

ČASOPIS MAĆICY SERBSKEJE

1918.

Redaktor:

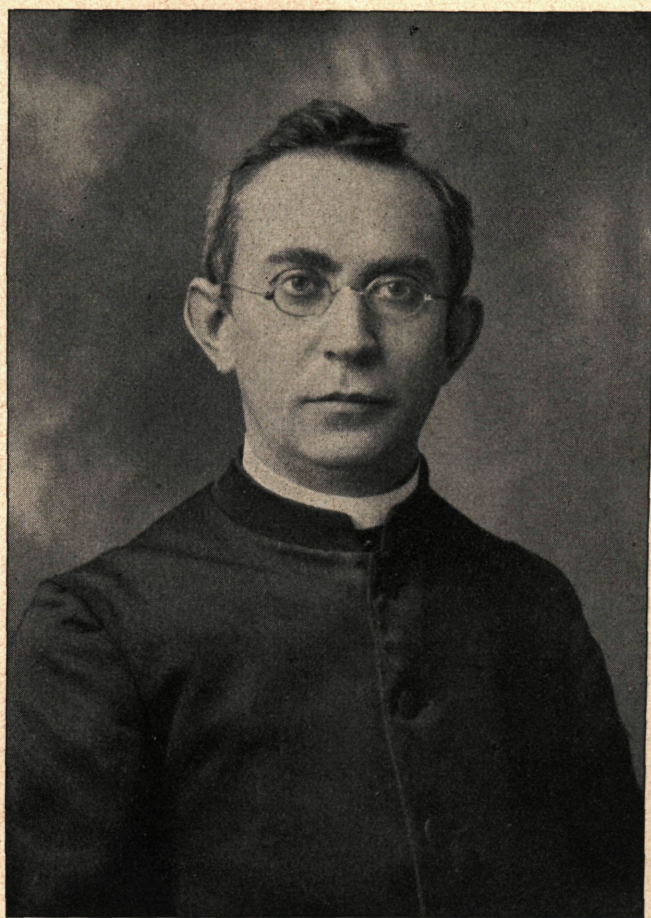
Stud. radž. prof. dr. Ernst Muka,
konrektor na wotp., komtur a ryčef wysokich rjadow.

Lětnik LXXI.

(Cyleho rjada čisło 137.)

Budyšin.

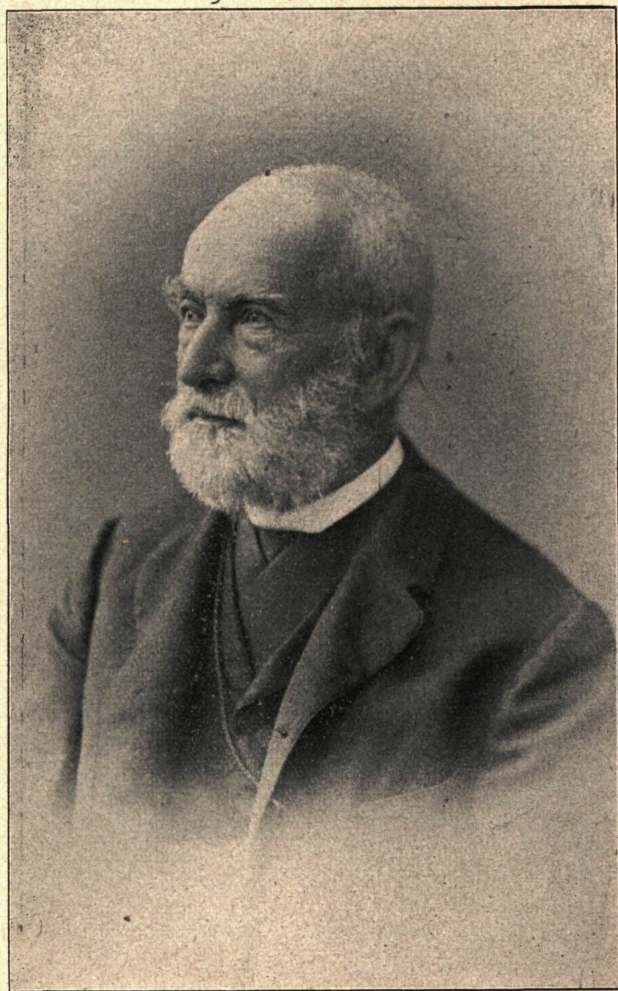
Z nakładom Maćicy Serbskeje

Jurij Winger,
farań w Lubiju.

Praelat Jurij Kummer,
kral. dwórski kapłan a praeses konsistoria
w Drježdźanach.

August Jenč,
měščanski wučer Drježdžanski.

ČASOPIS
MAČICY SERBSKEJE
1918.

Redaktor:

Stud. radž. prof. dr. Ernst Muka,
korektor na wotp., komtur a ryčef wysokich rjadow.

Lětnik LXXI.

(Cyłeho rjada čisło 136.)

Budyšin.

Z nakładom Mačicy Serbskeje.

Sydleŕsko-historiski a socialno-politiski přinošk k najstaršim serbskim stawiznam.

Wot dr. Jakuba Wjacławka.

Kóždy, tež najmjeňši krajik budže nas čím bóle zajimować, hdyž wěmy, kajkeho pokhoda a wašnja uěchu ludžo a što džělachu či, kotřiž běchu tu jónu žiwi, kajki podžěl mějachu na powšitkownym wuwieću čłowjestwa a na postupowacej kulturje a kajke přeměnenja so w běhu časa z krajom stawachu. Haj, směmy prajić, zo hakle budžemy so potom w našim wótenym kraju jako domjacy čnć, hdyž smy wosebje wašnje žiwjenja, socialne wobstejnósće, počinki a wašnja našich přjedownikow póznali a zhonili, kak je to w našim času wobstojace po něčim nastalo.

Wšo to nazhonić a dowědžeć njeje přeco tak lohko. Štož na př. našich serbskich přjedownikow nastupa, wo kotrychž chcemy w tutech rjadkach řečeć, njenamakamy přeco kužołow za wšo, štož bychmy radži wědzeli. Tutech kužołow je wosebje za najstarše stawizny serbskeho luda jara mało a to, štož často w tych abo tamnych knihach čitamy, njeje přeco cyle wěrne, ale je druhdy jara jenostronske, haj wopačne.

W času, w kotrymž Serbja do Lužicy přičežechu*, běše jeje wjetši džěl hišće z lěsami wobrosčeny a z bahnamy přечеhnjeny. Zda so, zo naši prawótcy wosebje wot Kwisy (snadž wokoło Lubanja) hač něhdže k Rychbacherj jenož wuzku smuhu wotewrjeneje a z dobom tež poměrnje runeje krajiny nadeždžechu, kotruž k polnocy Zhorjelska hola a lěsate Limasowe (Königshajnske) hory, k polniju tohorunja lěsata horata krajina wobmjezowaše.

* Hač Serbja do Lužicy přičežechu a hdy, stawiznisy dopokazać njeje. Red..

Tohodla sebi woni tež zwažichu jenož při rěkach dale k pońcocy a k pońdnju postupować. Tu nadeńdźechu wsudže tučne łuki a plódnju zemju, kotruž lohecy ze swojim drjewjanym pluhom wobdźělowachu. Nimo toho dowolachu tute derje tworjene rěčnišća hórkateje kalkohlinjaneje krajiny (Löblandschaft abo Mergelland) sydlišća hnydom při kromje rěčnišća natwaríé. Wosebje so na to hladaše, zo bě pódlá kužoł z dobrej wodu.

Hakle dale k wječoru stupichu Serbja na šěroki, wotewrjeny, plódný kraj. Tu wupřestrěwachu so do wšěch stronow, k pońdnju hač do hór, kotrež so éahnu wot Biskopie hač k Lubijej, k pońcocy hač hluboko do hole, kotrejež lohka pěskojčna zemja jim drje njenahladny, ale tola bjezprócný dobytk poskićowaše. Tu nakhadžamy mnohe nam znate hrodzišća, kotrež w horatych a lěsowych kónčinach dospołnje brachuja, dopokaz za to, zo běchu tu najprěniše wobydlenja w kraju. Tak zwosta krajina wot Lubija hač k Pońčnicy to, štož hišće džensa je, woprawdźíte srjedzišćo lužiskich Serbow.

Hakle pozdžišo, hdyž ludnosć přeco bóle přibjeraše, spytachu Serbja swoje sydlišća tež do předhorow a do wužšich rěčnych dolinow wupřestrěwać. Njepřístupne lěsy na horach woni njelubowachu, runje tak tež nic tonidlaty a bahnaty kraj. Tajka zemja žadaše přewjele prócy, jeli dyrbješe što plodzić. Nimo toho pak so tež njehodžeše z tannym pluhom, kotryž naši prjedownicy mějachu, wobdźělać. A hdyž jich w tajkich kónčinach tola tež nakhadžamy, potom je wěste, zo so nježiwjachu z rólnistwom, ale skerje z skotuplahowanjom, rybarstwom a hontwu. Na wyššich horach pak so hač do 12., haj samo hač do 15. lětstotka žadyn Serb njezasydlowaše.

Srjedź tuteje runje wopisaneje krajiny mjez Lubijom a Pońčnicu ležeše stara twjerdzizna Budyšin, ke kotrejež zakitowanju a wuporjedžowanju běchu wšitcy wobydlerjo kraja winowaći. Kaž we wšěch słowjanskich krajach k ranju wot Němcow, tak měješe tež serbski kraj pódlá hlowneje twjerdzizny hišće mjeńše wobtwjerdženja. Wone běchu wosebje na skalach, wokoło kotrychž woda běžeše, natwarjene abo na městnach z wodu a tonidlaty wobdatych a čězko přístupnych, kotrež so tak lóže zakitować hodžachu. Kak so tajke hrodzišća abo wobtwjerdženja twarjachu, wopisuje nam Ibrahim ibn Jakúb, pišo wo „Wili Graádje“ (Wulkim hródze), pozdžišim Meklen-

burskim hłownym měsće Zwěrinje takle¹⁾: „Hdyž chceš za mjenujey hród (twjerdžiznu) založić, pytaju sebi pastwišćo, kotrež je bohaće z wodami a tonidlami wobdate a wotykej tam kulowaty abo praworóžkaty kruch zemje cyle tajki, kajkuž ma twjerdžizna runje podobu dóstać. Do koła wokoło wumjetaja přerow a nasypuja wumjetanu zemju. Tuta zemja so z deskami a rjadami krući. Je tak nasyp k wěstej wysokosći zwjedzeny, wuměrja so na jednej stronje wrota awot tutych so přez přerow móst položi.“

Kak nětko naši prawótecy swoje sydla založowachu? Dwě kharakteristiskej formje sydlišćow móžemy pola starych Serbow nadeńć. Dr. Muka rozeznawa hišće tři druhe formy. Při wopisanju tutych formow so zložuju na Mukowe džělo, kotrež je na kóncu nastawka mjenowane²⁾. Mamy potajkim rozeznawać hromadže pječ wšelakich formow.

1. Kulojčnik (Rundling), Kulojčniki su najstarša a drje létstotki jenička forma zasydlowanja Serbow. Wot Łobja hač k Wódrje so skoro přeco jenož tuta forma pokazuje; hakle dale Wódry nakhadžamy tak mjenowane wulicate wsy (Gassendörfer). Tutomu powšitkownemu wuwieću wsy porno dže wuwieće dwora, serbskeho třistranskeho dwora. Porjadnosć a zawrjenosć založenja wsy a dwora a jenajkosć a mała ličba dworow (z wjetša 5 abo 7, 9 abo 11, zřědka 3, hišće rědšo 13 abo wjacj dworow) swědča wo cyle wěstym naložku zasydlenja. Hłowne znamjenja kulojčnika ze swojimi pódlanskimi a přestupnymi formami su: 1. swobodna nawjes srjedž burskich dworow; — 2. kolne zarjadowanje praworóžkojtych dworow koło wokoło nawsy; — 3. přenjatnje jenički přistup do wsy wot zwonka wsy ležaceho puća abo drohi; — 4. małe swobodne městno (předzahrodka) na swislacej stronje domskeho, na nawjes ležace (nětk z wjetša jako róžowa zahrodka trjebane); — 5. Zeleninowa a sadowa zahroda, kotraž zwjetša srjedž bróznje a wjesneho wobwoda leži. Tute zahrody běchu zwoprědka z hlinjanej abo kamjentnej murju mjez sobu džělene, pozdžišo z hłohoncowym płotom, džensa zwjetša z drjewjanym abo někajkim wumjełskim płotom; — 6. wobhrodženje, wobstojace z wjetša z hlinjaneje abo kamjentneje murje, kotraž měješe často napohlad twjerdžizny; — 7. puć do wsy. Tutón z woprědka jenički, často

1) Hladaj Schulze, E. O., na napowjedz. městnje str. 29, 30.

2) Mucke, E. na napowjedz. městnje str. 417—425.

fara wuzki přistup do wsy bu w starych, wójnskich časach wječor před njepräčelskimi nadpadami derje zawrjeny. Pódlu wěsteho zakitanja poskićowachu tute kulojčniki tež lóhki přiwóz do dwora a z dwora. Hakle pozdžišo hladaše kóždy, zo sebi hnydom ze swojeho dwora přez zahrodu a wjesne wobhrodženje krótki puć na swoje pola doby. Tak bu tuta wjesna murja na wjacorych městnách přelamana a wjacoy njenatwarjena a z tym so lohcy cyle zhubi. Mnohe tutech serbskich kulojčnikow so w času husitskich wójnow a w času 30lětneje wójny dospołnje zhubichu. Haj, samo w času kolonizacije bu mnoha tajka wjeska sobu do wjetšeje wsy kolonistow přewzata. Kak daloko so kulojčniki wupřesěraju? Jako zamknjena jednosć, prastare kulturne srjedzišće woznamjenjejo, pozběhuje so mjez Muldu (Woltawu) a Łobjom srjedźnosakska wapnoyto-hlinjana płonina (Lößplateau). K ranju wot Łobja runja so tomu runje tajka hórkojta krajina wot Wotrowa hač do Budyšina. Kaž wosyte, skoro wšě jenak wulke, widźimy tu, hdyž pohladamy na kartu, sydlišća, z dobow jako wuraz płodneje zemje, a z tuteje płoniny syła mjejšich rěčkow kužoli. Runje do tajkeje hórkojteje krajiny přiměrjuje so nanajkhmaňšo kulojčna forma sydlišćow. Płódnosć krajiny zežiwja hižo na małym kusu kraja wjetšu swójbu. Zdalene wot wšeho wulkeho wobkhoda a wosebje tež z krutym dźerženjom wobydlerjow na starodawnym porjedže, su so tute kulojčniki powšitkownje hač do džensnišeho dnja zdźeržale. Derje zdźeržane su wone wosebje hišće we Drježdžansko-Pěrnjanskim wokrjesu. Dale nakhadžamy je při sakskej Woltawje (Muldze), wot srjedźno-sakskeje płoniny horje hač do Rochličan-Wechselburgskeje wokoliny. Runje tak pokazuje so nam tajki wjetši wokrjes kulojčnikow k polnocy wot Hłomača; tež Wulko-Wosečanska (Wulko-Hajnska) wokolina zjewja nam hišće wokoł słowjanskeho kulturneho wokrjesa. Dołhi rjad słowjanskich sydlišćow čehnje so tež wot Rochličanskeho wokrjesa při Šwikawje (Cwřkawskej Muldze) horje a zwjazuje tak ze sobu hnydom słowjanske sydlišća Serbska (Vogtlanda). 2. Pódkowska forma abo měchowc (něm. „Sackgasse“). Pódlanska forma wuwi so z kulojčnika tak, zo so woženjeni synojo wjesnych wobydleri, kotřiž doma statok zdžědźić njemóžachu, při zakhodže (puću) do wsy z wobeju jeho stronow wutwarjachu. Tajke přitwarjenja ke wsy stawachu so často hač k wobkhodnemu pućej abo k drózy, wot kotrejež puć ke kulojčnikej wje-

džeše. Husto buchu tute wutwarjenja wjetše, hač bě stara wjes sama. Tući přitwarjomcy (w někotrych wsach hišće džensa „stari khěžkarjo“ a „nowi khěžkarjo“ mjenowani) dyrbjachu so z wjetša z wjele mjenje ležownosće, často jenož ze zahrodu, spokojić a běchu wjesnym wobydlerjam jako rjemjeslnicy jara nuznje trěbni a witani. 3. Praworóžk [Rechteck]. Dokelž so kulojčniki ze swojej zawrjenej twórbu ćežko wutwarjeć a powjetšeć hodžachu, založowachu naši serbscy prawótecy při přisporjenju wobydlerstwa jenož w hórkojtej krajinje nowe kulojčniki, w runinje pak radšo praworóžkowe sydlišća. Tuta nowa forma po něčim dospolnje kulojčniki potlóci, dokelž měješe nimo zakitanskeho wobhrodženja wokoło wsy a nimo zhromadneje nawsy hišće móžnosć lohkeho wupřestrěnja a powjetšenja, mjez tym zo bu pódkowska wjes z tym njepríhódna, zo nawjes z lužu a napojadłom za skót abo z kužołom a studnju wjacj wo srjedz wsy njeležeše. Póznanki, kotraž praworóžk jako serbsko-słowjanske sydlišćo woznamjenjuja, su: 1. zawrjeny založk; — 2. swóobodna nawjes jako zhromadny hospodařski dwór a městno zhromadźiznow burow z napojadłom za skót a z kužolacej studnju za wobydlerjow; wjesny puć wjedže pak runje srjedza přez wjesne lado abo pódla předzahrodkow žiwnosćow; — 3. zahrodka před swislemi domskeho na nawjes ležaca; — 4. zwonkowne wobhrodženje (hlinjana abo kamjeńtna murja); — 5. z woprědka jenož 2 pućej jako zakhód do wsy a wukhód ze wsy. Tola stajnje praworóžki njejsu wjacj serbske sydlišća. W času kolonisacije spósnachu Němcy bórzy, zo su tajke praworóžki k zasydlenju cyle príhodne a tehóla tutu formu často přewzachu. Jenož z tym so rozeznavaju wot serbskich praworóžkow, zo maju wjacj dworow, zo leža na woběmaj stronmaj wobkhódného puća abo dróhi abo z wobeju bokow někajkeje rěki abo rěčki a zo su pola po němskich „lenach“ (Hufen) rozdžělene, mjez tym zo serbske praworóžkowe sydlišćo z boka puća abo dróhi ležeše. 4. Wulicowa wjes. Wulicowe wsy nastachu přez nowočasne wutworjenje a powjetšowanje přénjotnych kulojčnikow a praworóžkow přez přitwarjenja a wutwarjenja na někotrych abo na wšěch stronach wsy po přelamanju abo wotstronjenju stareho wobhrodženja, (na př. Radwor, Bukeycy). W tutych přitwarjenych statokach bydlachu z woprědka z wjetša khěžkarjo a děělacerjo. 5. Měšane formy. Často je so přénjotna

forma sydlíčow w nowišim času z tym skazyła, zo sebi tón abo tamny bur swój dwór won do polow wutwari abo, zo so tomu abo tannemu dowoli, na nawjes swój statok natwarić. Móžemy to džens w mnohich serbskich wsach widěć, wosebje wutwarjenje won do polow.

K spóznaću socialneho a hospodařskeho žiwjenja Serbow smy pokazani najprjedy na powěšće, kotrež wo nich samych hač něhdže do 11. lětstotka wobsedźimy, potom tež na wobstejnoscě, kotrež nakhadžamy pola druhich słowjanskich ludow, kotrež Serbam najbliže stejachu.

Kaž pola druhich Słowjanow, tak tworješe tež pola Serbow podložk socialneho a politiskeho wutworjenja žiwjenja mysl krejneho přecelstwa. Ze swójby wurošecchu splahi. Wšitcy do jeneje rodźiny słušacy přiwuzni hač do najdalšich stawow tworjachu jenu „čeledź“ a bydlaču zhromadnje při jenym wohnišću. Rodźina měješe svojeho włodyku abo wodžerja (wótea abo staršeho), kotryž na dobo z hospodařskim a politiskim wjednistwom we swojej wosebje zjednoćowaše sudniske a měšniske funkcije (wukonjowanja). Mnohe małe rodźiny, z kotrychž měješe kóžda wosebite wjetše wobhodžene a zamknjene městno (hrodzišćo), běchu jenož z lohka mjez sobu zwjazane, powšitkownje pak mjez sobu njewotwisne. Politiska wustawa bě demokratisko-patriarchalska, zjednoćena ze šěršej swobodu za mjenje zjednoćenstwa a tež za jenotliwca:

K tomu powěda hižo mjenowany Ibrahim ibn Jakúb,³⁾ kotryž bě słowjanske kraje přepučował, zo Serbja njemějachu krala a njeběchu nikomu poddaći; jich starostjo su jenička jich wyšnosť. Něšto pozdžišo, w 11. lětst. piše biskop Thietmar-Mjezyborski (Merseburgski) wo Łutychach: „Nad nimi njeknježi žadyn knježićeř, ale woni zhromadnje w zhromadžiznach wuradžuja, štož je nuzne. Štož so wobzamknjenju, kotrež wuńdže wot wjetšiny, njepodwoli, tón so z pukami k tomu donući, a štož pozdžišo něšto přećiwo tomu čini, tón so khłosta z tym, zo so jemu jeho wobsedženstwo spali a wozmjě, abo wón dyrbi ludej wěsty pjenjěz, swojemu stejnišću přiměrjeny (*pro qualitate sua*), zaplaćić (Thietmar VI, 18).

Tuta njeposlušnosť a brachowace politiske začuwanje je Serbam často jara škodžalo. Namjezne ludy wědzachu to za swoje zaměry wužić. To dopokazuja scěhowace słowa byzantinskeho kejšora Maurikija, kotryž wo južnych Serbach piše: „Na žane wašnje njechadža woni poslu-

3) Schulze, E. O. na napowjedź. městnje str. 23 a 24.

chać abo słužić; haj samo swojeho wjercha njebychu najradšo měli a samo zhromadnym wobzamknjenjam so spječuja přistupić abo přestupja tute po krótkim času, dokelž žadyn druhemu poslušać njecha. Tohodla, tak skónči tutón kejžor, je lohke a radžomne, džěl z nich sebi dobyć a jich tak džělic a zeslabić.“

Podložk hospodařskeho žiwjenja pola Serbow bě plahowanje skotu a rólnistwo. Zda so, zo naši prawótecy wosebje w ratařstwje nad namjeznymi němskimi ludami stojachu. Žiwjenjowopisowarjo (biografojo) swjateho Oty z Babina-Bamberga pisaju wo Serbach při narańšim morju⁴): „Kraj je bohaty na rybách, na skoće wšeje družiny, butře, mloku, mjedu, pšěncy a druhich žitach, na warjenskich rostlinach, žonopje a maku, a tež njebrachuje sadowych štomow. Wino tam njeje, ale „měd“ [z mjedu přihotowany napoj] a derje přihotowane piwo přesahuje samo falernske [wino].“ (Jaffé, Bibl. rer. Germ. V. 746.)

Ratařstwo bě a zwosta z wopředka wobmjezowane na lohku zemju, kotrejež woranje telko prócy nježadaše. Ratařske nastroje tež k tomu nućachu. Njewokowana špica drjewjaneho pluha, kajkiž nam Helmold wopisuje, njehodžeše so za twjerdu zemju. A běše-li pluh wokowany, njebě jeho konstrukcija tajka, zo so za čězšu zemju hodžeše. Wón tak rjec jenož zemju rozdrapowaše, bjez toho, zo brózdya woraše. Ale tež při tymle primitivnym džěle njeběchu žně hubjenne. Potrěbnoće luda pak tež njeběchu wulke. A njeběchu-li žně jónu po žadanju, hodžeše so stajnje z rybařstwom, hońtwu a lěsnym pčolařstwom wurunać a wudospolnić.

Pčolařstwo namaka hižo jara zahe w hospodařskim žiwjenju Serbow wulku kedžbnoć. Wósk běše jedyn z najwážnišich předmjetow słowjanskeho wikowařstwa, wosebje wot cyrkwy za swoje wobrjady wjele trjebany. Wo mjedowej dani piše so bórzy po poděisnjenju Serbow w mnohich darnych lisćinach za cyrkwy a klóstry. Tute jich dokhody běchu tohodla tež jene z najpožadanišich. Ibrahím wuzběhuje wo Serbach, zo woni „wino a sylny napoj“ z mjedu džělaju.

Zo bě tež rybařstwo w serbskim kraju rozšěrjene a wuwite, wo tom swědča nam hišće džensa tak mjenowane rybařske sydlišća. Su to něžne „khežki“ (poněmč. „Kieze“), kotrež so jónu při brjohach wjetšich rěkow (rěčniščach) w jenej smuzy čehnjechu; džensa pak

4) Schulze, E. O. na napowjedź. městnje str. 31.

su jenož hišće při Łobju swoju přenjatnu formu zdžeržale. Su to tamne wuzko při sebi stojace, ze swislemi k rěcy přiwobročene wuzke khěžki na pěskojčnym spódku, kaž na př. w Měršecach (poněmč. Merschwitz).

Přemyslo a rjemjeslo njeběštej tež našim wótcam njeznatej. Hdyž tež za to direktnych powěšćow nimamy, směmy to tola prajić sudžo po powěšćach wo susodnych Čechach. Ibrahim powěda wo sedlach a wuzdach, kotrež so wosebje w Prazy džělachu. Tkaniny a kožuchi so pozdžišo mjenuja mjez wěcami, wot kotrychž dyrbjachu podčisnjeni Serbja Němcam džesatk a daň dawać. Wumjelstwo w horčerstwje spóznowamy najlěpje z wurytych sudobjow, kotrychž tež we Łužicy wulke syły namakachmy.

Wikowařstwo drje pola našich prawótcow w Sakskej tak jara nječkěješe, dokelž džě kraj samón při žanej hłownej wikowařskej drózy njeležeše. Zo pak Serbja dale k Łobju bjez wikowanja njeběchu, sudžimy z toho, zo židzi z nawječornych němских městow w 9. lětstotku do kraja při delnim Łobju přikhadžachu, zo bychu njewólnikow kupowali. Tež wěmy, zo cuzy kupcy z mnohim přewodom wot starodawna słowjanske kraje při Łobju překhodžowachu. Stawizny nam powjedaju, zo je Samo z Frankow wikowanja dla do Čech připučował a ze swojimi ludźimi Awarow z kraja wuhnać pomhał, na což jeho za krala wuzwolichu (lěta 627).

Na kóncu chcemy hišće z krótka pohladać na wobydlenja našich prawótcow same a na domjace žiwjenje. Tež k tomu kužoly snadnje žórła. Cyle zajimawe drobnostki podawa nam Engelhard⁵⁾ we swojej tu na kóncu spomnjenej knize. Na tutu so w scěhowacych rjadkach zložuju.

Wobydlenja našich přjedownikow běchu z woprědka, hdyž hišće kalka a cyhela njeznajachu, jenož małe, njena-hladne drjewjane khěžki. Někotři spisowaćeljo Frankow powědaju, zo Serbja w lěsach a zady njeprístupnych tymješćow (bahnišćow) bydlachu. Woni so tam najradšo zasydlowachu, dokelž běchu tak před njeprěćelskimi nadpadami škitani a zawěšćeni. Tola myslu, zo drje so to jenož w času wójnow stawaše. Powšitkownje lubowachu tež Serbja kusk lubozneho kraja, hdžež móžachu swój domček natwarić. Tute jich domčki pak njemějachu žanych komorkow, tež žanych skhodow, tola wjacacy hač jene durje,

5) Engelhardt, K. A. na napowjedz. městnje str. 53 ff.

zo bychu při strašnych nadpadach móhli lohecy wučeknyć. Staršej, džěci a štóz hišće k swójbje slušese, wšitcy spachu na zemi abo na lawkach, kotrež běchu k scěnje připinane, w jenej a tejsamej jstwě. Khachle, nimale njelepe, z liny abo z mjastnika (jila) twarjene, služachu k pječenju khlěba, k warjenju a k worjewanju hromadže a mějachu najskerje podobnosć našim džensnišim pjecam. Kóždy doměk měješe w scěnach džěry, zo by přez nje čerstwy powětr do jstwy a kur ze jstwy móhl, přetož wuhnje a wokna njeběchu znate, runje kaž tež nic lampy a swěčki. Wječor džělaše Serb při zaswěćenej lučwjanej třěscy, štož džě hišće naš džěd a wowka znaještaj.

Kak so naši prjedownicy w najstaršich časach drasćachu, njeje wěste, tola pak drje so hodži prajić, zo so jenož z kožemi wjacj njedrasćachu. Jako rólnicy znajachu hižo tkaniny a drje sebi tež z nich drastu šijachu. Engelhardt wo tym piše něhdže scěhowace: Na košlu bu krótka drasta, kamšot mjenowana, woblečena. Do bitwy džěše Serb nahi, najskerje, zo by so lóžo hibać móhl. Jenož wokoło pasa měješe krótku suknju po wašnju džensnišich Škotow (Schotten). Štrympy abo nohajcy wón njeznaješe, tola měješe črije z kože. Na hłowje nošachu mužojo a žony kožane čapki. Serb so často, haj samo w zymje kupše. Drasta bě stajnje čista.

Wužita literatura: Bogusławski, Wilhelm a Hórnik, Michał. Historija serbskeho naroda. Budyšin 1884. — Engelhardt, Karl August. Geschichte der Kur- u. Herzogl. sächs. Lande. Dresden-Friedrichstadt u. Leipzig 1820. — Hennig, Alfred. Boden- u. Siedelungen im Königreich Sachsen. Leipzig 1912. (Bibliothek d. sächs. Gesch. u. Landesk. Bd. 3. H. 3. — Tón samy, Die Dorf- formen Sachsens als I. Teil der Bauernhausforschung f. d. Kgr. Sachsen. Dresden 1912. — Mucke, Ernst. Bausteine zur Heimatkunde des Luckauer Kreises. Luckau N.-L. 1918. — Schulze, Eduard Otto. Die Kolonisierung u. Germanisierung des Gebietes zwischen Saale u. Elbe. Leipzig 1896. — Tetzner, Franz. Die Slaven in Deutschland. Beiträge zur Volkskunde der Preußen... Braunschweig 1902. — Wuttke, Robert. Sächsische Volkskunde. 2. Aufl. Dresden 1901

Swjaty Beno, japoštoł lužiskich Serbow.

Napisał *dr. theol. Josef Jakubaš.*

1. Kužoły za žiwjenjopis swj. Benona.

W lětušim čisle Časopisa Maćicy Serbskeje chcu spytać, wědomostny nastawk wo swj. Benonu napisać. Wo nim je so dotal w serbskim pismowstwje poměrnje mało pisało, hačrunjež sebi swj. Beno zawěsće zasłuži, tež mjez Serbami česćeny być. Beno běše Mišnjanski biskop. Lisćiny staršeho časa mjenuja hišće wšelakich druhich muži, kotřiž tež Beno rěkachu. Chcu na př. spomnić na kardinala Bénona abo na swj. Benona, Osnabrückskeho biskopa (zemřě 8. augusta 1088).¹⁾ Tež w Starohrodze²⁾ při Sewjernym abo Němskim Morju knježeše dlějši čas biskop z mjenom Beno. Słowjenjo pak jemu dobri njeběchu. Tuž jeho wuhnachu. Čekny k Bjarnatej, Hildesheimskemu biskopej. Tam na woprawdže tragiske wašnje wumrě. Tamniši Michałski klóštr bu runje swjećeny. Wjele ludži bě so k swjatočnosćam zešlo. Žadyn dźiw potajkim, zo wulka tlóčeńca nasta. Při tym Benona zatlóčichu. W klóštrskej cyrkwi jeho pokhowachu. Tež jemu wopokazachu, kaž Helmold piše, česć swjatych. Skónčnje namakaš w starych pismach hišće Utrechtskeho Benona a abta Benona w Hózku,³⁾ njedaloko Mjezyhroda (ně. Merseburg).

Tući wšitcy nam Serbam poměrnje znaći njejsu. Za to pak znajemy čím lěpje našeho swj. Benona, Mišnjanskeho biskopa, kiž je tež našim wótcam a prjedownikam křesćijansku wěru předował. Wo nim je so w nowšim času khětro wjele pisało a to wot Němcow. To a tamne chcu wo tym naspomnić. Wěsty O. Langer je w někotrych nastawkach⁴⁾ wšelake ze žiwjenja swj. Benona z wuspěchom wědomostnje přepytował. Piše pak z přejara kritiskim pjerom. Měni mjenujcy, zo je nimale wšo, štož je so před nim wo swj. Benonu pisało, njewědomostne. Jako přeni wopisowaše w lěće 1512 wučeny Miš-

1) Přirunaj: Eccard. corp. hist. Germ., vita Bennonis.

2) němski Oldenburg.

3) Hózk je staroserbski Gozdek, delnjoserbski Gózk, němski Gosegk.

4) Přeni a druhí zwjazk „Mitteilungen des Vereins für die Geschichte der Stadt Meißen“, Mišnjo 1884—1887.

njanski tachant Hieronymus Emser žiwjenje swj. Benona. Bollandistaj Papebroch a Henschen daštaj pozdžišo tutón nastawk „Divi Benonis Misnensis quondam episcopi vita, miracula et alia quaedam“ we swětosławnej zběrce „Acta Sanctorum“⁵⁾ wočišćeć. Kaž so zda, so lud za tu wěc jara zajimowaše, wosebje wšedni ludžo. Tehodla přeloži Emser pjeć lět pozdžišo swój wudžělk do němskeho. Napismo rěka: „Das Heilige Leben vnd legend des seligen Batters Bennonus mepland Bischoffen zu Meyssen: gemacht vnd in das teutfsch gebracht: durch Jeronimu Emser.“⁶⁾ Langer zasłuži sebi z tym zawěsće khwalbu, zo je Emserowy spis kritisecy přépytował. Tola Emsera překlepaneho jebaka⁷⁾ mjenować, je wulka njeprawda. Znaty stawiznař Kaweran⁸⁾ měni k temu: „Langerowy wusud, zda so mi njesprawny być, jelizo chcemy měru tamnišeho časa plaćić dać. Emser je wosebje — a to ma so připóznać — wšu maćiznu, kotruž móžeše nadeńć, w lětopisach, lětnikach a lišćinach wuslědžil a wšo spytał, zo by njeznate žiwjenje z tymile małymi zbytkami rozswětlił.“ Hdyž Langerowe nastawki čitach, napadny mi we nich dwoji předsudk. Praji: Beno njeje swjaty; je něšto króc mylił a tohodla ma katolska cyrkej wopak, hdyž postaji, zo ma so Beno jako swjaty česćić. Wěc pak, wo kotruž so tu jedna, njebě ani hrěch. Beno je so, kaž sudžu, we wosobje praweho bamža mylił. A njeby-li to było, by-li Beno to woprawdže wědzał, mohl so pozdžišo zaso nakazać, kaž swj. Augustin abo swj. Madlena. Někotryžkuli swjaty je do swojeho nakazanja wulki hrěšnik byl. Dale měni Langer, zo spisy starych stawiznarjow, kotřiž wo Benonu pisachu, na žadyn pad spušćomne njejsu. Tući su pječa powědańčka z wěrnymi podawkami měšeli, tak zo žadyn čłowjek wjacy rozeznawać njemóže, što je wěrnosć a što bajka. Na to wotmołwu: Wězo je wěrnó, zo stawiznarjo srjedźneho wěka wšě móžne bajki a powědańčka do swojich powěsćow měšachu. Stajnje pak prispomnichu, hdyž što njestawizniske napisachu, zo su to tak slyšeli, zo sebi to ludžo po druhich powědaju a podobnje. Nowočasně stawiznařstwo ma zajimawy nadawk, wšelakore stare spisy injez sobu přirunować a z toho sudzić, što je wěrnosć a

5) t. j. skutki swjatych.

6) Lipsk, Melch. Lotther 1517.

7) schlauer Fälscher.

8) w spisach towarstwa za stawizny reformacije, č. 61, Halle 1898, str. 61 a. s. v. „Hieronymus Emser.“

što nic.. Naši nowočasní stawiznarjo wužiwaju cyle hinajše, lěpše srědky. Tamni stari spisowaceljo tajkich njemějachu. Pisachu to, štož běchu zežiwili, wosebje štož běchu wot druhich słyšeli, zrědka jenož mějachu někajku pisomnu podložku. Rozsudzić ma so, hač su spisowaceljo srjedźneho wěka wěrnosć rěčeć mohli a hač su spuścómni, dale hač su tež čí, kotřiž su jim powěsće donošowali, wěry hódni.

Hdyž chce něchtó žiwjenje swj. Benona wopisować, budže jenož dwaj žiwjenjopisaj staršeho časa wužić móc. 21. junija 1506 napisa znaty Jan Trittheim bamžej Julijej II. list,⁹⁾ w kotrymž žiwjenje swj. Benona wopisowaše. List je w započatku 16. lětstotka pisany, potajkim dolhi čas po Benonowej smjerći. Dale je we nim přez měru wjele spodźiwnych, njemóžnych podawkow mjenowanych, zo so list jako kužol za wědomostny, stawizniski žiwjenjopis wužić njehodźi. Druhe źorło je hižo naspomnjena Emserowa „*vita*“. Prawje wězo je, zo je tuta knižka po našim džensnišim stawizniskim wopřijeću mało wědomostnje spisana, zo Emser časa, w kotrymž bě swj. Beno žiwy, dosć derje njeznaješe, zo wšelake ludowe powědańčka wužiwa, kotraž su po zdaću hakle pozděišo mjez ludźimi nastale, zo docyła bjez praweje rozsudnosće piše. Tola jadro swjeho cyleho žiwjenjopisa sebi Emser sam wutworil njeje, tež nječerpaše jeničcy z ludoweho rta. Powołuje so mjenujcy na staru knižku, kotruž wužiwaše: „*Antiquissimus vitae suae libellus, qui nuper in praedicto, Hildesheimensi monasterio (ubi prima olim fecit spiritalis armaturae stipendia) miraculose inventus est*“ t. j. „jara stara knižka wo jeho žiwjenju (Benonowym), kotraž bu nje dawno w Hildesheimskim kłóstrje, (hdžež něhdy přenju službu duchowneho wojowanja činješe), na spodźiwne wašnje namakana.“ Te słowa „*miraculose inventus*“ „na spodźiwne wašnje namakana“ so nowočasnemu stawiznarnej nje lubja. Po cylem zwisku pak je zmysl toho zawěsće tón, zo knižku připadnje ranje w tym času namakachu, hdyž ja trjebachu. Najskerje je mjez druhimi knihami něhdže skhowana byla, kaž so to husto stawa, a nihtó wo tym njewědžeše. Nadobo so wukopa. Tutón „*libellus*“ njebě čišćany, ale z ruku pisany. Kak stary pak je był, hač je snadź bórzy po Benonowej smjerći pisany, to nihdže nječita-

9) Epistola ad Julium II. [I, no. 64], in Tritheimii Opera historica ed. Freher, Francof. 1661, p. 491 sqq. Město Budoris, z wotkretaj je list pisany, je Heidelberg.

my. Slovo „*antiquissimus*“ swědči wo tom, zo je jara stara byla. Zo pak je tajka knižka woprawdže wobstala, dyrbi tež sam Langer přidać. Tež Božowski¹⁰⁾ mniich naspomni we swojim Žitcowskim¹¹⁾ lětopisu, zo su w Hildesheimskim Michalskim klóštrje „*syngraphon professionis*“ swj. Benona namakali. Dale wuzběhuje tež spisowačel Benonoweho „*ossilegia*“ wosebiće, zo su strše spisy wo jeho žiwjenju byle dyžli Emiserowy. Su pak so w běhu časa zhubile, dokelž čišćane njeběchu.

Hdyž cyłu Emserowu knižku čitaš, změješ zawěsće za-čišć, zo je so prócował pilnje zběrać a hromadžeć. Jeho naspomnjenja runaja so z wjetša z druhimi stawiznarymi tamneho časa; škoda jeñož, zo je so husto přehnał a džělo z powědańčkami a bajkami wupyšil. Samo Langer měni: „Zda so, zo je Emser wobšěrnje kužoly studował; přetož njedźiwajcy na to, zo na powěsće pokazuje, kotrež su mjez ludźimi znate, znaje Hildesheimske lětopisy, wuznawa so w Mišnjanskim archiwje, wužiwa Lambert a z Hersfelda, na kóncu swojeho spisa pokazuje samo na staru knižku wo žiwjenju swj. Benona.¹²⁾ Džiwnje je skónčnje to, zo Emser wo poslednich 20 lětach swj. Benona nimale ničo pisać njewě. Zda so, zo k tomu žanych kužolow wjacj měł njeje. A hdyby chcył jeničcy po ludźacym powědanju pisać, by snano dosć wjele přiležnosće měł, swjatemu wšě móžne rjekowske skutki a wulku sławu přibasnić. Tola mjelči, pišo samo, zo wěryhódnych podložkow nima. Drježdžanski praelat Klein je dobru knižku wo swj. Benonu napisal a w tutěj měni na str. 14 z dobrym prawom: „Njeswědomity jebak je mjenje zajaty a wěpnosć svojich čitarjow husto tak mało spokoji kaž runje Emser.“ Ze wšeho móžemy potajkim sudzić, zo Emserowy spis, kaž chce Langer dopokazać, bjez wědomostneje wáznosće njeje, zo pak dyrbi so za nowočasně stawizny z wulkej wobhladniwosću wužiwać.

Chce-li něchtó žiwjenje swj. Benona wopisać, ma sóchowace stawizniske žórła wužić: „Emser, Divi Bennonis Misnensis quondam episcopi vita, miracula et alia quaedam,“ dale wulku ličbu lisćinow z 11. a 12. lěts. w Codex diplo-

10) Božow, němscy Posau, Besitzdorf des Božo (skróćenka wot Božidar, Theodorus).

11) Žitc, staroserbski Žitec, je němski Zeitz, něhdy sławne biskopske sydło.

12) I, 3, str. 72.

maticus Saxoniae regni a podobne zberki listínov staršeho časa, lětopisy Lamberta z Hersfelda, knihu „de unitate ecclesiae conservanda“, list Džiwinskeho¹³⁾ přećiwbiskopa Hartwiga na Wrócislawa Českeho¹⁴⁾ a skónčnje wšelake listíny, hdžež wo swj. Benonu pisaju a připadnje na njeho spominaju. Tute namakaš wšitke we wulcy sławnej zbercy „Monumenta Germaniae“ a w Cod. dipl. Sax. r. Tež nowši spisowaceljo su na zakładze starych wo nim pisali; su to:

Hauck, prot. Real-Enzyklopädie, s. v.,

Hauck, Kirchengeschichte Deutschlands, III,

C. F. Seyffarth, ossilegium s. Bennonis, Monachii 1765,

J. K. Seidemann, Erläuterungen zur Reformationsgeschichte, Dresden 1844, pa. 80 sequ.,

K. P. Will, Sanft Benno, Bischof von Meissen, München 1904,

Richard Hoffmann, Die Reliquien St. Bennos, Allgemeine Rundschau 1918, no. 25, p. 369.

2. Žiwjenje swj. Benona.

Za mnohich z nas budže zajimawe, žiwjenjepis swj. Benona čitać. Tuž chcu, založuju so na naspomnjene žórła, jón spytać napisać a chcu potom we wosebitym wotřezku hišće jeho spomožne skutkowanje za rozšěrjenje křesćanstwa mjez Serbami wopisać. Beno pokhadža z Hildesheimskeho¹⁵⁾ biskopstwa. Jeho wótcojo běchu lětstotki znaći sakscy zemjenjo. Splah rěkaše Woldenburgski. Hdy je so Beno narodził, cyle wěste njeje. Mjenuja lěto 1010. Wo Benonowej mlodosći nam stari spisowaceljo ničo dróbnijeho napisali njejsu. Wěmy jenož, zo jeho swjaty biskop Bjarnat (Bernward) a pobožny abt Wigerus wukublaštaj. Pozdžišo zastupi do Swjatomichalskeho klóštra w Hildesheimje. Tam sebi jeho wšitcy duchowni bratřa (mniša) jara wažachu. Žadyn dźiw potajkim, zo bu skónčnje za abta wuzwoleny. To pak dolho njetraješe. Kejžor pomjenowa jeho za „kralowskeho kapłana“ při „kejžorskej kapale“ w Goslarje. Sławnu biskopsku cyrkej w Goslarje mjenowachu mjenujcy w srjedźnym wěku kejžorsku kapalu, a kanonikojo při njej rěkachu kralowscy kapłanojo. Z tutech bu w běhu časa 46 muži na biskopow w Němskej, Italskej a Francozskej swjećenych.¹⁶⁾

13) Džewin je Magdeburg.

14) Cod. dipl. Sax. r. I. 1, č. 158 a II, 1, č. 36.

15) Hildesheim bě něhdy Bennoburg.

W Goslarju skutkowaše swj. Beno jara spomožnje 17 lět. W lěće 1066 zemrě Mišnjanski biskop Reginier, tež Reiner abo Reginbert mjenowany. Jeho naslědnik bu wěsty „Craft“ — wšelacy pisaju Kraft, Krafto —, Goslarški probst. Craft přewza biskopstwo a chcye so hišće z Goslarskimi knježimi rozzohnować. Wuhotowachu wjetšu hošćinu Hdyž bě nimo, džese Craft do swojeje jstwy, zo by khwilku wotpočnyl. Zamkny durje. Měješe wě jstwe tež swoje pokłady skhowane, kotraž přejara lubowaše, kaž stawiznar piše. Tola wječor so bližeše. Craft njebě hišće wotučeny. Klepachu do duri a wolachu, ale ničo so njehibaše. Skónčnje wulamachu durje a namakachu Crafta mrtweho na pokładach ležo. Běše někak njezbožownje na zemju padnyl a při tym sebi šiju zwynyl. Gesta archiepisc. Magdeb.¹⁷⁾ pisaju, zo bě Craft hižo swjećeny biskop. Džewinski arcybiskop, Werner abo Weeel běše jeho pječa swjećil (Hic ordinaverat Misnensis ecclesiae Craft et Bennohem episcopus). Wo tym pak Hamerslebenski mnich, kiž tutón podawk wobšěrnje wopisuje, ničo njewě. Craft njebě hišće swjećeny, ale jenož woleny. Nětk bu Beno Mišnjanski biskop: episcopatum pro eo (Craft) suscepit Bonno, praedictae Goslariensis ecclesiae canonicus.¹⁸⁾

Mało w přichodže zhonimy, kak Beno zjawnje a politiscy skutkowaše a wustupowaše. Kaž starše lisćiny powědaju, přebywaše husćišo při kralowskim dworje. Skoržeše kralaj často nuzu Mišnjanskeje cyrkwe a druhich cyrkwjow swojeho biskopstwa. Husto pola krala za druhich, kotřiž běchu něšto zawinowali, wo smilnosć prošeše: 18. winowca 1068 na př. za Nowohródskeho¹⁹⁾ biskopa Eberharda²⁰⁾ a něšto pozdžišo za kralowskeho služownika Markwardta.²¹⁾ Džesać dnjow po tym (28. winowca) dari jemu kral w Lubitowje²²⁾ w Bystričanskim²³⁾ wokrjesu dvě lenje (lonje; Hufen) pola, zo by w Rocholeńcy²⁴⁾ k česći swj. Donata woltař natwarić mohł.²⁵⁾

16) Mencken, II, str. 1850.

17) Monum. Germ. SS. XIV, str. 403.

18) Lambert Hersfeldski, a 1066, w Monum. Germ., SS. V, str. 173.

19) Nowohród je staroserbski Nowogrod nad Solawu, džensiši Naumburg.

20) Stumpf, no. 2718, sc.

21) Bresslau, Neues Archiv, zwjazk XVII, str. 438.

22) Lubitow je Löbtau pola Drježdźan.

23) Bystrica = Pesterwitz.

24) Rocholeńca = Rochlitz.

25) Stumpf, no. 2720.

3. decembra 1069 wobradzi kral na Benonowu próstwu z nowa Rocholeńčanskej cyrkwi tři wsy w hrodowskim hrabinstwje Lubinje. Bě to dar za posmjertne zbožo njeboćičkeho ryčerja Deda, kotrehož běchu njeprěceljo zabili. 11. decembra 1071 dari kral Mišnjanskej cyrkwi zaso wjetši zahoń zemje a to wokoło Zhorjelca. Wěsty Ozer — Serb — běše něšto zle skučil a kral jeho z tym pokhłosta, zo jemu něšto kraja wotewza. Benonowa lisćina wo tom, kotraž chce z lěta 1071 pokhadзец, je pak falšowanje z pozdžišeho časa.

Dwě lěće pozdžišo 1073 wudyri t. mj. sakski zběžk, kotryž džě je kóždemu ze stawiznow zmaty. Oto Nordheimski jón zawinowa a naškara. Lužiski markhrabja Dedi, muž wuwołaneje Adely, a młody Mišnjanski markhrabja Ekhard wojowaštaj z Otonom přećiwo Hendrichej IV. Za Benona njebě lóhke stejnišćo. Dedi a Ekkehard slušestaj do jeho biskopstwa. Z nimaj njesmědžeše sebi skazyć. Hendrichej běše prjedy hižo swěru slubił a měješe jemu za mnohu dobrotu džakowny być. Zwosta tohodla najlěpje njestroniski. To pak měješe jemu kral jara za zło, wo čimž Lambert takle piše: [Rex] a civibus pacifice in civitatem susceptus, episcopum civitatis ipsius comprehendit, omnia, quae eius erant, diripuit, hoc solo crimine maiestatis eum adiudicans, quod toto tempore belli Saxonii nullus ad eum servatae erga rem publicam fidei iudices, nuntios vel literas destinasset. Ceterum homo ecclesiasticae paupertatis, et nihil aut parum habebat pompae militaris, vota forsitan contra rem publicam facere, arma ferre non poterat, nec magnum vel his vel illis partibus monumentum adferre, si vel amicus vel inimicus exstitisset²⁶⁾ t. r. Kral bu wot měsćanow měrnje do jich města [Mišnja] přijaty; zaja pak hnydom biskopa [Benona] tutoho města, wotewza jemu wšě jeho wobsedźeństwo. Měnješe, zo je hižo přez to kralówsku česć zranił, zo za cyły čas sakskeje wójny žanych póselstwow abo listow jako znamjenjow swěry ke knježerstwu słał njebě. Docyla móžeše tutón muž cyrkwinskeje khudoby, kiž sebi žadyn abo jenož mały wojeński naložk džeržeše, lědma přećiwo knježerstwu njeprěcelne zmyslenja měć, nihdy pak přećiwo njemu wojować. Njeměješe za nikoho wulkeje wažnosće, hač běše jemu z přecelom abo njeprěcelom.“ Z tutymi słowami napisa Lambert swjatemu biskopej rjane wuswědćenje. Tež jako biskop wobkhowaše swój klóštrski porjad a slub.

26) Monum. Germ., SS. V, p. 232.

Wěmy wšak, zo mějachu biskopja tehdyšeho časa zdžela wulke bohatstwa a so po tym zadžeržowachu. Lubowachu swětnje wjesela wjacj hač jim připoručene njesmjertne duše. Wuhotowachu wulkotne hosćiny a hońtwy a druge zabawy. Beno pak běše hinaši: pobožny, příkladny biskop. Jeho hłowna starosć běše dušepastyřstwo a dobry porjad w biskopstwje. Na druge wěcy malo džiwaše. Jenička brón bě jemu pobožna pačeř. Hdyž prjedy husto ke kralej jězdžeše, měješe přeco někajku naležnosć swojeje wosady na wutrobje. Při tych njeměrach pak rubježnych črjódow a hubjenych pućow dla wjacj krala wopytać njemóžeše. Móžno je tež, zo je jemu markhrabja Ekkehard to zadžewał. Hendrich, tež hewak znaty jako njewobstajna powaha, jemu tutu wěc njewoda.. Poruči jeho zajec. Mysleše, zo z tym swoju naležnosć, wosebje mjez susodnymi Serbami wobkrući, kotřiž Benona derje znajachu a wulcy česćachu, Hdže je swj. Beno zajaty byl, nam nihtó napisal njeje.

24. januara 1076 běše we Wormsu scěhow polny zjězd, na kotrymž kral Hendrich na žadanje bamža Hrjehorja VII. jara rozpyrjeny wotmołwješe. Hrjehoř pak jeho porazy. Wupraji klatbu na krala, wotsadži jeho a njeswěrnym biskopam hrožeše z najćežšim cyrkwinskim khłostanjom, jelizo kralej hišće dlěje swěrnj wostanu. Beno njebě we Wormsu přítomny, ale tradaše w zajecu. Hendrich so zlě zeždze: mnozy jeho wopuščichu. Tež swj. Beno dósta při tom swoju swobodu wróco, zwosta pak přeco poslušny a swěrnj přiwisnik bamža Hrjehorja VII.

Tuta cyła zwada a njeměrnj čas měješe dwoju přičinu. Kral dyrbyeše so dweju mócneju njepřećelow wobarać: Otona Nordheimskeho a bamža Hrjehorja VII. Oto cheyše jeho wotsadzić a sam kral być. Z Hrjehorjom běše surowa zwada wo investituru abo zadržasćenje biskopow. Jednaše so wo to, što ma prawo, biskopow pomjenować a zadržasćić: bamž abo kral. Hendrich mjenješe, tuto prawo je kralowske. Biskopja su swětnj knježa, wobseđerjo wulkich ležownosćow. Kral ma jim rozkazować, potajkim jich tež pomjenować. Hinak sudžeše bamž: biskopja a měšnicy su na přěnim městnje cyrkwinscy zastojnicy a wo tutech so swětnj knjez starać nima, jeničcy cyrkej. Kóždy z njeju měješe svojich přiwisnikow mjez biskopami a ryćerjemi.

Wobstejnoscě buchu džen a hórše. Tohodla cheyše so bamžowska a kralowska strona skónćenje w januarje 1085 wujednać. Biskopja kralowskeje strony skhadžowachu

so w Gerstungach njedaloko Eisenacha a bamžowi přiwisnicy w susodnej Bercy. Mjez tutymi běše tež Beno.²⁷ Njepřećeljo pak so njewujednachu. Jutry samsneho leta wobdželi so Beno při skhadžowańcy Hrjehořskich přiwisnikow w Quedlinburgu.²⁸ Nětk zeńdžechu so kralowscy w Mohuču. Wibert, zastupnik přećiwobamža, wuzamkny wšitkich, kotřiž běchu w Quedlinburgu byli, z cyrkwje. Wuzamknjeni biskopja mějachu swoje sydla wopuścić.²⁹ — Kralej so nětko zaso lěpje džěše, jeho přiwisnicy přiběrachu, wosebje hdyž w juniju 1085 z wulkim wójskom do Sakskeje přichahny. Mnozy bamžowscy biskopja dyrbjachu čekać. Hendrich postaji na jich městno nowych biskopow, kotřiž jemu přiwisowachu. Tež Beno čekny: hdže, njewěmy. Čěski wójdoda Wróćisław poručese Hendrichej wěsteho Felixa, a tutón bu Mišnjanski přećiwobiskop.³⁰ Móžemy wo tom cyle jasnje w lisće čitać, kotryž běše Džěwinski arcybiskop Hartwig Wróćisławej pisał. Přeje jemu zbože, zo je kralowsku dóstojnosć dobył, wobžaruje pak jara, zo je jeho Trierski arcybiskop Engilbert žalbowal a nie wón. By to tež rady činił. Rěči tež wo nowym Mišnjanskim biskopje: qui ob gratiam tui (scil. Wratislai) est inthronisatus. Tež mjenuje jeho „tuum Felicem.“ Za Hrjehořskich přiwisnikow počachu so zle časy. Nichtó jim njepomhaše, a Hrjehoř VII. sam bě 25. meje 1085, wot Roma zdaleny, we wuhnanstwje wumřel. Nimale dvě léce běše bamžowski stol prózdný. Skónčnje wolichu noweho bamža, abta Desideria z klóštra Monte Cassino. 9. meje 1087 nastupi jako bamž Viktor III. swoje čezke zastojnstwo. Wumřel pak bórzy a jeho sčěhowaše 12. měrca 1088 bamž Urban II.

Tehdy běše zlé na swěće: wšudže běda a wójna. Stol swj. Pětra w Romje běše, kaž pisach, wuprózdnjeny. Jenički bamž běše přećiwobamž Klemens III., wot kejžora postajeny. By-li so jemu poradžilo, powšitkowne připóznaće sebi dobyć, by njezbožowne schisma kónca mělo. Klemens měješe dlěši čas najlěpše wuhlady k tomu. Nichtó so džiwać njemóžeše, zo so samo swěrní přiwisnicy Hrjehořa VII. jemu přizamknjachu; mjez němskimi

27) Ann. Magdeb., Monum. Germ., SS. XVI, Ann. Saxo, Monum. Germ., SS. VI, lěto 1085.

28) Bernoldi annales, Monum. Germ., SS. V, p. 422: Hartwigus (Džěwinski arcybiskop) cum suis suffraganeis (ze swojimi biskopami). To běchu Mišnjanski, Žitčanski a Nowohródski biskop.

29) De nuit. eccl., str. 236.

30) Cod. dipl. Saxon. r. I, 1, no. 157 a 158.

biskopami běše to Beno. We Waltramowej knizy „De unitate ecclesiae conservanda“³¹⁾ móžeš wo tym takle čitać: „Sed ex his omnibus episcopis, qui vel damnati fuerant vel depositi, unus tantum, scilicet Benno Misnensis episcopus, venit ad sedem apostolicam pro errore suo petiturus veniam, quam et promeruit accipere, iuxta quod ipsa mater omnium ecclesiarum Romana ecclesia soleat se appellantis, quicquid pietatis est, semper offerre. Ergo Clemens papa poenitentem benigne suscepit et confessum pro errore suo honorifice tractavit abeuntemque cum litteris apostolicae sedis ad Henrichum imperatorem misit, quem et ipse libenter accipiens correctum dimisit libere abire in episcopatum suum“, t. r. „Ale mjez wšěmi tutymi biskopami, kotřiž běchu pak zasudženi pak wot-sadženi byli, je jenož jedyn, mjenujey Mišnjanski biskop Beno, k japoštołskemu stolej přišoł, zo by sebi za swój zmylk wodaće wuprosyl, a dale: Bamž přijimowaše pokutneho přečelnje, a hdyž běše za swój zmylk wotprosyl, wobkhažowaše z nim čestnje a posła jeho, hdyž wotpućowaše, z listom japoštołskeho stola ke kejšorej Hendrichej. Tež tutón jeho rad přijia a dowoli jemu, zo smě bjez zadžěwkow do swojeho biskopstwa hić.“ Hendrich wězo rady do toho zwoli, derje wědžo, zo mohl jemu widžany a pobožny biskop Beno w Mišnjanskim kraju wužitniši być, dyžli ezbnik Felix. Mjenje přečelnje bu Beno wot Džěwinskeho pseudometropolity Hartwiga přijaty. Tutón napisa Wróćislawej, kiž so z dobom tež Mišnjanski markhrabja mjenowaše, list, wo kotrymž hižo powědach. To sta so bórzy po Wróćislawowym krónowanju za Čěskeho krala (15. julija 1085). Hartwig pisa w lisće, zo je Beno jeho wopytał, zo je so z bamžom wjednal. Njedosahacych wuswědčenjow dla pak to wěrić njemóže. Napominaše tohodla krala raznje, zo by Benonej kruće napřećo stupił a lubuška Felixa škital. W lisće móžeš tole čitać: „Cuius verbis intentus, indignum duximus, tum quia nullum certae reconciliationis signum a domino apostolico attulerit, tum propter Felicem tuum, immo nostrum, qui eius sedi iam canonicè successit. Et nunc audivimus eundem Bennonem per suos fautores modis omnibus conari de improviso antiquae surrepere sedi. Quae propter tuae sit providentiae conatum eius anticipare nec dare cornu peccatori, ne eo reprobato, qui ob gratiam tuam est in kronizatus, ille recipiatur, qui

31) ed. Schwenkenbecher II, c. 25.

iustis ex causis in Moguntina synodo est damnatus,³² t. r. „Po jeho słowach mamy jeho njehódneho, wosebje dokelž žadyn dopokaz wěsteho wujednanja wot japoštołskeho knjeza přinjesl njeje, dale twojeho, wězo tež našeho Felixa dla, kiž je jeho stoł po kanoniskim prawje hižo sěchowal. A nětk smy slyšeli, zo so wony Beno přez swojich polěkowarjow na wšě móžne wašnje prócuje, sebi stary stoł zaso přiswojić. Tehodla kedźbuj na to, zo by jeho pospyty zadžewal a zo by hrěšnikej móc njedał, přijaty być, kiž bu na Mohučanskim zjězdze sprawnych přičinow dla wot-sudženy, a tamón wustorčeny, kiž bu přez twoju milosć zadržasěny.“ Na dobre zbože pak zwosta Hartwigowe přeće bjez wuspěcha. Čěski kral sebi njewěrješe, něšto přećiwu Hendrichowej woli činić; móžno tež je, zo spózna, zo Felixa tola dlěje dźeržeć njemóže, dokelž bě kaž wšitcy praelatojo, kiž buchu na Mohučanskim zjězdze za biskopow pomjenowani, jenož po mjenje biskopjo bjez swjećizny. Tak začahny Beno zaso do Mišnja a w léće 1088 bě we swojim biskopstwje samostatny knjez bjez njepřećela. Kral Wróćisław a jeho přichodny syn, Wiprecht z Grojča (Hrodzišća), běštaj Benonej dobraj. Što je z Felixom dale bylo, nchtó njewě.

Dróbnišo přepytować, čohodla so Beno přećiwu bamžej přizamkny, by wobšěrne džělo było a najskerje bjez praweho wuspěcha wostało. Langer wězo Benonej wumjetuje, zo je z tym přećiwu swojim zasadanj zhrěšil a prawemu bamžej swěru njedžeržal. Po wšěm zdaću pak njebě sebi Beno w prašenjach tutoho wulkeho wojowanja wo investituru dosć wěsty. Po Hrjehorjowej smjéři je Beno Klementa zawěsće za praweho bamža měł. Wo nadrobnosće w zwadze wo zadržasěnju biskopow so Beno runje tak mało staraše, kaž wšelacy druzy biskopja tamnišeho časa. Benowy hłowny nadawk běše, swoje biskopstwo derje zastarać, pohanstwo přez słowo a dobry přikład wšudze wutupić a křesćansku wěru rozšěrjeć. A hdyž běše nětko bamžowski stoł wuprózdnjeny, mjenješe, zo je přećiwobamž jako jenički bamž tež prawy.

Po Wróćisławowej smjéři njewosta Mišnjanska marka dlěje při Čechach. Wot toho časa knježeše Wettinski splah w tutym kraju. Hendrich z Eilenburga, syn Deda Łužičanskeho a Adely z Loewena, bu wot Hendricha IV. w Rěznu³³) při Dunaju z Mišnjanskej marku wićežnjeny. Tež z tutym běše Beno dobry přećel. Škoda jenož, zo wo

32) Cod. dipl. Saxon. r. I, 1, no. 158.

33) Regensburg.

Benowym dalšim žiwjenju tak mało wěmy. Kral Hendrich zwosta jemu přeco jara přikihleny. Husto jehe bohaće wobdarješe. 14. małego rózka 1090 dari Mišnjanskej cyrkwi wicežstwo wěsteho Kosa w Němuhowje (w lisć. „Nimucowa“) abo Mochowje pola Dobelina³⁴⁾ a wjes Suche Wysočany (w lisć. Wiscani)³⁵⁾ w Daleminskej, lěto pozdžišo hišće šěsć wsow w Milčanskej.³⁶⁾ 13. februara 1095 wěnowaše Hendrich w Veronje Mišnjanskemu biskopej wjes „Wisinama“ (Wyznaň pola Stuchowa).³⁷⁾ To su poslednje stawizniske podawki, kotrež su nam z Benoweho žiwjenja znate. Lěto jeho smjerće z wěstosću znate njeje. Terminus ad quem je 15. hapyrl 1507, hdyž Džěwinski arcybiskop Hendrich wumrě, wot kotrohož bu hižo Benowy naslědnik swječeny. Hendrich sam bu pak hake w nalěću 1105 swječeny. Benowa smjerć je potajkim na jenym dnju mjez lětami 1105—1107 była. Emser mjenuje jako smjertny dzeń 16. junija a lěto jeho smjerće 1106.³⁸⁾ Wobdaty a woplakany wot tachantskich knježi, wot swojich wučomcow a duchownych je tutón swět wopušeil.

3. Beno, japoštoł lužiskich Serbow.

Přede wšěm khwalachu Benowe zaslužby wo rozšěrjenje křesćanstwa. Emser wo tom takle piše:³⁹⁾ „Demum Slavorum etiam apostolus factus plenus dierum et meritum“. Pozdžišo pokračuje: „Vandalos sive Slavos, et quos alios suae curae creditos homines a fide defecisse, quosque illam nunquam suscepisse comperuit, aequanimiter ad candem convertit, et in eadem solidavit“, t. r.: „Skónčnje bu tež japoštoł Słowjanow, wulkostarobny a wulcyzaslužbny“. . . . Serbow abo Słowjanow a druhich, kotřiž k jeho dušepastyřtwu słušachu a wo kotrychž zhoni, zo su wot wěry wotpadnyli abo zo ju nihdy přiwzali njejsu, přiwobroći wutrobiće k njej, a wobkrući jich we njej.“ Mišnjanski kraj, a wosebje naš serbski, bě w času swj. Bena hišće z džěla pohanski. Husto čitaš, tež w serbskich spisach a nastawkach, zo staj swj. Cyrill a Method mjez našimi wótcami křesćanstwo rozšěrjałoj. Sym w druhim džěle tutu wěc dróbnje přepytował a namakał, zo to móžno njebě. Njejtaj ani w Čechach a Pólskej byloj;⁴⁰⁾ kak džě

34) Mochau bei Döbeln.

35) Dürrweitschen.

36) Cod. Dipl. Saxon. r. I. 37, 38.

37) Weitschenhain bei Staucha.

38) Přir. tež Hauck, Kirchengeschichte Deutschlands, 1109.

39) Acta Sanctorum, s. v., str. 146.

40) Naegle, Kirchengeschichte Böhmens, I.

potom z Moravskeje do Lužicy přištoj? Mjez Serbami běše hišće mnoho póhanow. We žiwjenjepisu Mjezyhródského biskopa Wernhera, kotryž je poł sta lét po Benowej smjerći pisany, móžeš čtać, zo pohanstwo mjez Serbami w narańšej marcy hišće wutupjene njebě. Potajkim měješe tu Beno dosć wjele džěla. Jedyn jeho předkhdnikow běše pobožny a džělawy biskop Eido byl, kiž so jara wo rozšěrjenje křesćanstwa mjez našim ludom prócowaše. Powěda so, zo je derje serbscy předował a samo serbsku mać měl. Po zasadach tutoho biskopa skutkowaše Beno dale. Eido založi mjenujey t. mj. arcydiakonaty, kotrež džě Beno spomóžnje wužiwaše a po swojich mocach wudospolnješe. Běchu to w započatku štyri biskopske kubla. W starych lětopisach su napisane: „Gedav“, t. j. Hodzjij, „Brenzitz“, t. j. Brěznica, Nowohród srjedz Krjemjenja a Mogilna⁴¹⁾ a „Zseheylau“, t. j. Čilow. Emser mjenuje tute města w swojim němskim wudaću žiwjenjopisa swj Bená takle: „Gedav, Bresnitz, Sheylav und Dorff Navenborg zwischen Grimmen und Mögeln ligende.“ Pěrnjanski mnich⁴²⁾, spisowačel staršeho lětopisa, znaje jenož „Bresnicz an der Elben bei Dresen und Gedav“.

Za naš najwadžniši je Hodzjij, k wječoru wot Budyšina. Tu by pozdžišo fara založena. Najstarša lužiska fara je Budyšska a po njej Hodzijska. Hodzjij a Budyšin ležeštaj při sławnej drózy, tak mjenowanej kralowskej drózy, kotraž wot wječora k ranju džěše. Žadyn džiw, zo tam tež cyrkwinske naležnosće bórzy rjadowachu. Tola doniž so fara založi, dyrbjá před tym trochu porjadne wobstejnosce być: wjele ma so předować a křěćić, cyrkej abo znajmjeńša kapalka ma so natwarić a wěriwi so hromadžeć. Hodzjij je přeni króć mjenowany w lisćinje Hendricha IV. z lěta 1106⁴³⁾, dale w t. mj. Borowej lisćinje, kotruž hižo naspomnich. Tuta chce z lěta 1071 pokhadžeć a wot Benona samoho pisana być. Serbski zemjan — Bor jemu rěkachu — chcyše jene swojich kubłow z kublom Mišnjanskeje cyrkwyje wuměnić. Posse⁴⁴⁾ je dopokazał, zo tuto pismo wot Benona pisane njeje. Tola nježiwajo toho je Bor swoje kublo woprawdže wuměnil. Bamž je to w lěće 1139 pisomnje a zjawnje wobkrućil, za čož mamy spušćomne žórlo.

41) Naumburg srjedz Krjemjenja a Mogilna.

42) Mencken, II, 1455.

43) Knothe, „Geschichte der Pfarrei Göda bei Budissin bis zur Einführung der Reformation,“ Archiv für sächs. Geschichte V, pag. 77 etc.

44) Die Markgrafen von Meißen, pag. 163.

Borowa lisćina sama njeje wot Benona pisana, tež njepokhadža z lěta 1071, je pak bórzy po Benonowej smjerći spisana. Móže nam potajkim wo wobstejnosćach tamneho časa wěrnosć powědać. Kaž so zda, su tež druzy serbscy zemjenjo z Mišnjanskej cyrkwju kubła wuměnjeni. Wězo su zemjenjo a serbscy ryčerjo w času sakskich kejžorow, wosebje Otona Wulkeho, prjedy, hač wšědny lud, křesćanstwo přijimali. Dyrbjachu němskim kralam dawki płaćić a jim wojeřsku službu činić. Woni drje buchu mjenje bóle ke křesćanstwu nućeni. Tola jich synojo a potomnicy křesćanstwo wjacj jako kwaklu nječujachu. Wšak běše tež z Čech a z Pólskeje křesćanski wliw so rozšěrjeć počal. Serbskim zemjanam běše witana wěc, hdyž jim Mišnjanscy biskopja swoje derje zarjadowane kubła poskićachu. Mějachu wottam tež bliže ke kejžorej a kralej, pola kotrehož dyrbyeše so zemjan časćišo předstajeć, cheyšeli sebi jeho přikhilnosć dobyć abo wobkhować Mišnjanskim biskopam běše zaso wo to činić, sebi mjez pohanskim ludom někajke srjedžišćo dobyć, z wotkelž móžachu křesćanstwo dale rozšěrjeć. Tajke wažne srjedžišćo bu Hodźij za cyłu wokolinu.

Druha wjes je Brěznica (Briesnitz) mjez Drježdžanami a Mišnjom na lěwym boku Łobja. Tež tam bydlichu Serbja, z džěla křesćenjo, zdaleni pohanjo. Wjes drje běše mała, jako křesćanske srjedžišćo pak wažna. To z toho spóznaješ, zo tam bórzy areydiakonatske załožichu.

Třeće městno je „Neoburgum“, serbski Nowogrod srjedź Krjemjenja a Mohilna, hdžež sebi Mišnjanscy biskopja po času wobšěrny kraj přidobowachu.

Skóněnje mjenuje so hišće Zscheila abo Zscheylau, serbski Čilow. Tutu wjes nadeńdžeš njedaloko Mišnja. Tam běše prastara cyrkej, swjatemu Jurjej swjećena, a wot Benona twarjena. Samo w kóne 18. lětstotka wisaše tam hišće stary zwón, kaž Will⁴⁵⁾ powěda, kotryž bě pječa swj. Beno swjećil. Zscheila, Čilow bu w započatku 13. lětstotka tachantstwo (halber Dom, Thumb), na čole bě probst a pod nim pječ tachantskich knježi. Swj. Beno je tute městna bóle wutwarił a powjetšił a so za nje wo cyrkwje postarał. Z tym pak njeběše spokojom. Nawukny serbsku rěč, kaž druzy biskopja tamneho časa w serbskich biskopstwach. Staraje so wo to, zo jeho duchowni serbscy wuknjachu a po móžnosći w serbskej rěči serbskemu ludej předowachu. Seminar za duchownych běše w Džawinje,

45) Sankt Benno, Bischof von Meißen, str. 39.

hdžež so mlódzency na duchownske powołanje prihotowachu. Tu přednošowachu wosebići wučerjo serbsku rěč a khowancy seminara dyrbjachu serbske hodžiny wopytować. Wjacy pisomneho nam stari stawiznarjo wo Benonowym skutkowanju přeradžili njejsu. Za to pak wě ludowy ert wjele powědać. Při tom pak ma nowočasnny stawiznar jara kedźbnje sudzić. Beno je husto po swojej wulkej wosadže pućował, křeił, přédował, swj. firmowanje wudžělał a cyrkwje swjećił Wšudže, hdžež běše trjeba, twarješe cyrkwje. Běše sam bohаты — wšak pokhadžeše z bohateje zemjanskeje swójby —, swoje zamoženje naložowaše na dobre skutki. Hdyž wjacy njedosabaše, khodžeše po prošnju. Wšak smy čitali, kak husto je pola Hendricha byl a jeho wo to a tamne prosyl, a tež druhich bohačkow je došć wužil. W měsće a we wsy Biskopicach⁴⁶⁾ je pječa cyrkwje twarił. Wosebje město Biskopicy buchu pozdžišo slawne srjedžišćo křesćanstwa. Wjes Biskopicy leži při Hrodzišću⁴⁷⁾, njedaloko Sólán (ně. Sohland a. R.), a bu po Benonowym zastojnstwje tak mjenowana⁴⁸⁾. Nimo Budyšina a Hodžija, Budyšskeho tachantstwa a pozdžišich klóštrów buchu wosebje w 12. a 13. lětstotku woboje Biskopicy wukhódnišćo za cyrkwijski porjad w Hornjej Łužicy.

Móc Mišnjanskich biskopow sahaše hišće dale k ranju. Tam běše wjes, „villa Goreliz“, džensiše město Zhorjelc. Tu zawinowa wěsty Ozer něšto přeciwo kralej. Hendrich IV. pokhłosta jeho z tym, zo jemu wósom kralowskich lenow (lonow), kotrež běše jemu najskerje spožčil abo přepodał, zaso wotewza a 11. decembra 1071 Mišnjanskej cyrkwi dari: „Sed et Bennonis Misnensis episcopi servitii non immemores octo mansos regales in pago Milscæ, situs autem in villa Goreliz . . . ecclesie Misnensi in proprium dedimus atque tradidimus⁴⁹⁾. Tutón dar bu přičina, zo Židžino⁵⁰⁾ při Mišnju wosta, hačrunjež měješe w tej wokolinje hižo Pražske arcybiskopstwo wulke prawa. Mišnjo mjezowaše mjenujcy k juhu z Prahu. Zo bychu zwady njenastale, postaji Hendrich IV. 29. jutrownika 1086 na wosebttu próstwu Benona wěste mjezy⁵¹⁾, usque ad

46) Město Biskopicy je Bischofswerda a wjes Biskopicy Bischofswald.

47) Hora Rotstein.

48) Heckel, histor. Beschreibung von Bischofswerda, str. 39; Preusker, Blicke in die vaterländische Vorzeit, I. Heft, pag. 88.

49) Cod. dipl. Saxon. r. II, 1. 62.

50) Seidenberg.

51) Cod. dipl. Saxon. r. I, p. 15, no. 6.

mediam silvam, qua Milcianorum occurrunt termini“. „Media silva“ su Lužisko-česke hory.

Tak je swj. Benno mnoho džětał a skutkował za rozšěrjenje křescánstwa a noweje kultury mjez našimi wótčami. Njeje runje kaž japoštoł prjedawšich časow po kraju čahał a přédował, hdžež je ludźi namakał. To wjacj trjeba njeběše, te časy běchu nimo. Rjadowaše a wudospolnješe, šiož běchu prjedownicy započeli. Załoži sebi wěste srjedžišća, hdžež bižo pobožnych křescánow znaješ. Tam sebi kraj abo druhe wobsedženstwo přidoby, załoži faru, twarješe cyrkwje. Křescenjo tam khodzachu a pohanjo tež. Po času prošachu tući wo křćeńcu. Zawěsće je so hišće dobry lětstotk pominył, doniž bě posledni serbski pohan wokřćený! Žadyn džiw potajkim, zo po Benonowej smjerći Mišnjanska wosada wo swojeho najwjetšeho biskopa žarowaše. Běše byl přikładny biskop, swjaty měšnik, horliwy předař a nadobny čłowjek. To widžiš z toho, zo sebi jeho wosebje wšědny lud jara wažeše. Bórzy po jeho smjerći pućowachu wulke črjody ludźi k jeho rowej do Mišnja. 170 lět je čěło w rowje ležało. W léće 1274 poručí biskop Witigo, row wotewrić. W Mišnjanskej cyrkwi natwarichu wosebne rownišće a tam čěło pokhowachu. Ludžo česěchu jeho jako swjateho. Tak bu, wot lěta 1307 je to pisomnje dopokazane. Benonowy swjedžen w Mišnjanskej cyrkwi hižo swjatočnje swjećeny. 31. meje 1523 pozběhny bamž Hadrian VI. Benona k swjatemu za cyłu cyrkej. Tehdyši Mišnjanski biskop wozjewi tutu swjatočnosť tež baworskimaj wójwodomaj Ludwikej a Wylemej, kotraž so z nim derje znaještaj. Pozdžišo, w njeměrných časach, prócowaše so baworski wójwoda Albrecht V. wo to, powostanki Benonoweho čěła do swojeho hłowneho města Mníchowa dóstać. Mišnjanski biskop Jan w léće 1580 rady do toho zwoli. Čěło w slěbornym kašću bu najprjedy na hłownym wołtarju w cyrkwi Našeje lubeje Knjenje w Mníchowje wustajene. Mjez tym natwari baworski wójwoda wosebity drohotny wołtař, w kotrymž bu čěło pozdžišo swjatočnje pokhowane. Baworski lud česći swj. Benona hišće džensa jako patrona hłowneho města a cyłeho kraja. A tež my Serbjja mamy prawo a winowatosć, sebi swj. Benona wažić. Wjele je dokonjał Bohu k česći, Serbam pak k wužitku. Hdyž jeho předkhodnik Eido w starych lisćinach so mjenuje Serbow přeni japoštoł, swj. Beno je hnydom po nim Serbow druhi swjaty a slawny japoštoł.

Spominanje — napominanje.

Zbasnił *Matej Urban*.

Stawam wysookočesceny **„Blida serbskeho“** wšitkim w **Budyšinje** dowola přednjese naležnosć z tutym **Urban sej Khróstawski** njewšednu, kotraž pohnuwa jeho njemjelčec, ale so z njej takrjec do škrějernje
[cisnyć. —

Njedawno hižo napisach něšto wo myśličey tutej (5) přečelej „swěrnemu serbskemu“, kaž so mjenuje často tež mi wučeny knjez, naš sławny wodźiciel stadla serbskeho, rada studijny Muka, — sława budź jemu! — Džensa nětko pak budź tu něšto drobnišo wo tym porěčane, dokelž so hewak njehiba wěcka. (10) ale kaž někajke stworjenčko džiwno w kućiku smorči, štož kaž šerjenje so wšak njemóže nikomu lubić, štožkuli njedrěma, ale je wocučil a chce so hibać, zo by džělał něšto, kaž dolho khwilčička jeho hišće traje tu; „*Carpe diem!*“ — wšak khutne je słowo! — Džělać džě na poli serbskeho pismowstwa
[hišće je wjele.

Serbja, hibajmy so — tež w času nětčišim óžkim wójnskim dolhotrajacym bohužel! hižo do lěta nětk pjateho. — Chcemy-li wzdžěłany ludźik my
[rěkać a do dalšeho přichoda trać tu w surowym boju, změjemy kopać a worać kruće, — wšě napinać
[mocy! (20)

Štož njecha zahinyć, ale kaž bėdžer chce wojować swěrnny, — tón wšak ma džěla a změje tež jěsć potom; njebudže
prošer

hlódny a dundak njewušny, *ὄς τις ἀναδής*, — Homer nam praji; njech Serbam tež přěduje wón, zo nje-
[bychmy dale (25)

drěmali, ale so zhrabali kruće a wostali žiwi! — žortować tola nohcemy, ale so pokazać pilni w džěle tak hobjeřskim, kajkež z Homerom do
[rukow hlada! —

Njemjertny woprawdže je wón basnjeř a njewšedny wučer za wšitke ludy a narody, — tež za nas črjódžičku
[serbsku! — (30)

Daloko wyše wšak wšeje nas wšedneje žalosće zběha runje tež we času nětčišim wójnskim a — přeco;

* Horac, Ody I, 11, 8; sc. Jana 9, 4b.

pretož ze žiwjenja wón a do žiwjenja předuje jenak
z basnjomaj swojimaj nam, kotřiž wuknyć změjemy přeco. —

Odysejeja a Iliada so z knižkomaj dwěmaj (35)

Serbam tež hižo skičištej jako přěnički z džěła

doiholětneho, kotrež sym lóni skónčil a dale

nětk wočakaé cheu, hač zakliněi wothlós

[ze Serbow

ἢ σίγη, — rjeknje Homer po zwučenju episkim swojim. —

Kak by bylo? Njehali wzdžělani za „blidom serbskim“

Serbja z najmjeńša wusud swój podać k mojemu

[džělu, (41)

zo bych wjedzał, hač zasady moje su dotalne

[prawe

abo hač hinaše změja a lépsje so postajié bórzy,

a tak postup by dobył so nuzny po dotalnej

[prócy! —

Prošu džě, česćeni knježa a lubi přeceljo serbscy, (45)

wzmiće do škrějernje mje. Ja njewozinu za zło

[Wam ničo

zawěrnje, ale cheu woprawdže wjeselić so, jeli pěknje

džělaé a skićeé pokiwy budžeéé witane jara. —

Z tym džě nětk džensa budž dosé! — Sym, měnju, — ὄμμα

[— wołał

wótre ἐγὼ ἢ ἄνθρωπος ὀδίτης. ὅστις ἐν ἀγρῶν (50)

πίου καίω. — Khrostawje z mjenom — na zelenych horach,

hdžež je w léce a zymje wšak najlěpje prosteho za mnje

Serba na mjezy Serbowstwa k połodnju, hdžež mamy Serbow

hišće jeno tež někotrych, kotřiž so strowimy druhdy

Z „Pomhaj Bóh“ serbskim, hewak pak němi „Němcy“ smy

[wšitcy (55)

bohužel! — Zańdže wšak pycha a sława tež serbskeho luda

z řeču jeho maćernej krasnej, kaž wobkruća kóždy,

štóz je trochu bliže ju zeznał a nawuknył trjebać,

kaž na přikład Wy wzdžělani Serbjo při zabawje serbskej.

Dale tak jenak serbujéé! — Sława Wam! — při-

[woła Urban. (60)

Z Khróstawy, dzeń 17. žnjeńca 1918.

Delnjoserbski rukopis ze Stoborska.

Podal dr. Ernst Muka.

I. Při swojim lońšim a lětušim pytanju za starymi serbskimi knihami a rukopisami w cyrkwjach a farskich archivach přeněmčenyh, stron Delnjeje Łužicy sym mohł jenož někotre maličkosće wuslědzić. W Nowej

Ně wje (ně. Neuzauche) w Blótach, srjedź Lubina a Třupca khowa so w farskim archivje hromadka tak mjenowanych serbskich wotprošowanjow, t. j. serbski spisanych žiwjenjoběhow zemrětych wosadnych, kotraž buchu po pokhowanju zemrětego při pohrjebnym předowanju wot fararja w cyrkwi čitane; zestajane buchu tele wotprošowanja před sto abo wjacjy lětami wot jeneho abo někotrych tamnišich serbskich fararjow; posledni serbski farar bě tam wěsty Jar, kiž wokoło 1825 serbski předować přesta; nětčiši farar Wincař je Němc; někotři starši ludžo w Nowoněwjanskej wosadze pak hišće džensa serbski rozymja a mjez sobu rěča.

Dale w cyrkwinskim archivje w Stoborsku (ně. Stöbritz), wsy Kalawskeho při mjezach Łukowskeho wokrjesa srjedź Lubnjowa a Łukowa, nětčijeje filiale maćeřskeje cyrkwe w Chóžyšću (ně. Schlabendorf, Łukowski wokrjes), wuslědźich hornjołužisku němsko-serbsku agendu z l. 1696 z napisom: Die evangelische Kirchen-Agenda etc. der evangelischen Oberlausitzen etc. Budissin. Anno 1696. Wona je do twjerdeje kože zwjazana a z tolstej papjeru přešita. Na zašitych papjerach srjedź stronow 26—3(je napisany delnjoserbski přeložk II. wotrězka agendy: Wo swjatej křćenicy („Die heilige Taufhandlung“), kotryž, hdyž po pismje sudžiš ze spočatka 18. lětstotka pokhadža. Na wjacorych tych druhich papjerach su tam hišće wšelake němske modlitwy z nowišich němskich agendow zapisane.

Dokelž njemóžemy tutu staru Stoborsčansku agendu do našeho Maćičneho archiva dostać, ale sym ju zaso wróćic dyrbjał, a dokelž je jara lohko móžno, zo so wona tam tola raz žhubi, chcu tón delnjoserbski přeložk wotpisawši tu w našim Časopisu wozjewić a tak sobu k dopomnjeću na to zakhować, zo je so tam w Delnjej Łužicy we 18. lětstotku hornjołužiska němsko-serbska agenda při božich službach wužiwała, kža su w přenich lětstotkach po přijecu křescijanskeje wěry po starych powjesčach a po swědčenju Gosmarskeho fragmenta tu a tam we našich lužisko-serbskich cyrkwjach starosłowjansku liturgiju naložowali.

Rěčniskich wosebitosćow ma tutón Stoborsčanski rukopis mało. Naspomnić ma so tole:

1. Samozynk é so wšudže z pismikom e woznamjenja; tuž wěsće bóle jako mjehke e (é) klinčeše bjez nazynka na i; wuwzaće čini wěcownik žiše (žišetko), kotryž ma 5 króć i a 1 króć é (žěšetka); wěcownik grěch piše so dwójcy grech

(= grěch), raz groch (= gróch) a raz grach (= grách); poslednišej pak staj snano zmylkaj pisarja.

2. Samozynk ó piše so stajnje z pismikom o; tuž tam wěšće bóle na o hač na u nazynkowaše.

3. Samozynk y woznamjenja so za hubnikomaj b a m zwjetša z pismikom u: buš, bu, buł = byš, by, byl; mu comu = my comy, muše = myše; porědko my, pšosomy a podobno.

4. Sobuzynk l njeje nihdže ze sobuzynkom w pisany; to dopokazuje, zo měješe tam gutturalny, nic labialny nazynk; zwjetša stej l a l jenak z němskim l pisanej, jenož tu a tam stoji němske dwojite ll za l, na př. zillomu = cylemu.

5. Přidych při spočatku słowow je nimale wšudže h, na př. humogł, hucynił, hutřoba; jenož raz tam wustaš a w utšobny čitamy. K tomu wordowaš, nic hordowaš.

6. Z deklimacije maju so tele wosebitosće wuzběhnyć:

a) gen. sg. dar u město dara (dar, Gabe); — złogo, božogo, lubogo, zatwaržonogo; hewak cyłego, zemrětogo atd.

b. dat. sg. Kněz u Christus u; — swětomu, zbóžn o mu a bogat o mu, cyłomu; tuto o město e w gen. a dat. přidawnikow je widomnje spodobnjene k twórbam naměstnikow togo, tomu, našogo, našomu atd.

c) voc. sg. wošcynaš (Vaterunser) m. wošc-nas.

d) ze s:owjesow maju so wuzběhnyć twórby: wotrěčoš město wotraknoš a — řacoš; wustupijoš; wopačne zakaž o m. zakaza (aor.); wozeš (nehmen): 3. sg. wozmo, 2. sg. imper. wozmi; dotykaš (m. dotkaš), berühren; hoboraš (m. hobaraš), wehren; hokošowaš, liebkosen, küssen; sluchaš někomu, jem. gehorchen; wotpšisegnuš, beschwören.

e) wosebite słowa: kašć, Arche, Schiff; wo (praep. = in) stajnje město: we abo w; won = wen (hinaus); go (= da, fo 4 króć město ga (1 króć); d a jali (čišćeřski zmylk ?) město: dejali.

II. Text Stoborsčanskeho rukopisa.

Lube psijašele a psijašelnice wo Christusu, mu slyšymy kuždy žen z togo słowa božego a huznajomu jo (to) teke wo našom žyweņu a humřešu, až my wot Hadama how šykne tak deře wo grěchach podjete a narožone wordujomu, wo kotarom mu spozy tog gniwa božogo dajali niměrne zatamane a zgubjone wostaš, gabu nam newordowało won pom(o)žone pšez togo jadnogo syna božogo, našogo lubogo kněza Jezusa Christusa.

Dokulaž pak teke tuder to goletko wo swojej natuře rownož z takimi gráchami ako mu zgiftowane a nęcyste jo, togodla wo tej nimernej směrši a zatamaństwu buš a wotaš dejalo, nět pak bog ten woš žykne gnay a zmilnoći swojogo syna Christusa tomu cyłomu swětu a tak teke tym žišetkam nic ménej ak tym starym zlubil a poslał jo,

Kotoryž teke tego cyłogo swěta a teke te boge žiši nic ménej ako te stare wot grěchow směrši a zatamaństwa humogl a zbožnych hucynil jo a psíkazał jo, až te same deje k nomu psínasone wordowaš, abu won je žognował, kotare won teke nanejnadnějšom gořej wozmo a jim to nábjaske kralestwo zlubijo.

Togodla ga kšeli wu se tego bogego goletka z kšesćijańskeje lubosći pšed Boga tego kněza z pilnosću gořej wozes, to same tomu knězu Christusu předkńasć, a pomogaš pšosyš za wodawańe tych grochow, abu to same gořej wozete wordowało do tego kralejstwa teje gnady ak tej nimernej zbožnosći.

B'ez cwibla wo dowěreńu naš luby Kněz Jezus Kristus bužo waš statk teje lubosći, kotaruž wu napšešiwu to boge gole hopokažošo, wo wšyknej gnaže wot was gořej wozes a wašo bjatowańe zawěsće huslyšaš, dokulaž won sam jo psíkazał jo, te žěšetka k nomu psínasć, a jim zlubil jo, (je) do swojogo kralestwa gořej woseš.

Kak dej to gole grońone hordowaš? N.

Hustup wen, ty nęcysty duch, a daj rum tomu swětemu duchu!

N., wozmi ten cejchen teje swěteje kšice, hobož na tom cole a teke na tej hutšobe. †

Dajšo nam bjatowaš:

O šykneho mocny nimerny Bog, Wošć našogo Kněza Jezusa Christusa, ja se k tebe wołam, na tom N., twojom služabniku (na tej N., twojej služabnice), kotary (kotara) (wo) ten dar twojogo dupeńa pšosy a twoju nimernu gnadu pšez to duchne naspetnarožeńe požeda wozmi jogo (ju) gořej, Kněz, a tak ak ty gronil sy: psízćo a pšosćo, go bužošo wu braš; putajšo, go bužošo wu namakaš; Klapaš, go bužo wam wotwořone. Go podař něto tomu (tej) to dobre, kotary (kotara) pšosy, a wotwoi te žura tomu (tej), kotary (kotara) klapa, až won (wona) to nimerne žognowańe tego nábjaskego wotmuša dostańo, a to zlubjone kralejstwo twojogo daru želbny (-na) wordujo pšez Jezom Christa našogo Kněza. Amen.

Dajšo nam dalej bjatowaš :

Šogomocny nimerny Bog, kenž ty sy pšez to potopěnie za twojim surowym sudom ten nēwěrecy swět zatamał a toho wěrecego Nowasa samego z wosymimi za twojeju wēlikeju zmilnosću zdžaržał a toho zatwaržonogo Pharaonisa ze wšyknymi, kotarež jomu sluchachu, wo tom cerwenom mořu zalał a twój lud Israel po suchem pšewjadł, abu ty to wotnuše twojogo swětego dupeña wo tom pšichadnom casu pšez to same hobcechnował a pšez to dupeñe twojogo lubego goleša, našogo Kněza Jezusa Christusa ten Jordan a šykne wody k janomu zbožnomu potopěniu a k janomu bogatomu wotnušu wot tych grěchow huswěšił a wustawił; my pšosyny pšez twoju nēdogruntowanu zmilnosć: ty kšel na toho (na tu) N., gnadnie glědaš, a z janeju pšawej wěru wo duchu hobdariš, abu pšez to same zbožne potopěnie na tom (na tej) šykno zalate a skońcowane wordowało, což jomu (jej) wot Adama pširožone jo, a abu won (wona) tomu cynił (cyniła) jo, a abu won (wona) z teje lieby tych nēwěrecych wotžělony (wotžělona) wo tom swětom kašću toho kšescijanstwa wo suchom a sicher zdžaržony wordował (zdžaržona wordowała), kuždy cas gorcy (gorca) wo duchu, wjasely (wjasela) wo nažeji twojomu měnu služyl (služyla), aby won (wona) ze wšyknymi wěrecymi dostojny buł (dostojna buła) to zlubeñe toho nimerneho žyweña dostanuš pšez Jezum Christusa, našego Kněza. Amen.

Ja si wotpšisegnu, ty nēcysty duch, pši tom měnu toho wošca a toho syna a toho swětego ducha, až ty wustupijoš a wichujoš wot tego služabnika (teje služabnice) Jezusa Christusa, N. Amen.

Dajšo nam słyšaš to swěte ewangelium toho swětego Markusa: A woni pšinasechu žišetka k Jezusoj, abu won je dotykał; te pošly pak warcachu na tych, kotarež (je) nasechu. Ako pak to Jezus wižešo, zakažo jim a žašo k nim: Dajšo tym žišetkam ku mńo pšiš a nēhoborajšo jim, pšeto takich jo to kralejstwo Bože; zawěšće, ja žezu wam, chtož to kralejstwo Bože nēdostaño ako jano gole, ten nēbužo do toho samego pšiš. A won hokošowašo je a položy tej rucy na nich a žognowašo jich.

Až teke to goletko take žognowañe Bože dostaño, **ga** comu **mu** na tom samem jaden wutšobny wošcynaš bjatowaš.

Wošcy naš, kenž ty sy na nēbju, huswěšone buži twojo mě, pšíz k nam twojo kralestwo, twoja wola se staño ako tam na nēbju, tak teke how na zemi, naš šědny **k(h)lěb**

daj nam žinsa, wodaj nam naše winy ako mu je wodawamy našym winikam, a něwež nas do spytowańa, ale wymož nas wot toho złogo; pśeto twojo jo to kralejstwo, ta moc a ta cesć wot nimernosći až do nimernosći, Amen. Ten kněz zwarnuj twojo nutšhyše a wonhyše wot něto až do šeje nimernosći. Amen.

N., wotrěcož ty tomu cartoju? Wotgroń: jo, ja wotřaknu.

A šyknym jogo statkam? Wotgroń: jo, ja wotřaknu.

A žyknomu jogo wazymu? Wotgroń: jo, ja wotřaknu.

N., wěriš ty na Boga Wošca šogomocnego stworišela něbja a teje zeńe? Wotgroń: jo, ja wěrim.

N., wěriš ty teke na Jezusa Christusa, jogo jadnogo syna, našogo Kněza, kenž jo podjety wot swětego ducha, porožony wot kněžny Marije, šerpeł spody Pontium Pilatusom, kšicowany, humfeł a zakopany, dołoj stupił k heli, na tšei žeń zasej gořej stanul wot humarłych, gořej stupił do něbja, sejži k pšawicy Boga togo šogomocnego wošca, wot kotary(ch)ž won bužo pšiš sužit tych żywych a humarłych? Wotgroń: jo, ja wěrim.

Rěčespytne drobnostki.

Piše *Jurij Libš.*

(Pokročowanje.)

Mi je na starosći (Pfuhl ma), mihi curae est, es liegt mir am Herzen; Pfuł nima: mi je to nětko ze starosće, mam to nětko ze starosće, nun bin ich von der Sorge um diese Sache befreit, ich habe mich von der Sorge befreit; to je mi na myslach, das liegt mir noch im Sinne, to mam z mysli, das habe ich aus dem Sinne (d. h. ich mir aus dem geschlagen); to sym sej na starosć wzał, die Sorge um diese Sache habe ich auf mich genommen, mir aufgeladen, aufgebürdet; sej mnoho wěcow na starosć nabrać, sich viele Sorge aufladen (um viele Dinge), te wěcy sym ze starosće wotbył, die Sorge um diese Sachen habe ich abgetan, habe mich der Sorge entledigt. To mi starosć (na mysle) lěze, diese Sorge kommt mir immer wieder in den Sinn. bjerusej někoho na starosć, ich nehme mich Jemandes an.

Hrabnyé (sej) khorosé, khorosé (sej) nahrabnyé, sich eine Krankheit plötzlich zuziehen, holen, erwerben; von e. Krankh. überfallen werden. (Pfuhl. n.) šwarny, tüchtig; tež: to šwarny čas traje, dauert eine geraume Zeit, to su so šwarne lěta minyła, es sind bedeutend lange (viele) Jahre verflossen; šwarny kruch pola, bedeutendes (gehöriges) Stück Feld. (Pf. n.), hewak tež: tójšto pola, lět atd.

Muž, der Mann; tónle hólc hižom muža čini, d. Knabe macht (stellt) schon einen Mann, tón je hižom muža dosé, ist schon Mannes genug, spielt seinen Mann, w tych padach so njenaloža »mužski«, runjež je rěč wo nježenjenym mužskim; podobnje tež: tale holca je hižom na to džěło dosé žony, t. r, dokonja to džěło, kotrež móže hewak jena poľna žónska dokonječ, rozymječ. Hdyž so potajkim džywa jeno na starobu, mocy, rozomnosć, čělnu abo duchownu khmanosć, trjeba so „muž“ „žona“, nic pak mužski, žónski; hač je ta wosoba w mandželstwje žywa abo nic, na to so tu njekedžbuje.

Zadžeržeč so, sich betragen, sich benehmen; z teho wěcownik by měł rěkač: zadžerženje so, das „Sich-Betragen“, ale to so ženje njetrjebje, to je cyle wupadnyło, a jeno hóle substantivum verbale je znate: zadžerženje, das Betragen, cyle podobnje tež němski; tu je rěč cyle pozabyła, zo je subst. verb. ze słowjesa wušło, wono hižom jeno za substantivum plaći, podobnje stej: wustoju so, ich verstehe mich worauf, ale: wustojnosć (wustojny), die Gewandtheit. Samo čiste reflexiva, kiž so jeno jako reflexiva trjebaju nimaju při słowjesnym wěcowniku so; hańbować so, ab: hańbowanje, podobnje tež něm. sich schämen, ale: das Schämen, pódla tež: das Sich-Schämen. Z tym přir. tež: Słowa: bien portant, strowy, ale stajnje: il se porte bien. Tu je nětko hižom samo participium, kiž je cyle verbalna twórba, zhubiła se.

Slepić, blenden, beirren, irre führen, täuschen, wot slepy, blind. Kaž smy słyšeli, so naše słowjeso jebač druhim Słowanam jara mało spodoba, pola nich ma wuznamlač. coitum facere najskerje w jeno wšědnym zmysłu, pola nas jeno rěka: wobšudzić, betrügen, täuschen, decipere. Duž mohła za to naša pismowa rěč naložeč: wobšudzić, betrügen, wo pjenjezy, um Geld; mylić koho, beirren, swětło, sěin woči slepi, myli, das Licht, der Schatten beirrt die Augen, täuscht die Augen. Mundus vult decipi,

ergo decipiatur, swět chce być slepjeny, duž njech je slepjeny. To sym so zjebał = to sym so (zmylił, to sym nimo misnył, ich habe mich geirrt, getäuscht, bin fehl gegangen. Jebać so z wjetša w moraliskim zmysłu wo hrěchach přećiwo sedmej kazni trjeba, za to smě so pře-cylnje naložec: wobšudzić, wobšudžec wo pjenjezy, betrügen. Mysle ludži jebaja = myla, slepja, die Gedanken täuschen, beirren den Menschen; to ma bóle psychologiski zmysł. W fysicy móžeće: woći, wucho, zmysly (die Sinnesorgane) zmysłowe organy myla (nic: jebaja), die Sinne (Sinnesorgane) täuschen. Žadosće wutrobu slepja, zawjeduja, (myla mjenje dobre), die Begierden blenden, täuschen (verführen) das Herz. Błud, Irrtum, bludzić, irren, najbóle wo wopačnym wučenjju na bohosłowskim polu: Irrlehre, falsch lehren; přenjoťny zmysł je wěśe lokalny: bludzić w lěsu, po lěsu, irre gehen im Walde, zabludzić so, sich verirren, (po puću, auf dem Wege,) ale, blud tež: Täuschung, to je blud wučeneho, Täuschung des Gelehrten; wón je so dał zabludzić (nic zjebać) z tym zwjeršnym wuspěchom wědomosće, er ließ sich täuschen durch diesen oberflächlichen Erfolg der Wissenschaft. — Najebać wšeho napinanja njemóžeće ničo docpěć, trotz aller Anstrengung konnte er nichts erreichen, za to: njedźiwajo wšeho napinanja, při wšem napinanju tole njemóžeše docpěć. Tuto najebaće je absolutny infinitiv, přir. česki: nebyti jeho by bylo wšeko straceno, hdy by jeho njebyło, by wšo zhubjene bylo. — zludać, betrügen.

Wězo za něm. enttäuscht (betrügen) dyrbi so tež naložec: wobšudženy, in seiner Hoffnung enttäuscht, we swojej nadźiji wobšudženy; seine Hoffnung hat ihn enttäuscht, im Stiche gelassen, jeho nadźija je jeho tčacy wostajila.

Wuherbować, enterbt, tež w politiskim zmysłu za khudy. Němska předsuwka ent ma husto zmysł serbski wu, na př.: entfliehen, wućečnyć (z myśli); jemu so kón wutorhny, das Pferd entriß sich ihm; to je mi cyle z myśli wupadnyło, das ist mir ganz aus den Gedanken, dem Gedächtnis) entfallen; tež wot so tak trjeba: wotmyslić sej, sich entschließen, wotmyslenje, der Entschluß. Při słowjesnym wěcowniku (subst. verbale) wotpadnje tež sebi: wotmyslenje (sebi), Entschluß. Wotrjec so čeho (gen.) entsagen, dem Reichtum (dat.); temu so z rukow wuwinyć, sich entwenden, Jemandem aus den Händen (Jemandes Händen); pos je jemu wotběžał, der Hund ist ihm entlaufen; entmündigeu snadź: wupołnolětnić, wot (wu) samo-

statnič; wotrunač komu škodu, Jemanden entschädigen; wotplačič njeprěcelej: dem Feinde entgelten, sich rächen am Feinde.

Laćanske participium perfecti passivi so w lěpšej řeči lědma hdy we zmysfu přitomosće trjeba: amatus je něchtó, štóž je lubowany byl, nie něchtó, kotryž je nětkole lubowany, to ma so wopisać: qui amator. Ale pozdžišo je řeč pozabyła, zo je amatus cyle jeno zańdženosć. Tuž čitamy w pozdžišej laćanšćinje často na př. manus nunquam divisa fuisset, perfunctus fuerat, w klas. řeči by mělo rekać esset, erat. Ale pozdžiše řečne wědomje měješe divisa a perfunctus bóle za adjektiv hač particip. W serbšćinje a w nowšich řečich ma so to podobnje: džěco je lubowane wot maćerje, das Kind wird (jetzt) geliebt von seiner Mutter, to je praesens, perfectum je: džěco je bylo lubowane, d. K. ist geliebt worden. Tak přenjotny zmysl, lěpje přenjotna móc zmysla, zo je to woprawdže jeno čiste perfectum, słabnje a řeč sej hišće žada nowe wobkrućenje, zo je to tola wěrne perfectum: byl, worden; tak tež lać. fuerat, fuisset samostatne plusquam perfectum, hačrunje je tola ližom amatus dospołne perfectum simplex a tuž do teho so hišće přistaji: erat, esset a z tym je plusquam perfectum cyle wuznamjene. Podobnje je lać. futurum exactum, je we francowsćinje zeslabiło so na přenje jednore futurum: nons chanterons, lać. cantaverinus; tež pólski: budźemy spěwati, budźemy spěwać. Serb. měło so za trajace praesens, kiž je po prawom jeničke wěrne praesens, radšo naložec bywać hač być: wón bywa lubowany, amator, mjenje dobre: je lubowany; je ma słabši zmysl, wosebje potom njedosaħa, hdyž je particip wot dokonjaneho słowjesa: je daty. Wězo naloža lěpša serbšćina za prawe praesens skoro jeno particip imperfectivi verbi: bywa, dawany, je dawany. Dar je daty ma skoro zmysl kaž: dar je daty byl.

Jeho je hišće za trach Serb być, ihn überkommt noch Angst ein Wende zu sein, er ist noch eingeschüchtert, fürchtet sich noch, für einen Wenden gehalten zu werden. Nominativ Serb tu cyle wosamoćeny steji, po laćanskej składbje by měl akkusativ, po čěšćinje a po słowjanskich zakonjach instrumental stać, ale to je naša řeč cyle woteznała. Lěpje by bylo, za infinitiv cyłu sadu naložec: zo je Serb. Druhe přiklady nas na to pokazuja: jeho je za trach mały być, wosebje so lědma hodži infinit. naložec, hdyž we słowniku steji: někoho za trach być mało być,

wěšće lěpje: zo je mały. „Z małym być“ so njemóže wjacý do serbšćiny wróćo brać. Druhdy ma češćina tež dativ na u w tajkich padach.

Znajemy sebje samych a: sebje sameho. Ma-li so prajić, zo kóždy (čłowjek) sebje, to rěka: swoje znutřkowne [swědomje] dary ducha) znaje, dha dyrbi jednota stać: sebje sameho. Chcemy-li pak prajić, na příklad: My Serbjo znajemy sebje samych, t. r. my znajemy so jako lud, jako cyłk, dha nałożamy mnohotu. My Serbjo znajemy sebje sameho by jeno zaso zmysl měło: My Serbjo znajemy kóždy sebje sameho. Za woprawdźite reflexivum ma so singular nałožeć, z najmjeńša je to jasniše a přirodniše. Nimo teho so w tym padže, zo ma to reflexiv być, radšo jednota dyžli mnohota trjeba: čłowjek spóznawaj sebje sameho, lědma: čłowjekojo njech spóznawaju sebje sameho. Němčina njesmě mylić. Z přenja móže być w 3. wosobje sich selbst woboje: singular abo tež plural, a z druha za přenju a druhu wosobu ma Něme jeno wosobinske pronomen: uns, euch atd., nic pak sich.

Tuž za reflexivum po móžnosći singular. Jasnišo so pisa a radšo lud číta. Plural ma z wjetša reciprokny, wzajomny zmysl. Tola nałoža so za reciprokne pronomen tež cyle wosebita wjazba, na př.: Serb Serba po rěči spóznaje, khudy khudemu wěri, khory khoremu wěri, němčina ma tu husto njewobmjezowany artikel: ein Kranker glaubt einem (anderen) (Kranken). W serbšćinje: khudy druhemu wěri njeby tak jasne bylo. Tajke wospjetowanje subjekta jako objekt (Serb — Serba) we wšelakich padach (khudemu) ma serbšćina rady.

Tón je mje truhnył, der hat mich geschnitten, betrogen při kupowanju, bei dem Kaufe. To sym so hroznje truhnył, zo sym konja tak droho kupił, ich habe mich schrecklich (abscheulich) geschnitten, indem ich das Pferd so teuer gekauft habe. Podobnje: sym nimo hrabnył, nimo misnył tež same: misnyć, habe einen Fehlgriff getan (beim Handel); z tym čeladnikom, z tym čłowjekom sym sej přehladał, zo sym sej jeho do domu wzał, mit dem Menschen, Dienstboten, habe ich's (es) versehen, ein Versehen war von meiner Seite, daß ich den Menschen in's Haus genommen habe. Z tej kupju sym zľě (špatnje, hroznje) pobył, mit dem Kaufe bin ich hinein gefallen, schlimm, schlecht, schrecklich.

Hajić, pflügen, hegen, lěs hajić, den Wald pflügen, hegen, drjewo = lěs, štomy, Bäume, łuki, die Wiesen; pčołki, Bienen, łastojčki, Schwalben, ptački, Vögel w lěsu, im Walde hegen als nützliche Tiere; kulturne kubła hajić, Kulturgüter pflügen: rěč (Sprache), narodnosć (Nationalität), počinki (Tugenden), wědomosć (Wissenschaft), wumjelstwo (Kunst), rjemjesło (Handwerk), industriju (Industrie), překupstwo (Handel). Synonym: spěchować, fördern nur von Kulturgütern, spěchować dobre počinki, gute Sitten fördern, cyle kaž hajić, ale nie lěs spěchować atd.; studije spěchować, die Studien fördern; studowacych spěchować, die Studenten fördern, besser podpjerować, unterstützen.

Plahować, pól. pielęgnować, etymolog. něm. pflügen, serb. pódłanska twórba: pjelchować, pflügen, hegen, n. př. skót plahować, Vieh züchten, Viehzucht treiben, konje, Pferde züchten; von Nutzpflanzen: žito, Getreide (Korn), kał, Kraut, róže, Rosen züchten, ziehen; so plahować, sich vermehren, n. př. dźiwina so plahuje w lěšu, im Walde vermehrt sich das Wild, syn. přisporjeć so, sich vermehren; so rozplahować, njerodź so rozplahuje; das Ungeziefer nimmt zu, vermehrt sich, myše, Mäuse, syn. přibywać (auch weniger gut přiběrać), zunehmen. Plahować ženje wo kulturnych kubłach, potajkim nic: rěč plahować, serbstwo, ale hajić rěč, narodnosć. Lud so přisporja (přibywa), das Volk vermehrt sich.

Zahajić, eigentlich: beginnen zu pflügen, n. př. zhromadźiznu zahajić, eine Versammlung eröffnen, čěsk. husto tak: zahajiti sněm. den Landtag eröffnen. Nětko so nałoža wotewrić zhromadźiznu, eröffnen d. Versammlung, po němskim, za to lěpje: započěć; schließen nic zamknyć, skerje hišće wobzamknyć, najlěpje skónčić zhromadźiznu. Dorěčeć d. Rede schließen; wo mnohich podobnych padach dosaha do (wu) ze słowjesom: dowojować, zu Ende kämpfen, den Kampf beendigen, dodžělać, zu Ende arbeiten, d. Arbeit beendigen; dopisać list, d. Brief zu Ende schreiben, beendigen. Němcej pobrachuje přihodny suffix. Po móžnosći ma Serb ze słowjesom pospytać cuze wopisanja přeložeć, z wjetša so to snadnje hodži z předsuwkami.

Nimo kulić, vorbei schieben (wollen), kulu nimo kulić, nimo kejeli, die Kugel an den Kegeln vorbei schieben. Ta wěc (předewzaće) je so mi nimo kuliša, diese Sache, die-

ses Unternehmen ist mir mißlungen, hat mich betrogen. Na mysle sej brać, sich vornehmen, sich in den Kopf setzen, blazen sej hluposće (hlupe věcy) na mysle bjerje, der Tor setzt sich törichte Dinge in den Kopf. (Pful nima.) Do hlowy sej stajeć, wěso je něm. setzen, serb. po prawom: stellen, ale tola trochu na germanismus zapodobne.

Přicpěć (Pful: pričpić pisa): tež komu dar, ein Geschenk zu wenden Jemandem, knihu komu, ein Buch zu-eignen, widmen, dedicare.

Skoro je, kajkež je, doslownje: beinahe ist es, wie es ist, zmysl je: die Sache steht nicht sehr gut; kajkež, nic: kaž po něm. Podobnje: ta věc z tej věcu klaca, věc khabluje, die Sache schwankt, ist nicht sicher.

Stoff ma jara wšelakory wuznam: maćizna, Materie, Material, maćizna na nastawk, (Gedanken) stoff für Aufsatz, kamjenje su maćizna k twarjenju, Steine sind Baumaterial; cyrobizniske, cyrobinske maćizny, Nahrungsstoffe; Kleider-Stoff, tkanina, Gewebe, Webstoff-Kleiderstoff; čěski látka we wšěch tutych zmyslách.

Póndu, hdžež mje woči ponjesu, ich werde gehen, wohin mich die Augen führen (po prawom serb. tragen) werden. Dawać horde słowa, hochmütig, anmaßend sprechen.

Wulku hubu měć, großmäulig sprechen, vollen Mund gebrauchen. Wulka huba, volles Großmaul, hubaty, großmäulig. Vorrat, nakopjenje, Anhäufung, mnoho tworow nakopjenych měć, viele Waren vorrätig haben.

Prawopis a přeložowanie cuzych słowow.

Zestajał *Jurij Libš.*

Naš wulki řečespytnik Michał Hórnik, kiž je na polu prawopisa wosebje mnoho džělał, je za pisanje cuzych słowow namjetował jako hłowne prawidło, zo maja so cuze słowa po móžnosći tak pisać, kaž w cuzej řeči, zo pak maja so k nim přistajeć serbske kóncowki a před nimi předstajeć serbske předzložki (praefixa). Na př.: general, z generalom, ke generalej, Bordeaux, ale Bordeaux, New Jersey, do Bordeaux-a [wurjekuj Bordowa],

do New Jersey-a [Nju-Džerzija], zgeneralisowaé; filter [cydzawka], wot filtra, filtrowaé [cydžić], wufiltrowaé [wucydžić]. Za mnohe rěče wobsteja pak cyle hinaše pismiki, pak tola jara wotkhillny prawopis z wosebitym wurjekowanjom. Tež je zaso wurjekowanje druhdy jara njewěste, wosebje pola tak mjenowanych wotemrjetych rěčow, kaž je hebrejska, grichiska, laéanska. Tuž smy nuzowani něšto prajić wo cuzych alfabetach [abecejach], z najmjeńša tych rěčow, z kotrychž mnohe słowa husćišo přikhadžeja. Na němski prawopis njeje trjeba tu wosebje džiwać, dokelž je našim čitarjam derje znaty.

1. Laéanski prawopis je skoro cyle podobny našemu, štož znamjenja a wurjekowanje nastupa; tola su tele wuwzaća a) za l ač. cpřed a o u pišmy k w mjenach a tež we wšědnych wurazach Kato [lač. Cato], Katilina [lač. Catilina]; koncil [concilium], konwent [conventus], konsul [consul]; ale wostanje: Caesar, Cicero, censura. Wosrjedž słowow za lač. c so pisa k, hdyž tuto lač. c klinči kaž k, na př.: akkusativ, akcent, aktus. --- b) Dwoje s [ss] móže wostać: professor; s ma wostać na spočatku słowow, ale ma so po prawom tež wurjekować tak kaž serbske s we słowomaj: serbski słownik, potajkim: seminar, nic zeminar, september, selekta, social [nic zocial], runje kaž so wurjekuje we słowje sakrament. c) Pismik v husto klinči kaž w, invasija, tola genitiv kaž genitif. Pismikaj qu wostanjetaj a wurjekujetaj so kaž qu, kw: Quintus, quinta [pjata klasa].

2. Grichiski prawopis ma cyle hinaše znamješka, tola hodži so snadnje přepisać, kaž přeložk Noweho Zakonja wučí. Jenož $\theta = th$, $\varphi = ph$ njech so we wšědnych słowach z krótka t a f pisa: katolik, fotografija, litografija [lithographija], filosofija. Štož jotaciju nastupa, nałożamy radšo j, hač zo hijatus stejo wostanje. Tola mohło so tež pisać: filosofia, dokelž pak só wosebje třeći pad snadnje njehodži wuprajić: filosofii, je lěpje, zo so přecylnje jot pisa; $y = i$ klinči, $\xi = x$, $\chi = ch$ a kh, $\acute{o} = rh$ Rhodos, $\psi = h$ Hadrianos, $\psi = ps$ = pseudonym, Xerxes abo, Kserkses, chirurg [khirurg].

3. Hebrejski prawopis. Hebrejske mjena a tež słowa [sabat, levit] maja so pisać, kaž přeložki biblije wučá, ewangelski, katolski wot Rězaka, Larasa, Nowy Zakoń wot Hórnik a Łuséanskeho. Israel, Jakub, Josef, David, Isaias, Malachias.

4. Štož słowjanske řeče nastupa, mamy najmjenje wobćežnosťow. Słowa z řečow z lačanskimi znamješkami pisaja so tak, kaž w přenjetnej řeči. Tola su małe wuwzaća. Čěski ř [tež pólski nimale podobnje rz] klinči skoro kaž rž we słowje ržany tykanc, ržana muka; čěske é, á, ý, é [ú] je dołhe. Pólske prz = př = pš, cz = č, sz = š, ś nimale kaž š klinči. Wšědne słowa, kotrychž pak je rara mało, njech so po serbskim prawopisu pisaja, wosebite mjena pak po pólskim a čěskim prawopisu. Kucharzewski, Czartoryski, Parczewski, Bogusławski; čěski: Čelakowský, Lažanský, Černý, Černeho, Bogusławskemu. Za starosłowjansku, bolhařsku, rusku a južno-serbsku řeč so trjeba cyrillski alfabet; tón so transkribnje; za ruske a starosłowjanske m mohło so pisać: šć [nie št] Šćerbatow.

5. Francowski prawopis. s na spočatku słowow je wótre kaž serbske s, nic kaž němske ſ, ale kaž němske ß, na př.: Sedan = S[ß]edan; ç = s, něm. ß; j = ž, g = ž [husto], tola: garda [= garda], guide, guerre; jardin = žardeng, gendarm = žandarm.

Předewšěm maja so cyle po cuzym prawopisu pisać wosebite mjena [nomina propria]. Příkladny:

1. Personalia [wosobinske]: Napoleon [nie Napolejon], Caesar; tola: Kato, gen. Katon-a, nic Cato, Koeln, hewak móhl Serb snadnje wurjeknyć: Zato. Mjena, kiž su z druhich wotležanych řečow do lačanšćiny a němčiny přešle, njech so pisaja po prawopisu teje řeče, z kotrejež su k nam došle: Darius [nie Dareios], Cyrus [nie Kyros]. Wězo skłonjować měte so tak, zo so wuwostaja cuza kóncowka us, a serbska kóncowka so přistaja: Darija abo Daria, Cyra, -ej, -om. Tola tež: Cyrusa, Cicera, lěpje: Cicerona. Němcy pisaja: Cicero's Werke, runje tak mělo so w serbšćinje mjez kóncowku a mjez cuzym zdonkom smužka zasuwac, předewšěm pola njeznačišich słowow. To wolóža zrozymjenje.

2. Geografiske mjena. Tu pokazujemy čitarjow na mały geografiski słownik dra. Muki. Pful namjetowaše, zo mamy kedźbować na němske patronymika w mnohosći kaž: Goettingen, Nördlingen; gen. do Goettingow, město z Goettingami, akk. na Goettingi. Singular je na př. Straubing, tuž do Straubing-a.

Štož nastupa mjena, kotrež su k nam přišle přez bibliju, njetrjeba so hakle prawidło postajić, te maja so

wšě tak pisać, kaž je naše přeložki poskićeja pola ewangel-
skich a katholskich Serbow [Hórnik, Łusčanski, Řezak,
Laras]. — Najwjacy kedźbnosće žadaja sej geografiske
mjena, kotrež z nowinařstwom, wosebje we wójskich
časach, k nam přikhadžuju. Příkladny: Arras, franc. so
wurjeknje Arra a tež Arras, tuž: do. Arras-a. Reims
[wurekń: Rems], něm. Reims, serb. najlěpje: Rems, do
Rems-a. Pariz ma po prawom tež po franc. wurjekowanju
rěkać Pari, tola to je cyle zdomjacnjene słowo. Compiègne
wurjekuj: Kompijeń, pisać ma so: do Compiègn-a, wurje-
kuj: do Kompijenja. Wězo je to wobćežna wěc, za wu-
rjekowanjom cuzych słowow slědzić, tola by so to prócy
płaćilo při tych, kiž jara husto přikhadžuju, kaž: Soissons,
wurjekuj: Sowasong. Artois, krajina [hrabinstwo], w Artois-u,
Artowa-wu. Calais, wurjekń: Kalej, w Calais-u. Grichiske
Atheny, plur., gen. do Athenow, w Athenach, Athenski,
Grichiska. Kypros, gen. hač do Kypros-a, Kypros-ski,
Kreta, y, Korfu [plur.] bjez skłonjowanja: na kupje Korfu,
Korfu-ski. Makedon-ski [lać. Macedonski]. Milano, Mai-
land [něm.] abo Milan, do Milana, Piawa, gen. do Piawy,
Venedig, serb. Benatki, gen. do Benatkow. Genua, do
Genu-wy, Brindisi, do Brindisi-ja.

Při přenim trjebanju njech so předstaji: město, wjes,
rěka, hora, minister, general a podobne.

Appellativa [wšědne słowa]. Wězo mamy po móžnosći
čistu serbsčinu pisać, tola wšitkich cuzych słowow so
zmynić njemóžemy. Zdonk cuzych słowow ma so wob-
khować, tola maja so předstajeć serbske praefixa [před-
ložki] a přistajeć serbske suffixa [kóncowki] a jako tajke
skłonjować a časować. Příkladny: dativ, a, ej, om; konju-
gacija, gen. e, dat. ji, akk. -ju, lok.: -ji, instrumental: -ju;
formować, [lać. formare]. Wobćežne su cuze, wosebje
z laćanščiny abo z francowščiny a druhich rěčow přeń-
džene słowjesa, kotrež su tež Němcy přijeli a z kóncowku
-iren [ieren] wuhotowali, na př.: marschieren, spazieren,
addieren. Serbski dyrbja so bjez „ir“ pisać, na př.: kon-
jugować [němski konjugieren], deklinować [němski dekli-
nieren]. Tola maršować, spacować, addować drje nje-
móžemy pisać, ale: marširować, spacirować addirować.
Pola cyle zdomjacnjonych, wosebje tež hišće přetworjenych
słowow na cuzy prawopis džiwać njetrjebamy, ale pisamy
je cyle jenož po swojim serbskim prawopisu: cyrkej,
mištr, japoštoł, kanóna, seržant, žandarm, kawalerija,
brigadije, feld[t]webel, korporal, inspektor, gramatika,
telefon, telegraf, depješa, lokomotiwa.

We svojim času wuřdže wosebity słowničk cuzych słowow, tule jenož drobnostka.

Bankowstwo, das Bankwesen; bankownik, der Banquier, Inhaber der Bank; bankowny zastojnik, Bankbeamter; bankować, das Bankgeschäft betreiben, banka, die Bank. Nam cuze słowo, italski banco. Serbske ławka, něm. die Bank, njemóže so we zmysłu pjenježneho wustawa nałožeć. Francowzojo a Němcy su přijeli tutón wuraz, wězo maja Němcy tež Bank we zmysłu, kiž ma naše ławka. Tola to nas njesmě mylić. Ławniski sud je znaty wuraz, hižom w dawnych časach trjebany. Ale tehdom pjenježnistwa w džensnišim zmysłu hišće nihdže njeznajachu. Tute słowo, italski banco, kaž tež mnohe druge do překupstwa słušace wurazy, su k nam přište z połodnišich krajow; tam, kaž w Benatkach a w Genuwje kčěješe rozšěrjene překupstwo hižom w časach, hdžež pola nas na to mysle njeběchu. Z wěcu přiřdže tež słowo k nam; podobnje: netto, čisty, brutto a druge wurazy. Tak su tež w času křižnych wójnow w srjedźnym wěku křižacy wěcy a słowa k nam přinjesli z rańšich krajow, na př. brjóžk, něm. Pfirsich, to je persicus, dokelž je z Persiskeje sem přišla tuta rostlina. Podobnje něm. Kirsche z města Kerasus, serb. třešeň, přetworjene. To je nětko cyle kaž serbske słowo. Tola ma so po možnosći džiwać a dželać na čistu serbsćinu.

Starosłowjanski rukopis z Gósmarja w D.-L.

Wozjewił a wułožil *dr. Ernst Muka*.

W našej serbskej Hornjej a Delnjej Łužicy su so we wšelakich cyrkwjach a farskich archivach česke knihi, wosebje česka biblija a spěwařske, khowałe, nětko pak su so tam zwjetša zhubile; wone nam dopokazuja, zo buchu w času reformacije a hišće po njej, jako běše na čišćanych serbskich cyrkwinskih knihach njedostatk, wot duchownych a snano tež wot wosadnych město serbskich wužiwane. Podobnje tu a tam w delnjołužiskich cyrkwjach najstaršu hornjoserbsku cyrkwinsku agendu wot lěta 1696 a druge stare hornjoserbske cyrkwinske knihi nadeńdžeš, štož za to swědči, zo běchu tež te tehdyšim a pozdžišim delnjo-serbskim duchownym znate a pomocne při delnjo-serbskich Božich službach. Dale běch w někotrych staršich spisach čitał, zo je so při zawjedženju křesćanstwa mjez Serbami wot wučomcow swj. Methodija, kiž z Wjelehrada na Mo-

rawje do Łužicy přińdžechu, a z cyla w přernih časach křesćanstwa mjez lužiskimi Serbami tež starosłowjanska řeč a to wosebje w lithurgiji [při cyrkwinskim spěwanju] nałožowała, ale my žaneho widžomneho dopokaza dotal za to njemějachmy. Při svojich narodopisnych pućowanjach po Łužicomaj ja skónčnje tež tu dopokazma připadnje do ruki dostach. W Gósmarju pola Grožišća [ně. Sonnewalde] w Delnjej Łužicy na farje mi pokaza w léce 1896 tehdyši farař tam wobwalku [dwě pergamentowej łopjeni], kotruž běše wón wot zawjazka tamnišich najstaršich cyrkwinskih knihow wotčinił a w svojich zběrkach khowaše. Wobě łopjenje běštej na woběmaj bokomaj popisanej ze starosłowjanskim pismom. Jene łopjeno sebi knjez farař zdžerža a druhe dari mi; ja jo we swoim pisaku khowach a po Serbach za dalšimi starosłowjanskimi rukopisami slědžach, njemóžach pak žanych wjacj wuslědzić. Tuž so skónčnje lětsa [1918] rozsudžich, tutu starosłowjansku literarisku powostanku w serbskim lužiskim kraju wozjewić w Časopisu M. S. a we swojej poslednjej wjetšej tež wjele wo Serbach a delnołužiskim Serbowstwu jednacej knizy: Bausteine zur Heimatkunde des Luckauer Kreises. [Luckau N.-L. 1918. Im Verlage des Kreis Ausschusses.]

To pergamentowe [pargaminowe] łopjeno je fragment [wurězk] ze starosłowjanskich cyrkwinskih knihow [spěwařskich], wo čimž dale delkach nadrobnišo pojednam. Dokelž je łopjeno khětro zamazane a wobškodžene, sym sebi najprjedy wot njeho fotografiske facsimile [swětločišćowsku podobiznu] wudželać a wot tutoho facsimila [tuteje podobjeńki] hakle zmlódnjeny klišej a po nim za swoje „Bausteine“ a za naš Časopis M. S. trěbnu ličbu wotěahow, zo bych tak mohł svojim čitarjam tež wěrný wobraz rukopisa poskićić. Dokelž pak naši lubi Serbja starosłowjanske pismiki a starosłowjansku řeč njeznaja, sym rukopis do laćanskich pismikow přepisał a, stož bě móžno, do našeje serbskeje řeče přeložil. Při tym sym so tež dweju mi spřeceleneju słowjanskeju řečespytnikow, a to nestora slavistiki kn. dwórskeho radu Wrócišlawa ryčerja z Jagića we Widnju a kn. prof. dra. Josefa Pátu w Prahy, wo jich nahłady dla rukopisa woprašal. Nimo wšeho teho pak wšelake njejasnosće we wobškodženym a wobřezanym rukopisu wostanu a te bych drje so jenož tehdy hodžale wujasnić, hdy by móžno było grichiski original [hrjekski přenjoťnik] wuslědzić, z kotrehož je starosłowjanski „cyrkownik“ přeložený.

Wočišćane tu łopjeno je bjez dwěla wurězane z někajkich starosłowjanskich abo prawosławnych cyrkwinskih spěwařskich, kotrež so „Irmologium“ abo „Bogorodičnik“ mjenuja. Su to spěwařske za spěwanje duchowneho a wosady při Božich službach wosebje k česći swj. Marije, maćerje Božeje, „Bohorodźićelki“. Tajke irmologije wužiwachu so a wužiwaju so džensa w prawosławnych cyrkwjach, někotre běchu a su z dypkami [notami]. Z čišćanych irmologijow najstarši je Lwowski [Lwow = Lemberg w Haliču]. Naš Gósmarški irmologij abo bogorodičnik ma pěčne pismiki a po swědčenju pismikow [wosebje za z, u, m] pokhadža z XIV.—XV. lětstotka a je wotpisk ze staršeho južnosłowjanskeho [serbokhorwatskeho] originala ze sewjernozapadnych [połnocnawječornych] stron južneho słowjanstwa [Bosna, Hercegowina, Dalmacija abo Khorwatska]; za to swědča jeho rěčniške wosebitosće, wosebje samozynki i za i a y, ъ za ъ a ѣ a u za u a а. Text pak tež bjez pisařskich zmylkow njeje a zda so, zo je jón jedyn mnich pak klóštra Emausa pola Prahi pak Dobruča w Delnjej Łužicy, kiž drje prawje dosahajcy starosłowjanski njerozumješe, wotpisował z jeneho serbokhorwatskeho irmologija, kotryž běchu prawosławni mnichjo za čas knježerstwa českeho krala Karla IV. [1347—1378] do Čech abo do Łužicy sobu přinjesli. Wotpisowacy mnich wšak starosłowjanšćinu dospołnje njewobknježeše, runje kaž wšelacy němscy mniša lačanšćinu njewobknježachu; za to swědča hižo w našim wurězku wšelake wočiwidne skepsane sady. Tež ligatury [skrótčenki] njejsu stajnje jenak pisane.

Wo słowjanskich a z cyla wo prawosławnych irmologijach a bogorodičnikach je so dotal mało pisało a mało je jich po rěči přepytanych a posudženych. Jenož prof. P. Popović we svojim »Pregledu srpske književnosti« [Přehlad južnoserbkeho pismowstwa], wudatym 1909 w Běłohrodže-Belgradu, na nje na str. 13—14 spomina, zo běchu jara lubowane tajkele cyrkwinske spěwy kaž »hymny, tropawy, kondacy, stichowje, irmosy, kanony atd., kotrež pokhadžachu wot južnosłowjanskich basnikow patriarchy Sofronija, Audrija, Kričanina, Kozmy, Damaskina, Josefa pěnjerja a druhich.« Tola literatury k temu Popović njepodawa, ale pokazuje powšitkownje na Krumbacherowu wobšěrnú knihu: *Geschichte der byzantinischen Literatur*, 1897, str. 652—705, hdžež pak tež tak wjele kaž ničo wo nich njestoji.

-tlost'imi jasno
 -še, přewišši jest
 -ъ съмѣшеніемъ
 кумъ opalaju-
 osě razvě vьse pagu-
 l'sti . . .
 -it se rizami vьsa-
 -inojestwo otpadeni-
 na nebo vьzdviženo
 o vьsa sьbljudošē slo-
 (t)jekušt'imi wodami
 (v)ьse grěchy drěvničь
 e swětlo izmivenno
 (ir)mosь. Nedoumějety
 jazykь chwaliti te do-
 -o, nyzь umějete že u-
 mirni pěti tebe, bogorodicevь
 a gasušti věru primi
 (l)jubovь vēsi božiju i našu
 (ch)ristimnomь jesi zastu-
 i tebe veličajemo . . .
 . . . -šaje . . .

-tłosćimi jasno
 -še, přewyšši je
 - změšenjom
 -kim wopaleju
 -ose różno wšo pohi-
 -lsći - -
 -i so z drastami wsa-
 -inojstwo wotpadnjeni
 na njebjo wuzběhnjeno
 -o wšo zabludzi slo-
 (z)běžacymi wodami
 wšē hrěchi starych
 -i swětło wumywano
 spěw. Njedorozumiće
 jazyk khwalić će do-
 -o, nyz (?) rozumiće, zo u-
 měrnispěwaćci maći Boža w-
 a hašacy wěru přimń
 lubosć powěš božu a našu
 křesćijanskim sy zastu-
 a tebe wukhwalujemy
 . . . šaje . . .

Jsaja: izmijte se, isčistite se, gle,
 lukawstvije přeď bogomь, ostavi-
 [vi]te žeždušti na vodi idě-
 te. Kropit' bo wodoju obnavljaje
 christosь pristupajušte kь nemu vē-
 roju i kь životu nestarajuštu
 se. Tь i vi kьrstitь duchomь.
 Sьblju dajemijesmi blagodatiju vē-
 rni pečatiju; jako gubitela
 bēžešta praga židovьska drě-
 vle okrěvavlena, tako že i na-
 mь ischodnoje božeje paky bi-
 tije vina jest, tēmbže troicu
 uzrimь světь nezachodeštii.
 Inь irmosь: O više uma roždьstvo
 ti čjudešь, nevěsto čistaa, mati
 blagoslovenaa, jejuže obrětьše
 sьygrěšenoje spasenije dosto-
 ino pojemь jako blagodětelju, da-
 ri prinosešte tēsny chwalenija
 viděchomь Mojsěovi kupi-
 noju javlenna gredeši sto-

Jezaja: Wumyjće so, wučiśće so, praji,
 śpatnosće přeď Bohom wostajće
 žadajcy (laćni) na wody dźiće;
 přetož z wodu krjepi wobnowjejo
 Khrystus pristupujcych k njemu z
 wěru a k žiwjenju njestarajcy(ch)
 so. Tón Was křčí z duchom.
 Zakhowani smy miłosći swěr-
 ni woznamjenjenju; kaž zahubjerjej
 bēžeštaj wot židowskeho proha
 prjedy wokrwawjenego, tak tež nam
 boža bytosć zaso je
 přičina wučeka. Tuž z trojicu
 wuhladamy njezahodne swětło.
 Druhi spěw. O njezapřijomne rodžeń-
 dźiwow, njewjesta čista, maći [stwo
 zbóžnjowana, kotrejž namakawši
 dospołne wumóženje dostoj-
 no spěwamy jako dobročerjej, da-
 ry přinošejo česnoty (?) khwalenja
 dźachmy, Mojsesej z čer- [wi-
 njom (?) zjewjena kročiš sto-

-ino jest vьnmi (?) . jedinь bogь
 jemuže pojemь blagoslavenije J. ip.
 ismij vodoju zmijevi gla-
 vi peštnago visokago pla-
 mene junošē imušte bla-
 gočьbstno utěšivije.
 zlokьzьnnoje mьgloju drь-
 žimi oty grěchu vьse čьsti-
 tь rosoju duchovnoju
 tebe vьobražaju asirьski
 plamenь vьnē stoještu
 popaljajetь vь rosu že
 drělagajete tьmnija
 oblačajušti se popaljaje-
 tь tьlju zlobnuju christosь skvrь-
 nuju kь polьzněi prizi-
 vaje stьzi rastupьšū
 se jordanu drěvle po
 suchu přidoše ljudije
 krьstiteli sveti tebe drьžavna
 . . . prizivajuštago tvarь
 tvrьždšago se drěvle

-ino je, wzmi (?) . Jedyn Bóh,
 kotremuž spěwamy khwalbu. 2. spěw.
 Wumyj z wodu zmijej hło-
 wy pęcneho wysokeho pło-
 mjenja, młodźenco mějicy wozbo-
 żowace spokojowanie.
 Złomyslne z młtu zadźer-
 ženi, wot hrěcha wšo (wu)čisćić
 z duchownej rosu, ∴:
 Tebje wuwobrazuju, asyrske
 płomjo wonkach stojacu (?)
 popaluje, do rosy pak
 přeměnja čoła (přewobroća hłowy),
 woblekajo so popaluje
 pódu zlu, nječistu Khrystus
 K wužitnej namołwje-
 jo sčezcy; w rozstupiwšim
 so Jordanu najprjedy po
 suchim přěndźechu ludžo (ludy),
 křćeniko swjaty, tebjē knježeřski
 požadowaceho skutk
 wobtwjerdźaceho so prjedy

istočša chladь ja-
 i choťejaše nepri-
 ni ognь pri-
 nьstě strьpěti p-
 krьstima zždite.
 že. blagoslovite děla v(ь)c(a)
 otyložiti strachь. inь irmosь
 izreče . . . neže poslo-
 tako . . . imь bi-
 imь jemь . . .
 i krьst šьdši
 -gože bl ljudije i
 troici javljenije vь
 -ně bystь tako přebož-
 oty vьzglasi sьk-
 -mi synь moi vьzljub(lenyi)
 i duchь pride kь podobno-
 jehože blagoslovite ljudije i přev-
 svobodna ubo tvarь p-
 vajet se synove že svě-
 drěvle omračuni
 stenetь tьmь

žórlaca khłódk ja-
 a cheyšē njepři-
 -ni woheň přir-
 -něšo sčerpjēc (wudźeržec) p-
 ze křćencu natwařće.
 že. Khwalće džěla wšitke
 wot(po)ložić strach. Druhi spěw.
 wupraji dyžli poslo-
 tak jim bi-
 jim jom
 a Khryst -šedši
 -hož bl ludžo a
 trojicy (z)jewjenje w
 -nje naby (nasta) tak přebož-
 -ot wupraj sk-
 -mi syn mój lubowany
 a duch přińdže k podobno-
 kotrehož khwaliće, ludžo, a přew-
 swobodny wšak narod p-
 -waje so, synojo, zo swě-
 -drjewje womróčeni (začěmnjeni)
 -sčenje (z) tym-

<p> и по естѣмъ плинъ кдннѣбъ кулау же пчелъ и лѣе имъ и сѣмъ доу алиже вгладъ бн. пещнаго вмакокого п лене юноше на лоуше бл гдъ стно оу стѣ шивнѣ, докъ зѣнно еалъ гломаръ зѣннѣ оу гѣ хавь сѣтн вросилъ ховною. вбевъ вбрамаю асрѣскн блаленъ кѣ стѣ то же оу по палии рѣ вросоу же прѣлага вѣтѣ блдннѣ вблалннѣ по палие гѣтлѣ оу лѣ нѣ оу хъ сквѣ нѣ оу ю. кѣ нѣ оу лѣ нѣ оу вѣ стѣ зѣн растоуплнѣ вѣ нѣ оу лѣ нѣ оу лѣ нѣ оу соухѣ прѣ нѣ оу лѣ нѣ оу кѣ рѣ стн тѣ вѣ нѣ оу лѣ нѣ оу по нѣ зѣ нѣ оу лѣ нѣ оу тѣ вѣ нѣ оу лѣ нѣ оу </p>	<p> нстоуша хмдѣ нхѣ гѣ шѣ нѣ сар ннѣ оу нѣ оу лѣ нѣ оу нѣ стѣ стѣ рѣ стѣ нѣ кѣ рѣ нѣ лѣ нѣ нѣ жѣ рѣ нѣ гѣ дѣ лѣ вѣ оу лѣ нѣ оу лѣ нѣ оу нѣ зѣ нѣ оу лѣ нѣ оу тѣ кѣ нѣ оу лѣ нѣ оу нѣ лѣ нѣ оу лѣ нѣ оу нѣ кѣ рѣ стѣ нѣ оу гѣ оу лѣ нѣ оу лѣ нѣ оу рѣ нѣ нѣ лѣ нѣ нѣ оу нѣ бѣ тѣ кѣ оу лѣ нѣ оу оу лѣ нѣ оу лѣ нѣ оу лѣ нѣ оу лѣ нѣ оу нѣ хѣ прѣ нѣ оу лѣ нѣ оу кѣ оу лѣ нѣ оу лѣ нѣ оу вѣ оу лѣ нѣ оу лѣ нѣ оу вѣ нѣ оу лѣ нѣ оу дѣ лѣ оу лѣ нѣ оу стѣ нѣ оу лѣ нѣ оу </p>
---	--

Кириллическая пергаментная рукопись из Софмар при Соммервальде.

Z českeho listowanja J. E. Smolerja.

Prinošk k stawiznam česko-serbskich počahow.

Podal dr. Josef Páta.

Pomjenowach svoje wudaće listow Jana Arnošta Smolerja: „Z českeho listowanja . . .“ Njeměnju wšak z tym česki pisane listy Smolerjowe, ale jeho listy do Čech abo Čecham pósłane a wot njeho z Čech abo wot Čechow t. j. Čechosłowjanow dóstate. A dach napismo: „Z českeho . . .“ a nic „Česke listowanje“, dokelž nimam džěto wo českej korespondency Smolerjowej za dokonjane, ně nawopak, — sym přeswědčeny, zo so z časom hišće druhe njeznate, sem słušace Smolerjowe dopisy nańdu. Tohodla je moje wudaće jenož pokazka „Z českeje korespondency Jana Arnošta Smolerja“, ke kotrejž so zawěsće hišće mnohe dopjelnjenki a dodawki přizamknu. Dawam z tym serbskej literaturje přeni přinošk tejele družiny a zdobom tež nastork k tomu, zo by so we tajkim džěle pokročowało. Njehodži džěn so přěć, zo so w dopisach jako w hladałku wotraža duša spisowacelowa, zo z dopisow zhonimy husto wěcy, bjez kotrychž njebychmy někotryžkuli skutk toho abo tamneho muža abo žony sebi móhli wuswětlić. Kelko čěmnych dypkow by w žiwjenjopisach wuznamnych wosobow wšěch lětotkow a narodow wostało, njebychmy-li jich listowanja měli! Tu rěči k nam jich najwosebiciše přeswědčenje, jich wutroba. Serbske pismowstwo ma drje hižo tójšto čišćanych dopisow, rozpršěnych po Časopisu Mačicy Serbskeje, po Łužičanu a po Łužicy, ale wšě paruja potřebneho komentara abo wuložka. A bjez wuložka njemóža teje jasnosće a kulturneje hódnosće měć, kajkuž trjebaja a sebi zaslužuju. Tohodla spytam kóždy Smolerjowy dopis do jemu słušaceho woblučka zasadzić, zo byštej jeho genetiski zwisk a přičina jasnej abo znajmjeńša wobjasnjenej bytoj. Z tym pak so z wotpohladom rozeznawa moje wudaće wot wšěch dotalnych wudaćow korespondencow, w kotrychž bywaju po wjetšinje dopisy jednorje woćišćane a jenož najmjeńše přispomnjenja přidate a to pak pod smužku pak na kóncu džěla. Du tak swój puć zawěsće k wuspěchej wěcy sameje. Postup džěla je chronologiski, dokelž je najpřihódniši — t. r. dopisy su tak zarjadowane, kaž po času za sobu scěhowachu.

Na mysličku, zo bych tute dopisy wudał, přiwjedže mje zběrka korespondency znateho pražskeho lékařja a narodowca dra. V. Staňka. W tej korespondency, lubosciwje mi wot přecela knjeza Ivana Šetlika požčenej, nańdžech mjenujcy nimo ruskich, pólskich, serbo-chorwatskich a bolhařskich listow tež dwaj lužisko-serbskej. Běštaj to listaj Jana Arnošta Smolerja. w kotrymajž so Smolef Staňkej za jeho pražske hospodowanje džakuje a hdžež jemu drobne rozprawy wo Lužicy podawa. Chcych wobaj listaj jednorje wočišćeć dać, ale tu mi přińdže myslička, zo byštaj so runje tak zabyłoj, kaž wšě druhe dotal wočišćane Smolerjowe listy. Wotmyslich sebi potajkim, zo radšo wšě dotal znate Smolerjowe dopisy Čecham připóslane k systematiskemu wudaću hromadže zestajam a z tym wěcy bóle a khmaňšo přispěju. Dach so z radosću do džěla a hlej, dobytk bě njenadžicy bohаты: nic jenož, zo zhromadžich 36 dotal znatych t. j. hižo wočišćanych dopisow, ale poradzi so mi tež, zo 13 docyła nowych a dotal njeznatych listow namakach, z kotrychž maju předewšěm Douchej posyłane njewšědneje wuznamnosće a wažnosće. Dale prócu na so wzach, zo jenotliwe wočišćane listy po móžnosći z originalemi přirunach a tu a tam někotre zmylki porjedžich abo prawy tekst zwěšćich, kaž džěn to skónčnje čitař póznaje.

Ze 49 tu wočišćanych dopisow je jenož pjeć Smolerjej pisanych, wšě druhe je Smolef sam pisał a to: Čelakovskemu šěsć, Douchej džesać, Hancy dwanaće, Jezberje wosom, Purkynnej pjeć, Staňkej dwaj a Vinařickemu jedyn. Smoler z cyła 35 dopisow hornjoserbscy (z nich sydom w kyrilicy), dwaj listaj delnjołužiscy, pjeć hornjołužiscy a němscy, jedyn ruscy a jedyn čěsky napisa.

Wšě dopisy su pisane z jasnym, derje čitajomnym pisom. Wočišćane su tu swěru ze wšěmi Smolerjowymi wosebitosćemi prawopisa a řeče. Mała ličba listow Smolerjej posłanych so z tym wujasni, zo buchu tajke z jeho zawostajenstwa zwjetša zničene — k wulkemu našemu wobžarowanju a ke škodze słowjanskeje filologije. Zakhowane dopisy khowaju so z džěla w „Serbskim Museju“ w Budyšinje, wjetšina pak — z wuwzaćom dweju dopisow dřej. Staňkej — we „Čěskim Museju“ w Prazy.

Wuprajam tu wutrobny džak přećelej knjezej Ivanej Šetlikej za požčenje listow Staňkej posłaneju, dale džakuju so česćenemu zarjadnistwu Musea Království Čěského za dowolenje wočišćenja dopisow Douchej posłanych a za wužiwanje wšěch druhich, předewšěm pak sluša džak knjezej prof. dřej. Č. Zibrtej, direktorej musejneje kni-

hownje, za jeho wulku přecelnosť, z kotrejž je mje při mojim džěle w musejnej knihowni podpjerał.

Smolerjowe dopisy tu wočišćane wudawamy k stolětnemu wopomnjeću jeho narodninow (* 3. III. 1816) jako přinošk k systematiskemu žiwjenjopisu Smolerja a z dobom jako wažny přinošk k stawiznam česko-serbskich počahow. Přinošk je woprawdže wažny, dokelž so we Smolerjowej wosobje mjez Serbami nanajlěpje ideja wzajemnosće (počahow) pokazuje, nic jenož česko-serbskeje, ale tež słowjanskeje docyla. Jeho pućowanja do słowjanskich krajow kaž tež cyle jeho zmyslenje a prócowanje nas wo tom najlěpje přeswědčuje. A přeswědča nas wo tom přescěhanje Smolerja ze Słowjanam njepräcělskeje strony, kaž je to z jeho žiwjenjopisa hač nadosć znate. „Smolef byl prvním vytrvalým a uvědoměným Slovanem mezi Lužičany (Smolef bě přeni wutrajny a wědomy Słowjan mjez Serbam)“, napisa wo nim sławny Smolerjowy krajan Michal Hórnik w nekrologu Jelínkowneho Slovanskeho Sbornika (w Prahy, lěta 1884, str. 445—447). Najwjacy so přispominaju mnohe Smolerjowe ruske počahi, ale runje tak wažne, haj skónčnje wjele wažniše su Smolerjowe česke počahi. Běchu džěn zdžěla kručiše, zdžěla mějachu nimo měry wažny wliw na cyle wuwice Smolerjoweje powahi a jeho džěla. Zo bych přispěl k póznaću toho, to njech je nadawk tohole wudaća.

Nimam, tu w mysli, podeńdženja Smolerjowneho žiwjenja wopisować, přetož to so zawěsće stanje w podrobnej wosebitej biografiji, kotruž je nam hižo lěta 1910 najwjětši dotalny pěstowaf českoserbškich počahow Adolf Černý we Slovanskim Přehledze 12, 1910 str. 212 při wudaću „Vlastního životupisu“ Jana Arnošta Smolerja slubił a kotraž so woprawdže tež po zdžělenju we dopisu dnja 5. meje 1915 přihotuje — njeđžiwajo na to přispomnu tu znajmjeńša bibliograficy džěla, kotrež wo Smolerju jednaju a w kotrychž čitař wo žiwjeńskich wosudach a žiwjeńskim džěle Smolerjowym zhoni. Žiwjenjopisne přinoški we wudaću samym trěbne pak podam na přislušnym měsće.

Přeni žiwjenjopisny naćisk wo Smolerju poda Polak Bronisław Grabowski wokoło počojcy šěsćdzesatych lět zańdženého lětstotka. Dalši žiwjenjopis napisa Michal Hórnik do českého Riegroweho časopisa „Květy“ 1868 str. 150 a do Slovnicka Naučného w lěće 1870 we 8. zwjazku str. 706—707. Wobšěrniji nastawk pak wěnowaše Smolerjej hakle Polak A. I. Parczewski w pólskich Kłosach 1881, kotryž potom lěta 1883 we Wařawje jako wosebitu knižku wuda pod napismom: „Jan Ernst Smolef. Ustep z historiji

narodowego srodzenia gornych Łużyc.“ Tež pólski „Tygodnik“ přinješe l. 1881 č. 275 krótki žiwjenjopis a tohorunja „Łužičan“ 1880—81 č. 13. Lěto Smolerjoweje smjerće 1884 přinješe tójšto nastawkow a nastawčkow wo J. A. Smolerju. Ze serbskich běchu to wot dra. Kalicha: „Žiwjenjopis njeboh Jana E. Smolerja“, wot dra. E. Muki we Łužicy 56—57, 66—67 a wosebje wot K. A. Jenča w Časopisu Mać. serbsk. 37, 1884, 172—185. Z čěskich přinješe Jelinkowy Slovanský Sborník nastawk M. Hórnik a w 3. zwj. 1884, 445—447, Osvěta 1884, 755—758, Ruch 297, Humoristiske listy atd. Ruski nekrolog napisa N. J. Jančuk do žurnala ministerstwa nar. prosv. 1885, august, 25—42. Němski nastawk wo Smolerju napisa J. B. Pjech do Brockhaus-oweho Konversationslexik-a 418—419 a H. J. Imiš we brožurcy „Der Panslavismus unter den sächsischen Wenden. Anhang II. Aus Joh. E. Schmalers eigener Biographie.“ Leipzig 1884. — Z druhich nastawkow móžu tu naspomnić pólске rozprawy W. Bogusławského we protyicy „Gwiazda“ we Pětrohrodže 1882, 60—68 a samostatny spis wo Smolerju we „Bibliotheca Warszawskej“ 1885, ruski nastawk V. Vasiljeva „Jan Smolef i duchownoe wozroźdenie lužickoserbskago naroda“ w Blagowěst-u 1897 č. 47 kaž tež krótku biografiju Smolerja we ruskim Encykl. słowarju w Pětrohrodže 30, 1900, 577—578, wosebje pak wobšěrny nastawk Ad. Černého w čěskim Ottowym „Słowníku naučném“ 23, 1905, 527—530 a wudaće: „Vlastního životopisu J. A. Smolefa“ we Slovanskim Přehledže 12, 1910, str. 6 a sč. Skónčnje hladaj jubilejnej nastawkaj Ad. Černého w Čěskim Swěće 1916 č. 29 a mój w Narodnej Politicy 1916 23. měra.

Hewak wo Smolerju zhonimy nimale we wšěch rozprawach a spisach, wo Łužicy a serbskim narodže jednacych, hdžež so wosoba Smolerjowa wuwostajić njehodži. Tak na př. w Hórnikowym hesle: „Srbové lužičti“ we čěskim Riegrowym Słowníku naučném 8, 1870 str. 921 sl., w pólскеj Encyklopaediji powszechnej S. Orgelbranda we Waršawje 11, 1878, 212 sl. Wo Smolerju jednaju H. Máchal we svojim nastawku „O znovuzrození národnosti a písemnictví lužických Srbů“ we Koledže 1880, 260 sl., dale Pypin-Spasović we swoich stawiznach II, 1881², 1081 sl. (čěski přeložk Kotikowy II 1882, 504 sl., serbski přeložk Smolerjowy 1881, němski J. B. Pjecha 1884), dale Bogusławski-Michał Hórnik we „Historiji serbskeho naroda“ (Budyšin 1884) na str. 118 sl., Ed. Jelínek we swojej „Lužické pomněnce“ we „Slovanském Sborníku“ 3, 1884, 608, Ad. Černý we nastawku: „Matice Srbská v Budyšině“ we samsnym „Sbor-

niku“ 4, 1885, 198 sl. a druhdže. Wosebje bohaće piše wo Smolerju Ad. Černý nimale we wšěch swojich nastawkach, najwjacy pak we swojim pojednanju „Srbové Lužičti“ we čěskim Ottowym Slovniku Nauěném 23, 1905, 931 a dale tu a tam, we literarnym wotrězku 944 a dale, kaž tež we porjedženym tutym nastawku we knižcy: „Lužice a Lužičti Srbové“, wudatej w Prazy l. 1912. Podobnje jednach tež ja wo Smolerju we swojim nastawku „Z dějin Lužických Srbů v Lipsku“ we Slovanskim Přehledě 12, 1910 (wosebiteho wočišća str. 9 sl.) kaž tež w rozprawje „O Lužických Srbeeh“ we Vlčkovéj Osvěče 1911, 187 sl., 357 sl. we literarnym wotrězku. Krótku kharakteristiku J. A. Smolerja napisa tež V. Jagić we swojej „Istorii slawjanskoj filologii“ (Pětrohród 1910) na str. 730—731. Drobne přispomnjenja čitamy tež we čěskim džěle „Slovanstvo“ wudatym w Prazy 1912, na str. 496, 683. Druhe nastawčki spomnu w džěle samym.

Wo Smolerju dyrbjachu wšitcy pisač, kotřiž so wo Serbow zajimowachu: Wuwostajimy-li Smolerja, zhubimy zdom najwažniši čas serbskeho narodneho wozrodženja a rozwića. Ze Smolerjowej wosobu je njerozdźělomnje zjednočeny tež wosud serbskeho naroda. A to so najjasnišo pokazuje we jeho listowanju — a wěsće tež w jeho čěskim. Čitamy-li we nim, wěje k nam duch zańdženych lět, rěči k nam minjeny lětstotk, znowa přežiwamy cyłe słowjanske wozrodženje, rozmoŕwamy so z čěskimi budźićelemi a serbskimi narodowcami, pozběhujemy so z jich mysličkami, radujemy so nad póżnatej kmjenowej přibuznosći a wopytujemy z nimi jednory wjesny lud, wjeselimy so pře jich wuspěchi a posylnjujemy so we swojich nadžijach. — — — Slědujemy napječe, kak tež najmjeńši słowjanski narod — skoro zhubjene Serbstwo — stawa ze swojeho zakleća a wožiwja, dokelž widzi, zo njeje wopuščeny, zepjera so na sylnišeho čěskeho bratra zamoŕwjejo so wo město a prawo mjez druhimi narodami. A čitamy-li Jana Arnošta Smolerjowe dopisy a slědujemy-li Smolerja na jeho studijach w Budyšinje a we Wrótsławju, widzimy, kak horliwje džěla k spomoženju swojeho naroda, kak pučuje po serbskim kraju, kak zbudza lud a sam so při tom zdžěluje, kak zwjazuje přecělske počahi ze Słowjanami, kak porjedza serbski prawopis a wudawa narodne pěsnje, kak je basnik, wučenc, redaktor a wudawač, kajki je stačan we léce 1848, kak dawa swojemu narodej Maćicu Serbsku a Serbski dom, kak je we wšem njewustawacy a wšudžom na swojim městnje, přecy woporniwy narodowc a při tom dobry přecel, čłowjek, nadobny a zahorjeny Słowjan.

Ale njech řeči k nam ze svojimi dopisami. Wobročam z poswjatnym počesčowanjom te zežoŕtnjene ŕopjena, swědkŕ minjenych časow, doklady prócowanja a začuwanja wulkeho čłowjeka. Tak wotewrjam nětko Smolerjowu čěsku korrespondencu.

* * *

Z dopisow Smolerjowych stoji po časa na přenim měsće list, pisany z Łaza professorej Janej Ew. Purkynnej do Wrótšlawja 11. dec. 1839. Dopis, kotrehož original so khowa w Čěskim Museju, bu wočiščany w l. 1884 we Slovanském Sborníku 3, 444—445.

Njeje zawěsće bjez zajima, zo runje dopis Purkynnej začina naše wudaće Smolerjoweje čěskeje korrespondency. Bě džě Purkynč přeni, kiž młodemu Smolerjej pokaza šěrše wuhlady do słowjanskeho swěta, kiž jeho wučěše čěsku řeč a přez kotrohož bu Smoler pozdžiši hobr Smolef. Je dospołnje z Purkynjoweho žiwjenjopisa znate, zo bě nic jenož sławny fysiolog, ale tež horliwy Čech a Słowjan a zo podpjeraše kóždy hibanje měrjace k zlépšenju wosuda Słowjanstwa. Dla wubjerneje wědomosće we swoim předmjěće bu w léće 1823 za professora fysiologije na Wrótšlawškej universiće pomjenowany, hdžež Němcam přeni samostatny fysiologiski wustaw da a hdžež hač do léta 1849 wosta, tehdy pak so zaso wróci do wótcneho kraja na Pražsku universitu. We Wrótšlawju nimo swojeje wědomostneje džělawosće rad wobkhadžowaše ze Słowjanami tam na studijach přebywacymi a we swoim bydlenju zjednočeše wšo Wrótšlawške słowjanske hibanje. Bě džěn sam basnik a literat, wubjerny přeložowař z cuzych řečow do čěščiny a referent wo słowjanskim pismowstwe do němskich časopisow. Do Wrótšlawja přinjese sebi žiwu Pražsku tradiciju, we kotrejž chcyše pokročować. Hižo léta 1819 nasta mjenujcy w Prazy samostatne słowjanske čitařske towařstwo; jeho duša bě hłownje Purkynč z Josefom Jungmannom, ke kotrymajž so pozdžišo tež Presl, Hanka, Šafařik a Palacký přizamknychu. We Wrótšlawju móžeše Purkynč wězo jenož w mjeńšej měrje zajim wo słowjanske wěcy a počahi hajić, wón pak njewoliwkny, ale pytaše najradšo Wrótšlawškich słowjanskich studentow dobywać, zo by jich čěski wučil. A mjez tutymi wusłyša tež mjeno lužiskeho Serba Jana Arnošta Smolerja.

Jan Arnošt Smolef, syn wjesneho ewangelskeho wučerja we Łuču we pruskej Hornjej Łužicy, hdžež so 3. měrca 1816 narodži, měješe hižo tón čas wjele wótcinskich planow a skónčnje tež kruch wótcinskeho skutkowanja za sobu. Čini na nas njewšědny začišć, hdyž čítamy w jeho samsnym

žiwjenjopisu, kak hižo jako štyrnaćelětny gymnasiasta w Budyšinje, hdžež bě wot nana lěta 1830 pósłany, w započatku šulskeho lěta 1831 rektora poprosy wo dowolenje, zo by směl swojich krajinow dwójcy wob tydžeň we swojej maćeršćinje wuwučować. Smolef chcyše z tym dospołnemu wotrodženstwu swojich krajanow wot němcowstwa jim hrožacemu zadžěwać, a hačrunjež měješe rektor tutu prócu za njetrěbnu a runjež Serbjo wjele do toho njedzeržachu, poda so tola Smolef z luboscju do džěła a žnjeješe woprawdžity wuspěch. Čitaše ze swojimi krajanami serbsku bibliju, pospytowaše so we literarnych drobnoscach a spěwaše z nimi serbske narodne pěsnje. Ani w prózdninach njepopřa sebi měra: pućowaše po serbskim wótcnym kraju, zezna serbski lud a jeho wašnja, narodnu drastu a narodne pěsnje, a tak móžeše wón snadź jako přeni mjez Serbami pónač nadobnosć serbskeje zemje. Tajki přińdže Smolef w léce 1836 po jutrach do Wrótsławja na bohosłowske studije. W Budyšinje zawostaji po sebi derje zdžělanu rolu, kotraž přinjese w léce 1839 plody ze založenjom serbskeho towarštwja „*Societas slavica Budissinensis*“. We Wrótsławju měješe wulke džěło před sobu a wón so jeho njeboješe. Hačrunjež běše po prawom chcył bohosłowstwo studować w Lipsku, hdžež jeho „Serbske předařske towarštwjo“ založene hižo 1716, wabješe, běše so tola rady podał do Wrótsławja, wo kotrymž běše jemu wěsty přecel pisał, zo tam wjele Polakow studuje, kotřiž maju tam swój zwjazk. Smolef so z nimi hnydom po swojim přiězdze zezna a zložil so horliwje na wuknjenje pólsćiny, přenjeje ze słowjanskich rěčow, kotruž wuknješe. Při tom pak swoje džěło z mysli njepuščil. Lědma bě so přeswědčil, zo we Wrótsławju rjana ličba Serbow studuje, předewza sebi, zo založi serbske towarštwjo, kotrehož sobustawy mějachu so wučić serbscy přednošować a pisać. Łužiskim Serbam so tuto jeho wotmyslenje tež lubješe a horliwje so k njemu přizamknjachu.

Tak nasta l. 1838 we Wrótsławju přez Smolerjowe prócowanje „Towarštwjo za lužiske rěče a stawizny“, ze serbskim a němskim wotdžělenjom, kotrež měješe zbožowny wliw na rozwiće serbskeje narodnosće. Dnja 13. augusta 1838 započa so skutkowanje towarštwja z přenjeje zhromadźiznu pod Smolerjowym předsydstwom. A Smolef měješe jako přeni předsyda towarštwja zawodny přednošk wo swojim zalubjenym themaće: Łužisko-serbske narodne pěsnje“.

Bě to wěsće pozběhowacy wokomik za dwajadwacyćilětneho Smolerja, hdyž móžeše před starymi professorami a młodostnymi towaršemi přednošować wo krasu a wuznamje

serbskeje ludoweje poesije. A zawěšće zawostaji tež hlubši začišč we wutrobach wšěch poslucharjow — wosebje młódšich. Běše to woprawdžity Wrótsławski podawk, wo kotrymž so horliwje rěčeše, a w kotrymž Smolerjowe mjeno njehraješe poslednju rólu. Tak so sta, zo tež Purkyně wo młodym narodowcu zasłyša a jeho k sebi přeprosny. Smolef tam rad džěše a dyrbješe Purkyněj wo existency swojeho luda powědać, wón nasćini jeho stawizny a wosudy a ze swojim přednoškom so Purkyněj tak zalubi, zo jeho tón nic jenož na swoje njedzelske česke hodžiny přeprosny, ale zo jeho docyła tež k sebi přiřa do swójby za wučerja swojeju dweju synow Emanuela a Karla a za swojeho hnihownika. A tu so Smolerjej wotewri docyła nowy swět.

Móžemy rjec, zo měješe wobkhad z Purkyněj na zahorjenu mysl młodostneho Smolerja njewšědny wliw. Tu so počina nowa epocha w jeho žiwjenju: přez Purkyněj zezna Smolef česke žiwjenje a česku kulturu; wo Polakach zhoni wot swojich pólskich přecelow, a wjele noweho nazhoni dale wot mnohich słowjanskich Purkynějowych wopytowarjow a wězo tez z Purkynějowych knihow. Purkyně pohnuwaše jeho w jeho činosći k systematiskemu džělu a bě jemu we wšěm přecelnje k pomocy. Smolef bě sebi toho přeco wědomy a sam spomina džakownje na to we swojim nastawku wo Purkyněj w „Tydžeńskich Nowinach“ 8, 1849, 428—429, w kotrymž posłowje praji, zo „zezna k Purkyněj we Wrótsławju a ma so jemu nimo wjele druhich dobrotow za přenje powšitkomne rozpokazanje w Słowjanstwu džakować“. Tohodla tež při kóždej skladnosći na Purkyněj spomina a z nowa jeho zaslužby wuzběhuje. Wo tom swědča mnohe připóznaća sławy na hłownej zhromadžiznje Maćicy Serbskeje l. 1863 Purkyně jako wubudžerjej Słowjanstwa we Wrótsławju wěnowane. (Přir. Łužičana 4, 1863, str. 62). Čitamy to tež w Smolerjowym listowanju, w jeho dopisu Vinařickemu l. 1844 atd. pósłanym.

Nowozaložene serbske towarstwo we Wrótsławju založi tež přenju Smolerjowu slawu. Towarstwo měješe nimo měry wulki wuznam za zbudjenje serbskeje narodnosće a hraje wažnu rólu w stawiznach serbskeho zdžěłanja. Smolef sam poda stawizny jeho nastaća we swojim nastawku „Wrótsławske serbske towarstwo“ w „Jutničy“ 1842 w č. 16 a 17 a najposledy Michař Šewčik w třećim stawje swojich „Stawiznow serbskeho studentstwa“ we Łužicy 11, 1892 str. 26—27. Najlěpje wšak wutřechi jeho wuznam basnik Jakub Bart-Čišin-ski we swojej rozprawje „Narodni snahy studentstwa lužicko-srbského“, pósłanej do českeho časopisa „Ruch“ l. 1881 na

str. 91 sl. Čišinski pokazuje tu wosebje na to, kajki wliw měješe Wrótslawśke towařstwo na serbski narod. Rěči wo tom, zo z Purkynjowej a potom wězo tež z Čelakowskeho pomocu Smolef tu wutwori nowy analogiski prawopis, Serbow zjednoćacy; tu nasto Smolerjowe prócowanje wo wudaće ludoweje tradicionalneje literatury, tu přinǵže tež Smolerjej přeni króć myslička, po wašuju Čěskeje Maćicy podobne serbske towařstwo wutworić atd. A Čišinski praji na kóncu:

„Pobyt we Vratislavi pusobil na Smolefa tak, že twrditi si troufam: Smolef se stal we Vratislavi tim, čim jest. Smolefem stal se Vratislavsky spolek kolěbkou nejen nové literatury lužické, nybrž tak duševně znovuzrozeního naroda. Smolef prvni ukasal lužickému narodu nejvhodnější drahú a pravy cíl, on prvni hlasal, by Lužičané řízeji přilnuli k ostatním kmenům slovanským“ t. j. po serbskim: Přebýwanje we Wrótslawju skutkowaše na Smolerja tak, zo sebi zwažu prajić: Smolef bu we Wrótslawju tón, kotryž je. Přez Smolerja bu Wrótslawśke towařstwo kolebka nic jenož noweje serbskeje literatury, ale tež duchownje wozrodženého naroda. Smolef pokaza přeni serbskemu ludej najpřihodnější puć a prawy zaměr, wón přeni wozjewješe, zo bychu so Serbja wužšo druhim słowjanskim narodam přizamknuli. — Njebych mohl sam lěpšeje kharakteristiki napisać — podach ju tohodla z erta Čišinskeho.

Kaž sym hižo spomnił, zajimowachu Smolerja w tym času wosebje narodne pěsnje, kotrež sebi w prózdninach zapisowaše a do zběrki hromadžeše, zo by ju snadž po času w čišću wudał. A lěta 1838 měješe jich hižo wulku ličbu, tak zo je němskemu „Hornjołužiskemu towařtwu wědomosćow“ w Zhorjelcu pósła, kotrež bě tón čas za najlěpšu zběrku hornjołužiskich a delnjołužiskich narodnych pěsni myto wupisało. Smolef dósta myto, wotpokaza jo pak a wza swoju zběrku wróco, hdyž sebi Zhorjelske towařstwo prawo činješe na wudaće zběrki. Pokročowaše we nej horliwje dale a wudospolnješe ju na wšě možné wašnje. Njespokoji so jenož ze słowami serbskeho teksta, ale pytaše tež za němskimi a słowjanskimi variantami, zo by kóždu serbsku pěseň do přislušneho wobłuka zasadził a z tym ju tež z dobom wuswětlił. Smolef slědžeše po druhosłowjanskich zběrkach, zo by dosć maćizny k rucy měl. A najzwólniwiši pomocnik we tom běše jemu runje professor Purkyně. K njemu přikhadžeše Smolef wosobnje, na njeho so tež wobroći, hdyž po polštwórtym lěće Wrótslaw wopuščí, zo by so k bohosłowskim pruhowanjam přihotował. A do toho časa słuša runje přeni tu wočišćany

Smolerjowy list, pisany Purkynjej do Wrótsławja z Łaza, hdžež bě Smolerjowy nan hižo wot léta 1821 jako cyrk-winski wučef přesadžený.

Smolef tu piše:

Łazu, 11^{ty} Dec. 1839.

Welé čescěny kříže.

Wosebny kněz professor!

Po dowoleńu Wašeje Wosebnošcje pši mojim woten-džeńu z Wratsława wozmu džeńsa składnosc, zo by na Was pisał a Wam nješto teho, štož Serbskej zemi w Slowenskich wjecach džełam, rozpowědał.

To prjene, na čo Łužicach moju prócu zložich, bje to, zo stawy Budišinského a Lipčanského Serbskeho towarstwa pšemohł sym, zo nowu orthografiju pšiwzac a tež nydom spoznac chcychu, zo so Serbowstwo hinak zdžěržeć němože, dyžli pšez zjednoćenje z druhimi Slowanami, k najměńšemu tola z Čechami a z Pólskimi. Po tym su Budišenjo a Lip-čenjo, kaž tež někotsi duchowni a nješto kandidatow a wučerow, wewšim to snadž 30, slubili, zo budža z tutej orthografiju pisać, a ja myslu sej, zo tak prjeńu kročel pšibližeńa k našim dalokim bratram zkročili smy. Dale sym ja to založil, zo my kandidači po nowym lječi „Kwěty“ a „Tygodnik Póznański“ čitamy, a so tak dale, bóle w Čje-skej a Pólskej ryči wobtwjerdžimy. Kněz Maciejowski je mi Zholercu slubił, zo chce mi tež njekajku Róssisku no-winu hač do Wratsława pósłać a wón praješe, zo dyrbał so teje wjecy dla Was prašeć, dokelž ju z Wami zryčeć chcył. Je so to stało a je wón snano što do Wratsława pósłał, da chcyła mi Waša Wosebnošć pšecelne zjewić, kak so tale wjec ma. Nedawno sym Kollarowe „Zpěwanky Slo-waku“ pšechital a w nich 3 romancy namekał, kotrež my Serbjo tež mamy, cf. Kollár I. p. 7, 5; I. 12, 7; a II. 5, 3. Serske pak su wele dljehše a dokońańše, a Wy so snadž na ne dopomniće, dyž Wam kóžždeje zpočatk praju:

1. Wuherowskej zemi atd. 2. Jydlenki su rubali atd.

3. Maruška pjesačku hraješe atd.

Jara rady by ja pširunańa dla tež druhich Slowanow narodne pjesnje pšechital, ale dokelž so to skoro stać dyrbi, něwjem, wotsal je wzał by. Pola nas nichton něje, kiž by nješto tejelé literatury mjel a predy hač što pšez knihofow krydnu, mam dołho čekać. Pšetož hižom w Septembru sym sej njekotre knihi Prazy žadał, ale hač dotal mi hišće ničo pósłali nějsu a ja sej žaneje drugeje rady něwjem, dyžli zo by Was z prostwami wobčěžil. Móhli mi snadž

Wy na X. njekotrě ředželje to, štož wy Čjeskich a Pólskich narodnych pjesničkow maće, poščič? Mi by to jara lubo bylo a ja by Wam wšyto za 2—3 ředželje z najluboznejšim džakom zasy poslať. Studios. Theolog. kathol. Warnac Łužičan a Serb, kiž Wam tonle list pšinese, budže mi te knihi pšez pósty do Zholěra wobstarać. Něda so pak tole Wašich knihownich prawiznow dla wuwěsc, da němjeće mi moju prostwu za zło, ale za wopokaztwo, zo sej mojej samotnosci a dalokosci Čjeskeje a Pólskeje literatury w narodnych pjesnách hinak pomhać němožach. — Prostwu, kiž Wy wjesci dopelnić možece, hišće mam, a ta je, zo by mi Waša Wosebnosc jedyn mały Čjeski a tejš jedyn tajki Pólski słownik poměnowala, tola dyrbitej wše nowe słowa wopřijeć, pšetož „Karl Ignat Tham Prag 1805“, kotrehož ja mam, mi nihdže ředosaha, dokaľž žane nowe słowa nima. — Dale chcyli Wy tejš tón pisany Serski słownik, kotryž ja k Wam přinešľ sym, Warnacej dać, hežo jón tutón hižom nima, pšetož my jeho Łazu k wudželaňu słownika, kiž snano jutry 1840 na swjetło wońć budže, třebamy. Tola čim wjacy Wam pisam, čim bole Was wobćežim. Bydźće strowi.

Ja sym a wostaňu, moj kněz professor,
 Wašeje Wosebnocje
 najswjerniši

J. E. Smolef
 cand. theol.

Z dopisa je widžeć, zo Smolef hižo w tych lětach horliwje so prócowaše wo zjednoćenjo Serbow w prawopisu. Hdyž Purkyni wo tom powěsće podawa, zo su sobustawy budyšskeho a lipsčanskeho towarstwa nowy prawopis přijeli, je to zawěsće wuspěch radow Purkynjowych podatych k spěchowanjú literarneho zjednoćenja Serbow.

Prawopisne prašenje zawěsće njeje móličke w stawiznach wuwica literaturow, a slyšimy wo nim we wěstym času pola wšěch słowjanskich narodow. A wěmy, zo druhy woprawdže k literarnej revoluciji wjedžeše: tak předewšěm pola Cechow, Słowincow a južnych Serbow —; pola Boňharow je džensa hišće w žiwym wuwianju, runje kaž pola Rusow a Polakow, pola kotrychž skónčnje hakle dokhadza a dońdže k prawopisnym rozpominanjam. Njedžiwamy so potajkim, zo dyrbjachu „Łužiscy Serbja“ sebi na tuto prašenje wotmołwić, zo by najwjetše skalisko z dróhi serbskeje literatury wotwalene bylo. Hižo Čelakovský skorži lěta 1830 w Časopisu Českého Musea we svojich pokazkach „Prostonárodních písní Slovanů v Lužici Dolní“ na hubjeny serb-

ski prawopis a radži k reformje. Z počínacym wuwiwanjom serbskeje literatury bu tuto prašenje jene z najhtlownišich. Smolef we Wrótsławju a we tom samym času Jordan we Prazy wo sebi ani njewědžo prócowaštaj so wo reformu serbskeho prawopisa. Nowy prawopis, wutworjeny analogiscy po česko-ilirskim a z džěla tež po pólskim, bu najprjedy zawjedženy wot Smolerja w l. 1838 we Wrótsławskim serbskim towaštwje, potom w Budyškim, Lipsčanskim atd. We swojim „Małym Serbu“ Smolef swoju reformu zdžěla přewjedže, ale we dospolnje nowym prawopisu wočišća hakle swoje „Pjesnički“. W l. 1843 wuloži swoju teoriju we swojim „Njemsko-Serskim słowniku“, znowa pak we Tydženskich Nowinach l. 1845, 77—78 a hlownje w přenim zwjazku Časopisa Mačicy Serbskeje 1848, 36 sl. a potom hakle w 9—10, 178—188, hdžež bě hižo Kř. B. Pful wažnu rozprawu: „Hornjolužiski serbski prawopis z krótkim řečničnym přehladom“ na str. 65 sc. napisał. Jordan zaso haješe we swojej „Jutničcy“ l. 1842, 8—9 swoje zasady, hdžež str. 26—27 samo Čechow k prawopisnej přezjenosci pohonja. —

Smolef pózna w analogiskim prawopisu wuznamnu kročel k přibliženju Serbow k druhim Słowjanam, předewšěm k Čecham a Polakam a tohodla džiwaše na přewjedženje svojich prócowanjow jako na zjew słowjanskeje wzajomnosće. Pozdžišo wšak swój nahlad radikalnje změni a bě za rusku cyrilicu, kotruž by był rady pola wšěch Słowjanow zawjedženu widžał! Ale Smolef njeměješe l. 1834 hišće wo svojich přichodnych ruskich počahach ani zdača. Za tym jenož pokročowaše we studiju českeje a pólskeje řeče, z radosću piše Purkyni, zo je kandidatow bohosłowstwa a druhich za to dobył a zo maja nimo Pospišilowych čěskich „Květů“ a pólskeho „Tygodnika Poznaňskeho“ wot Waršawskeho prof. W. Alex. Maciejowskeho někajke ruske nowiny.

A zaso so Smolef wróca k swojemu najwažnišemu džělu — k zběrcy serbskich ludowych pěsni. Dósta Kollárowe „Narodnie zpiewanky čili Písňe swětské Słowaků w Uhrách“, kotrež hižo l. 1834 a 1835 we dwěmaj zwjazkomaj w Budimje we Wuhrach wuńdžechu; w nich nańdže varianty třoch serbskich romancow. Běchu to: 1. „Wujerowskej zemi“, kotruž Smolef pozdžišo we swojej zběrcy na str. 40 pod čisł. XI wočišća podawajo k njej na str. 334—335 paralelle ze słowakskeje pěsnje, wočišćaneje w druhim zwjazku Kollároweje zběrki na str. 7 pod č. 5 „Rakowce“. — 2. Jědlenki su rubali“ t. j. pěseň „Rubežnicy“, wočišćana w Pjesničkach II 29, wotpowědaca Kollárowemu „Zelenemu zámkej“ w zpiewankach II 12 č. 7 — a 3. „Zasonamakana sotra“, wo-

čiščana w Pjesničkach I, 33, č. V a wotpowědaca pěsni Kolárowej II, 5, č. 3 „Syn a dcera Dinděsíc krále“. (Wšě tři pěsnje su w druhim zwjazku Kollárovych zpiewankow; Smolef cituje mylnje přeni zwjazk).

Smolef pōznawa prawje poměr serbskich pěsni k słowaskim: „Serbske su bóle cyłe a dospoľniše.“ Ale přirunowanje tutech pěsni zbudži we nim žadosć, zo by je tež z pěsnjemi druhich słowjanskich narodow přirunać mohł. Tohodla skorži Purkyni, zo nima tajkich zběrkow a zo je podarmo wo nje do Prahi — najskerje serbskim seminarištam na Małej Stronje — pisať. Prosy potajkim Purkynju, zo by znajmjeńša wón jemu někajke zběrki českich a pólskich ludowych pěsni požčil. Při tej składnosći prosy tež wo někajki mały pólski a česki słownik, zo by lěpje wobsah zrozumil. Měješe drje tehdy powšitkownje wužiwany Thamy: Ausführliches „deutsch-böhmisches synonymisch phraseologisches Lexikon“, ale njedosahaše jemu. A pólskeho słownika docyla njeměješe.

Smolef trjebaše žadanaj słownikaj k čitanju českich a pólskich pěsni, ale při tym měješe tež hišće druge wotpohlady. Wědžeše, kak nuznje trěbny je dobry němsko-serbski słownik a tohodla zdobom z pěsnjemi tež na nim džělaše. Serbja mějachu drje laćonsko-serbski słownik, wudaty wot J. H. Swětlika l. 1621, šale nowiše džěla w tom předmjeće wostachu pak njedokōńčene pak w rukopisu. Tak J. B. Schmutzowy hornjoserbski słownik kaž tež „Vocabularium germano-serbicum“ Prokopa Hančki w 2. položcy 18. lětstotka. Runje tak wosta nječisćany serbsko-němski słownik Handrija Lubjenskeho a basnika Handrija Zejlerja. Njebě potajkim woprawdže čiščaneho serbsko-němskeho a němsko-serbskeho słownika, kiž by dobre služby wukonjeć mohł nic jenož cuzym, ale tež Słowjanam a skōńčnje snadź tež Serbam samym. Tohodla Smolef na nim džělaše. Mały tón stownik bu zawěsće hižo dokōńčeny w času Smolerjoweho přebywanja we Wrotslawju, dokelž tu wo nim praji, zo je jón pola Purkynje wostajil a zo ma wotpohlad, jón čišćeć dać.

* * *

Widzimy hnydom z přenjeho Smolerjoweho dopisa, zo před nami stoji džělaćef z wěstymi wotpohlady a snadź zdžěla tež hižo hotowym džělom. Ma zběrku serbskich narodnych pěsni, kotruž dopjelnuje a přirunawa ze słowjanskimi paralelemi, chce wudać słownik a horliwje čita słowjanske časopisy, zo by we sebi wupěstował pōznaće słowjanskeho swěta, słowjanskich bratrow, znajmjeńša najbližšich, z Českeje a Pólskeje, a zložuje swojej woči hižo

do Ruskeje. Zajima nas tu, zo Smolef swój puč žiwjenja na cyle wotpowědace wašnje započina, kaž druzy słowjanscy horliwcy a prócowarjo: zběra pěsnje a plody ludoweje literatury, runje kaž to činješe pola južnych Serbow Karadžić, pola Khorwatow Stanko Vraz, pola Słowakow Kollár, pola Čechow Čelakovský atd. Smolef we swojich třiadwaceći lětach je hižo nic jenož serbski narodowc, ale tež horliwy Słowjan. A njekhowa sebi tutu zahorjenosć jenož za sebje. Na swojich pućowanjach w prózdninach zbudžowaše, hdžež móžeše, duše swojich krajanow k narodnemu wědomju, bě předať a japoštoť wótčinskeje mysle a blizkich počahow słowjanskich narodow mjez sobu.

Rjanu wopomnjeńku na tuto skutkowanje młodeho Smolerja zakhowa nam Radyserb we swojim džěle „Moje pomnjeńki“ we wotrězku „Naš slawny wótčinc Jan E. Smolef w Hućinje w korčmje“, wočišćanym we Łužicy 19, 1900, 69—71. Radyserb tu spomina, kak Smolef do korčmy zastupi, kak so jim předstaji prajicy, zo je Wrótsławske universitne studije skónčil a zo so wróca k swojimaj staršimaj do Łaza. Radyserb spomina, kak bjesadowachu wo serbskej literaturje, tehdy khudej, a zo wo słowjanskich wěcach ani zdaća njemějachu: „Słowjanski swět nam njebě nič hač hoła puscina.“ A tu poča nadobo Smolef powědać — „Smolef nětk při nami sedžo nam wotewri nic jenož serbski, ale tež cylički słowjanski swět. Nam zwonjachu do wušow mjena Šafařík, Kollár, Mickiewicz, Puškin a druhe, nam tehdy wšě do cyla cuze, a džensa w ludach ze slawu znate. — A při tajkich rozprawach doby naš nowy, tak wjeleswědomny přećel na wobliču žiweje barby, a zerničcy buštej jemu jako jasnje pruhatej hwězdzičcy — — —.“

Hlej, kak wulkotna kharakteristika je tu zakhowana na wšě časy! Tak so zjewi Smolef we swojim serbskim a słowjanskim zahorjenju, tak wosta při nim cyle swoje žiwjenje.

Z Radyserboweje spomnjeńki je widžeć, zo Smolef nic jenož Kollára znaješe, ale tež Šafaříka, Mickiewicza, Puškina a druhich. Znaješe jich zawěsće wot Purkynje. W tom hłownje je wuznam wliwa Purkynjoweho. Předewšěm Jan Kollár, wulki předať słowjanskeje wzajimnosće a spěwať „Slávy dcery“ bě wěsće Smolerjej derje znaty, měješe džě w tym času hižo bohate literarne skutkowanje za sobu a jeho mjeno měješe dobry klink pola wšěch Słowjanow. Rodženy Słowak (1793—1852), ewangelski, bě wot lěta 1819 wučer w Prešburku we Wuhrach, wot lěta 1849 professor

słowjanskeje archaeologije na Wideńskej universiće, ale při tym basnik a literat. Na studijach w Jenje po léce 1817 zbudži so we nim ideja słowjanskeje wzajomnosće, kotrež wosta cyłe swoje žiwjenje swěrný. Lěta 1821 wuda swoju přenju zběrku basni, z kotrychž wuńdže tři lěta pozdžišo „Slávy dcera“, kotraž tež slawu Kollárowu založi. Jako wučef staraše so wo wukubłowanje swojeho luda a wuda lěta 1825 słowaksku „Čitanku“ jako pomocnu knižku k wuwučowanju, na kotruž sčěhowaše slowakski Abejcej. We spočatku třicetych lět wuda z nowa swoju „Slávy dceru“, swoje „Slovenské spiewanky“, a lěta 1836 napisa přenje nastawki wo słowjanskej wzajomnosći, kotrež potom zestaja w němskim spisku „Über die literarische Wechelseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slawischen Nation“, wudatym w Pěsće lěta 1837. „Slávy dcera a spisk wo literarnej wzajomnosći słowjanskej zbudžlštaj mócnu zahorjenosć w cyłym słowjanskim swěće wot poľdnja k poľnocy, wot ranja k wječoru — — —. Pola južnych Słowjanow wjedžeču k iliriskemu hibanju, kotrež na zjednoćenje znajmjeńša wšěch južnych Słowjanow džělaše, hibanje, kiž dr. Ljudevit Gaj (1809—1872) wjedžeše, kotrež měješe swoje srjedžišćo w „Nowinach chorwatskich“ z literarnej přiložu „Danica Chorwatska, Slavonska i Dalmatinska“, wot lěta 1836 mjenowana „Danica Ilirska“. Stanko Vraz (1810—1851) bě najwuznamniši zastupjeř tutoho hibanja a jeho najhorliwiši předař.

Njemóžemy so tohodla džiwac, zo měješe tež Smoleř nadobne měnjenje wo Kolláru a zo jeho ideju znaješe. Bě džě Kollár hižo tehdom serbskej młodžinje znaty, kaž póżnawamy ze zakhowaneje Kollároweje korespondency z Budyškim serbskim gymnasiálnym towarstwom. Budyšinscy zahorjeni młodžencojo napisachu po založenju swojeho towarstwa lěta 1838 Kollárej wutrobny list (wočišćany w čěskich „Květach“ 1839 str. 168), na kotryž Kollár založerjej Kłosopólskemu runje tak wutrobnje wotmołwi 22. meje 1839.

„Jak se raduje živý bratr nad domněle zemřelým, avšak zase vzkříšeným a novráceným bratrem: tak já jsem se radoval a se mnou i jiní mnozí moji přátelé a Slavové nad tím novým Vaším životem, bratři Lužičané*, tak započá Kollár svůj dopis a posla Budyšinským gymnasiastám svoje

* Kaž so radujc živy bratr nad po zdaću zemřetým, ale zaso z mrtwych stanjeným a nawróćeným bratrom: tak sym ja so radoval a ze mnou mnozy družy moji přeceljo nad tym nowým Waším žiwjenjom, bratřa Serbja . . .“

spisy. Njezaby však ani tu program svojego žiwjenja, skónča džě swój dopis ze słowami: „Jenom prosím Vás, zamilujte wzajemnost, která sama nás a Vás spasiti může...“ Haj, Kollár so skónčnje jako narodowski přibuzny Serbow zamołwja, dokelž mjenješc, zo je jeho mandželska Friederika Schmidowa, wot njeho we spěwach sławjena jako Mina, rodžena Serbowka. Tak znajmjeńša piše w samsnym lisće Kłosopólskemu a lubi jemu, zo za dvě, tři léta do Sakskeje pohladać přińdže — „odkudž potom — kaž praji — vyběhnu i k Vám do Lužic. Ach jak se budu těšiti, wida, že bratři Lužičané svou řeč a narodnost milují a že k nowému všeslawskému životu povstali!“**

Tutón zajimawy dopis kaž tež list Renčej a Pfulej wočišća M. Hórnik léta 1861 w Časopisu Čěskeho Musea str. 361—371 w nastawku „Listy Jana Kollára do Lužic“. M. Hórnik so z nowa k tutomu themaće wróci w nastawčku „Jan Kollár a Lužiscy Serbja“ we Widentskim spisu: „Jan Kollár“ 1893, na str. 249—251. Lužica léta 1895, 50—51 tón nastawk po słowje wočišća.

Jan Kollár potajkim derje wo Serbach wjedžeše. Zajimowaše so wo nich poprawym hižo wjele přjedy, hdyž chcyše někajku řečnicu serbskeho jazyka měc. Znajmjeńša so w dopisu na Hanku 2. decembra 1833 (Č. Čěsk. Musea 1897, str. 236) praša: „Dobrovský měl prý mluvuici Lužického nářečí vydati; kde jest rukopis čili snad dilo to už tištěno?“*** Wěmy džensa, zo je Dobrovský swoje džělo w khwili duchowneje khorowatosće zničil. Podarmo potajkim Kollár tu řečnicu pytaše. Ale Kollár slědžeše tež po serbskich pěsnjach. Zhoni z dopisa Budyšinskich gymnasiastow wo přihotowanej zběrce Smolerjowej a tohodla prosy w lisće na Renča samsneho léta 1839 wo připóslanje pěsni, hdyž wuńdu.

Smolef najskerje wo tutym Kollárowym prašenju zhoni a napisa jemu cyle sam wot sebje dopis 16. decembra 1839, dotal njewozjewjeny, w kotrymž jemu najskeršo wo svojich studijach, wo svojim džěle we serbskich wěcach, wo přihotowanym wudaču serbskich ludowych pěsni a druhim pisaše. Kollár, dokelž měješe tón čas wjele džěla, wot-

* „Jenož Was prošu, pěstujće wzajemnosť, kotraž móže jenička nas a Was wumožić . . .“

** „Z wotkel sej potom wuběhnu k Wam do Lužicow. Ach, kak budu so wjeselić, widžo, zo serbscy bratřa swoju řeč a narodnosť lubuja a zo su k nowemu, wšosłowjanskemu žiwjenju so pozběhnyli!“

*** „Dobrovsky měješe pječa řečnicu serbskeje narěče wudać; hdže je rukopis abo je snadž džělo hižo čišćane?“

mołwi jemu hakle za dwaj měsacaj jara přecelnje a pohonjujcy. Tutón dopis bu hižo lěta 1875 w 16. lětniku Lužičana na str. 183—187 wočišćany. Podawam jón tu ze serbskim přeložkom:

Přemilý příteli!

Wy sobě budete nepochybně mysliti, že ten Kollár, kterému ste Wy tak dlauhý a pěkný list geště minulého léta, dne 16. prosiuce, psali, giž cele na Was zapomenul, anebo tak nezdrovílým se stal, že mladým přátelům ani gjen odpovědi dati nechce. Bůh uhoweg! mýlíte se, gestli byste na takowé myšlenky přišli. Přjčina tohoto protažení odpovědi mé nenj mogle srdce, ale mogle okolostognosti a mǔg auřad. Okolo Nowého Roku gá mám za několik týdnůw pořad s cjrkwnejmi matrikami, a na to potom spět s počatkem Unora se školnjmi exameny tolik práce, že wšecker giné na stranu odložiti musjm a teprw pozděgi, co zanedbáno ze saukromnjch důležitosti, wynahraditi mohu. Od Wánoc a Nowého Leta gsau toto prwnj mé listy, které ku přátelům pjši.

Těšilo mne welice Waše Srownawánj našich Zpěwanek z Wašimi Lužickými. To jest opravdu pozoru hodná wěc. Giž professor Kucharský, Polak a nynj we Waršawě, genž před několika roky u Was i u nas cestowal, pozorna mne učinil na tuto podobnost, a nobrž rownost mnohých pjsnj, slow a způsobůw mluwenj, Slowakům a Lužičanům vlastných. Dobře bude, gestli w Předmluwě wygjití magjcjch Lužickosrbských Zpěwanek obšjrnějšj Pogednánj o tom tisknauti date a pjsně sobě přjbuzné tam wedle sebe postawjete. Gá s welikau dychtiwostj očekawam auplné Sebránj a Wudánj Lužických národnjch zpěwůw od rozeného Srba učiněné w nowějšj wšeslawském duchu. Nebo co posawad w této wěci pracowano, gest bud' německým duchem zcizoložené, bud' samo sebau slabé a nemotorné.

Rád bych měl nějaké kratké a gádrné Pogednánj o nynějšj stawu Serbůw Lužických, gmenowitě pak kolik gich gest asi geště w obogjch Lužicach? Která města a wesnice gsau geště cele čisté a které giž pomjšené a poněmčené? Gako naklada nynějšj wlada s gazykem srbským? Kteři gsau mezi školmistry a kazateli horliwějšj vlastenci a národnjci? Kterého naboženstwa wyznawači wjce swůg národ a gazyk milugj, Katholjci či Ewangelici; kolik jest oněch, kolik těchto? Naleze li se geště někde w Saském Starohradsku (Altenburg) aspoň gedna wes, kde se srbský gazyk mluwj? Ga, když gsem tady putowal, widěl gsem twaře a oděwy slawenské, ale řeči sem neslyšel.

Hdyž s vydánjm Wašich Zpěwanek národnjch hotowy budete, prosjm račte hued potom starati se o Sbjrku a Wydánj Srbských národnjch Přjslowj, Pořekadel, potom Powjdek a Rozprawek. Skrže slunce gen widjme slunce: tak i skrže národ a národnj poklady učinkugeme na národ. Poněwadž Waše panstwo a šlechta, tak gako i u nás, nedbá na národ anebo zaň se hanbj a ku cizincům se připoguge: tedy Wám, učitelé škol a kazatelé chramů, ta powinnost naležj, aby ste byli spolu i pěstitelé narodnosti a ochráncowé gazyka proti všem nepřatelům.

Potřebujete-li geště exempláře Čjtanky, hotow gsem Wám poslati, anebo degte sobě z Prahy od knihkupce Neureuttera donesti na moge aučty z mogich u něho složených wytiskůw. Wůbec s Čechy a s Prahau musjte se do častého dopisowanj a tuhého swazku postawiti: dobře bude, gestli i cestu každého roku několik Serbůw tam před se wezmu, potom až sem k nám doskočiti mohau.

Že ste w Halle (Dobrosoli) studugij naše Slowáky, pana Štura, Čerwenáka a Zaborského nawštjwili, nepochybugi; gestli se nestalo, aspoň hled'te často listy gim psáti. Takowá wzágemnost, gakkoli obtjžna býwa, gest předce k našemu rozkwětu newyhnuté potřebná.

Připogugi zde dwa listy, geden panu Wanakowi, druhý panu Zaborskému; račte prosjm na oba zwlaštjn obalky a adresy dati a pak na poštu ge zaslati. Činj m to pře uspořenj i času sobě i nahladku giným.

Se srdečnau žadostj, a by ste se na všem dobře měli, zustawam

Waš

upřjmný přjtel
J. Kollár.

W Pešti 1840, dne 12. Unora.*

*

Přeluby přečelo!

Wy budžece sebi bjezdwljnje myslíc, zo je tón Kollár, kotreňuž sće Wy tak dołhi a pěknj list hišče zařdžene léto, džeň 16. decembra, pisali, hižo cyle na Was zapomnił, abo tak njezdwořliwy nastał, zo mlodym přečelam tež ani wotmolwjenja dač nochce! Bóh wukhowaj! myliče so, je-li byšće na tajke myslički přišli. Přičina tuteho wotstorkowanja mojeho wotmolwjenja njeje moja wutroba, ale moje wobstejenja a moje zastojnstwo. Wokoło Noweho Lěta mam ja někotre tydženje stajnje z cyrkwinymi matrikami, a na to potom wospjjet z počatkem Februara ze šulskimi examinami telko džěta, zo wšitko druhe na stronu zložič dyrbju a hakle pozdžišo, štož je skomdžene z privatnych naležnosćow, wurunać móžu. Wot Hód a Noweho Lěta su tole přenje moje listy, kotrež přečelam pišu.

Zwjeseliło je mje wulcy Waše přirunanje našich „Spěwankow“ z Wašimi Łužiskimi. To je woprawdže keđžbnosće hódna wěc. Hižo

Kollara běše potajkim Smolerjowy list woprawdže zwjeselił. Dopomni so při Smolerjowym spomnjenju wo słowacskich wariantach na pólskeho literata a pućowarja po słowjanskich krajach Andrzeja Kuchafského (1795—1862), kiž bě jemu wo njewšědnej jenajkosći mjeze słowacskej a serbskej ludowej literaturu powědał. Bě sebi tohodla prał, zo by Smolef hłownje na to kedźbował a swój wudawk z tutyimi wariantami rozjasnił. Čaka njesćerpliwje na Smolerjowu serbsku zběrku jako na přeni teje družiny. Žada wot Smolerja statistiku Serbow, wuwoprašujo so jeho wo skutkowanju katolskich a ewangelskich duchownych a wučerjow mjez Serbami. Rad by wědzał, hač je w Starohródskej (Altenburku) serbski jazyk hišće žiwy, hdyž je so tam narodna drasta zakhowała. Pohonješe Smolerja k zezběranju ludowych přisłowow, prajidmow a powědančkow, štož wšitko, kaž wěmy, Smolef dospołnje dopjelni we swojej zběrce hnydom přeni króć. Pohonja jeho k bohatym počaham słowjanskim. Zložuje jeho kedźbliwosć na Slowakow, we Halle (Halu-Dobrogorje) studowacych, předewšěm na Benjam. Prawosl. Červenaka (1816—1841), přezahe zemréteho autora „Zrcadla Slovenska“, a na Jonáša Zaborského (1812—1876) basnika a spisowacela słowacskeho, znateho zakitowarja spisowneje čěšćiny we Slowacsku. Je to tón samy Zaborský, kiž z protestanskeje na katolsku wěru přestupi, tón, kiž bu w času zběžkow we Wuhrach l. 1848 před nahle wójske sudnistwo

professor Kucharski, Polak a nětko we Wařawje, kiž před někotrymi lětami pola Was a nas pućowaše, je mje kedźbneho sćinił na tule podobnosć abo runosć mnohich pěsni, slowow a wašnjow rěčenja Slowakam a Łužičanam wosebitych. Derje budže, je-li w Předrěči wuńć mějacych Łužiskoserbskich Pěsničkow wobšěrnije wukładowanje wo tym čišćeć daće a pěsnje sebi swójbne tam pódlu sebjě postajiče. Ja z wulkeju njesćerpliwosću wočakuju dospołne zhromadjenje a wudaće Łužiskich narodnych spěwow wot rodzeneho Serba sćinjene w nowišim wšosłowjanskim duchu. Přetož štož je hač dotal w tutej wěcy džěłane, je pak z němskim duchom zanješwarnjene, pak samo sobu stabe a njelepe.

Rad bych měł někajke krótko a jadrojte rozestajenje wo nětčišim položenju Łužiskich Serbow, mjenujcy: kelko je jich něhdže hišće we woběmaj Łužicomaj? Kotre města a wsy su hišće cyle čiste a kotre hižom poměšane a poněmčene? Kak wobkhadza nětčiše knježerstwo ze serbskej rěču? Kotři su mjez wučerjami a předarjami horliwši wótcincy a narodowcy? Kotreho naboženstwa wuznawarjo wjacy swój narod a rěč lubuja, katholscy abo ewangelscy? kelko je tamnych, kelko tutejch? Namakali so hišće něhdže w sakskej Starohródskej z najmjeńša jena wjes, hdžež so serbska rěč rěči? Ja, hdyž sym tam pućował, sym słowjanske woblča a drastu widzał, ale rěče sym njeslyšał.

Hdyž budžeće z wudaćom Wašich Narodnych Pěsničkow hotowy, starajće so potom hnydom wo zběrku a wudaće serbskich narodnych

stajeny jako tajny ruski agent a w poslednej khwili wu-
moženy, zo by potom knježefstwowe slowacske nowiny we
Widni redigował.

A naposled najwuznamniši z nich — Ludevit Štúr.
K počahej z nim njetrebaše Kollar Smolerja hakle poho-
njeć, dokelž Štúr njebě Smolerjej wjacy njeznaty. Hačruniž
stawizny slowacskeje literatury dotal mjelča wo Štúrowych
serbskich počahach, njesu tola jenož episođa, nawopak
tworja zajimawy wotřezk w jeho žiwenjopisu. Džensniši
Štúrowi biografojo zapominaju dla wulkeje přikhilnosće
Štúroweje k Rusam na Štúrowe serbske počahi, kotrež
běchu kručiše a mócnje na Štúrowe zahorjene slowjanske
zmyslenje skutkowachu. Ale serbscy historikowje to spom-
njeja. Tak Bart w „Ruchu“ 1881, 95 sc. a J. Gólc we
Almanachu na wopomn. 10. skhadž. 1884, 37 sc.

Štúr (1815—1856) studowaše w l. 1838—1840 w Halu
a pućowaše nalěto l. 1839 do Łužicow. Zastaji so tež
w Budyšinje, hdžež so z budyšinskimi serbskimi gymnasia-
stami skhadžowaše a jich za slowjansku ideju zahorješe, jich
a sebje. A tu słyšeše tež wo Smolerju, kiž bě přeni króć
organisował serbskich studentow w Budyšinje a nastork
dał k založenju towařstwa. Štúr spomina na to we svojim
pućopisnym nastawčku: „Cesta do Lužic“, wočišćanym

přisłowow, porěčadłow, potom bajkow a powjesćow. Přez slóncó jenož
widžimy slóncó: tak tež přez narod a narodne pokłady skutkujemy na
narod. Dokelž Waše knjejestwo a zemjanstwo, tak kaž tež pola nas,
swój narod kedžbu nima abo so za njón hańbuje a k cuznikam so
přiwđawa: dha Wam wučerjam šulow a předarjam cyrkwje ta přisłu-
nosć naleži, zo byšće byli z dobom podpjerarjo narodnosće a zakito-
warjo rěče přećiwo wšém njeřećelam.

Potrjebujeće hišće exemplary Čitanki, dha sym hotowy Wam
póstać, abo dajće sebi z Prahi woť knihikupca Neureuttera póstać na
moje zličbowanje z mojich pola njeho ležacych exemplarow. Z cyła
maće so z Čechami a z Prahu do časteho dopisowanja a twjerdeho
zwjazka postajić: derje budže, je-li sebi tež kóžde lěto něšto Serbow
pućowanje tam prjódkwozmjje, potom móža hač sem k nam poskočić.

Zo sće w Hali (Dobrosoli) studowacych našich Slowakow, knjeza
Štura, Čerwenaka a Zaborskeko wopytali, nad tym njedwěluju; je-li so
to nještao, dha tola často listy pisajće. Tajka wzajomnosć, hač runje
wobčežna, je přeco k našemu rozkčěwanju nuznje potřěbna.

Přidawam tu dwaj listaj, jedyn k. Wanakej, druhi k. Zaborskemu;
prošu, zo byšće na wobeju wosebitu wobalku a adresu zhotowili a
potom na póst dali. Činju tak dla zlutowanja časa za sebje a dla na-
wjedženja za druhich.

Z wutrobnej žadosću, zo byšće so na wšém derje měli, wostawam
Waš

swěrný přećel

J. Kollár.

W Pešći 1840, džeň 12. februara.

l. 1839 w Čas. Česk. Museja 464—490. Praji tu po słowje: „Znik spoločnosti dal Ernest Šmaler (sic!), rodilý Srb, mladenc přičinlivý, jehož namahaní se poštětílo již r. 1832, za čas jeho pobytu na zdejšíh gymnasiu, utvořiti malý srbský zbor . . .“* (str. 474). Štúr tež dale na to spomina, zo sobustawy towařstwa štyri słowjanske řeče wuknjechu: češčinu, pólsčinu, serbščinu a ruščinu. Dale tu powěda na str. 484 wo přihotowanej Smolerjowej zběrcy serbskich narodnych pěsni a (487—488) wo swojim wopyće Smolerjowej staršeju we Łazu. Tři Štúrowe dopisy, dokhowane w archivje budyšínskeho towařstwa, swědča wo tom, zo Štúr na budyšínskich Serbow njezaby.

Štúr potajkim Smolerja znaješe a wo nim wědzeše. A Smoleř jemu pisaše. Je móžno, zo so tež wosobnje zetkašaj a sebi listowanje slubišaj, na kotrež drje Štúr někak pozaby, dyrbyeše džě jeho Smoleř z dopisom wot 18. januara 1840 — džensa tež zhubjenym — pominać. Tu wotpowě Štúr skónčnje 17. měrca 1840 z Halle z listom (kiž bu wocíščany z někotrymi wuwostajenjemi we Łužičanu 17, 1871, 11—15 ze serbskim přeložkom), hdžež piše:

Předrahý bratře Slowanský!

S welikau radostj přigal sem Twug list ode dne 18ho ledna, w němž sy mi tolik milých zpraw o Wašjch Lužicech, gako také důkazy Twé činliwosti a pracowitosti podal.

Pjšeš mi, že sy si myslil, že ga giž snad zabudnul na Was: ale, bratře, možnoli wřelému Slowanu zabudnauti na bratry swé, teď prawě z dlauhého sna se probuzugec? My a Was mluwili sme, psali sme, kde ste geště spali: čjm tedy wjce nynj mysljme na Was, naděgeplné Lužice syny, genž žiwot nowý wzbuznete w nešťastném kragi Wašem a sbratřujete se s welikym Slywanstwem! Ne, bratře, my nezabudneme na Was, třebas bychom dlauhé roky se sebau słowa nepromluwili! Přičinau dlauhého mlčenj hledeg negwice w mých mnohých pracech a zanaškach.

Srdečně sme se těšili wšickni zdegšj Slowané widauce, že ste se odhodlali přigati latinska pjsmena a český prawopis na město dosawadnjho poněmčilého. Twúg nawrh k tomuto prawopisu ga wůbec schwalugi, některa wšak poznamenanj přidawam k tomu zaměru, abyste od českého welice neodstaupili.

* Nastaće da towařstwu Ernest Šmaler, rodženy Serb, młodženc, kotrehož prócowanju so hižo l. 1832, za čas jeho přebywanja na tudyším gymnasiu, poradži, maće serbske towařstwo wutworit . . .“

Poštěstj-li se Ti tento prawopis obnowený uwesti, mnohé zasluhy sobě i o Lužice i o Slowanstwo wůbec nadobudneš.

Té naděje gsem, že knihy w Praze pro gednotu Budešjnskou sebrané giž w Budešjně se nalezaji, poněwadž mi z Prahy giž 2ho února psali, že knihy giž gsan poslany . . .

. . . Mezitjm piš gim, milý bratře! aby činliwými byli, s bratry swými Slowany pilně dopisowali, a tak naděgi o sobě po Slowanstwu wzbuzenau upewnowali a rozhognowali. Činliwost musj gich hlawnjm heslem býti, nebo gen wůle gegjch dobře ničeho nepořjdj . . . Nedawno mi Waš pracowitý Boleslaw Klasopolský psal, že gim poslal některé Slowanské knihy, a mezi ginými i weliký polský slownjk Trojanského, což na vlasteneckau i šlechtnau mysl Klasopolského ukazuge. Nechaf gen bratři Budešjnštj ponžigj hodně takowých darů.

Welice se mi ljbj, že Wy tak všestranně se Slowanskem se seznamiti chcete, čitagjce české, polské, ruské, ilirské knihy a časopisy. Degte sobě gen Danicu ilirskau donesti: gest wyborna! Rowně se Wam ljbiti budau i české časopisy a polský Tygodnik.

Děkugi Ti za wskazané pozdrawenj wyborného Maciejowského, genuž se hotugi nynj do Waršawy psati. — Mezi knihami z Prahy naleznete snad i „Časopis“, w němž gest opis cesty mé Lužické. — Prawdu maš, že by lépe bylo, kdybyste se zpraw o Slowanstwě z Wašeho Srbského časopisa doswjdati mohli; ale snad přigde čas, kde se to stane. W tomto ohledu my mame naděgi do Tebe, drahý bratře, a Tobě rowných: Seilera, Wanaka, Klasopolského, Welana, Markuše a bratrů Budešjnských. Rozmnožugte se gen!

Mile nam zwlaště bylo, že sy našemu welikému Kollarowi poslal některé Waše Lužické zpěwy a že sy z mužem tjmto do dopisowanj wstaužil. Pisaweg mu gen a podaweg zprawy o Wašem narodnjm životu. — Kdy wygde ta sbjrkau Lužických zpěwů?

Kragan naš Zaborský wskazuge Ti, že list od Kollara, Tebau mu poslaný přigal. Za hotowost Twau bratrskau upřjmně Ti děkuge.

Nedawno sem psal Klasopolskému, aby gména Srbských osad sebral a mi odeslal. Qn mi psal, že o to požadal gednotu Budešjnskau. Stareg se i Ty, drahý bratře, abych to čjm rychlegi dostati mohl, poněwadž to musjm zaslati našemu welikému Šafařikowi, genž potřebuge zprawy ty pro swau ethnografiskau desku Slowan, genž nezadlauho

tiskem wygde. — Pozdrawugi upřjmně Seilera, Twé Rodiče a wšecy naše. Tebe pozdrawugj upřjmně zdegšj Slowané. S bohem! Piš

Twému upřjmnému bratru
Ludewjtu Šturu.

Prawě, gak gsem můg list napsal, přišlo mi psanj, podepsané Domaškem a Renčem.

V Halle, 17. brézna 1840.

Serbski přeložk lista;

Předrohi slowjanski bratře!

Z wulkej radosću sym Twój list wote dnja 18ho januara přiřa, w kotrymž sy mi telko lubyh powjesćow wo Wašich Łužicach, jako tež dopokazma Twojeje džělawosće podał.

Pišeš mi, zo sy sebi myslil, zo sym ja hižom snadž zabył na Was; ale, bratře, je-li horliwemu Slowjanej možno zabyć na svojich bratrow, runje z dolheho spanja wocućowacych? My smy wo Was řečeli, pisali, hdyž sće hišće spali: čim wjacy nětko na Was myslimy, nadžije połnych Łužicy synow, kiž nowe žiwjenje wubudžujeće we Wašim kraju a so zbratrujeće z wulkim Slowjanstwom! Ně, bratře, my njezabudžemy na Was, hdyž bychmy tež dolhe lěta ze sobu słowa njerěčeli. Přičinu dolheho mjelčenja wuhladaj najwjacy w mojich mnohich džělach a prócowanjach.

Wutrobnje smy so wšitcy tudomni Slowjenjo wjeselili widžo, zo sće wobzamkli, lačanske pismiki a česki prawopis přiřeć na město dotalneho poněmčeneho. Twój naćisk k tutemu prawopisej ja w powšitkownym khwalu, někotre wšak přispomnjenja k temu wotpohladanju přidawam, zo byšće wot českeho wulcy njewotstupili — — — — —

Radži-li so Či tuťon wobnowjeny prawopis zawjesć, mnohe zaslužby sebi kaž wo Łužicu tak wo Slowjanstwo nadobudžeš.

Teje nadžije ja sym, zo so knihy w Prazy za budyske towařstwo nahromadžene hižom w Budyšinje namakaju, dokelž su mi z Prahi hižom 2ho februara pisali, zo su knihi hižom póstane . . .

. . . Mjez tym piš jim, luby bratře! zo bychu džělawi byli, ze svojimi bratrami Slowjanami pilnje dopisowali, a tak nadžiju wosebje po Slowjanstwje zbudženu wobtwjerdžili a přisporjeli. Džělawosć dyrbi jich hłowne hesło być, přetož jenož wola ničo dobreho njedosahnje . . . Njedawno je mi Waš džělawy Bolesław Kłosopolski pisał, zo je jim někotre slowjanske knihi póstal, a mjez druhimi tež wulki pólski slow-

nik Trojanskeho, štož na wótčinsku a šlachotnu mysl Kłosopolskeho pokazuje. Njeh jenož budyscy bratřa tajke dary hódnje wužiwaja.

Wulcy so mi lubi, zo chceće so Wy tak wšostronscy ze Słowjanstwom zeznać, čitajo česke, pólske, ruske, ilirske knihi a časopisy. Dajće sebi jenož Danicu ilirsku přinjesć: je wubjerna. Runje budža so Wam lubić tež česke časopisy a pólski Tygodnik.

Džakuju so Ći za skazane postrowjenje wubjerneho Maciejowskeho, kotremuž so hotuju nětko do Waršawy pisać. — Mjez knihami z Prahi namakaće snadź tež „Časopis“, w kotrymž je wopisanje mojeho lužiskeho pućowanja. — Prawdu maš, zo by lěpje było, hdy byšće rozprawy wo Słowjanstwe z Wašeho serbskeho časopisa nawjedzeć móhli; ale snadź přindže čas, hdžež so to stanje. W tym napohladu mamy nadžiju do Tebje, drohi bratře, a Tebi runych: Zejlerja, Wanaka, Kłosopolskeho, Welana, Markusa a budyskich bratrow. Rozmnožujće so jenož!

Lubo je nam wosebje było, zo sy našemu wulkemu Kollarej někotre Waše lužiske pěsnje pósłał a zo sy z tutym mužom do dopisowanja stupił. Pisaj jemu jenož a podawaj powjesće wo Wašim narodnym žiwjenju. — Hdy wuńdže ta zběrka lužiskich pěsni?

Naš krajan Žaborski dawa Ći wjedzeć, zo je list wot Kollara, přez Tebje jemu pósłany, dostał. Za Twoju bratrowsku hotowosć so Ći pěknje džakuje.

Njedawno sym Kłosopolskemu list pisał, zo by mjena serbskich wsow zhromadził a mi pósłał. Wón je mi pisał, zo je wo to budyske towafstwo prosyl. Staraj so tež Ty, drohi bratře, zo bych to čím ručišo dostać mohł, dokelž dyrbbju to pósłać našemu wulkemu Šafarikej, kiž tele rozprawy potrebuje za swoju ethnografisku khartu Słowjanow, kotraž bórzy w čišču wuńdže. — Postrowuju wutrobnje Zejlerja, Twojeju staršeju a wšitkich našich. Tebje postrowuja wutrobnje tudomni Słowjenjo. Z Bohom! Piš

Twojemu swěrnemu bratrej
Ludewitej Šturej.

Runje, jako běch swój list napisał, dostach pismo, podpisane wot Domaški a Renča.

W Hali 17. měrca 1840.

W tutym energiskim dopisu je spóznać cyły Štúr, pozdžiši wojowať za samostatnosć Słowakow na polu řeče a literatury, horliwy politik a redaktor l. 1848, zapósłanc a delegat, zastupjeť Słowakow we wšěch narodnych prašenjach.

Zbudzi mnoho přečivnych přocowanjow pola tych, kotřiž běchu za słowjansku wzajemnosť, dokelž kaž Kollar, tak so tež Šafařík a Palkovič a druzy přečivo wotdželenju słowakskeje literatury wot češkeje wuprajichu, wotdželenje, kotrež Štúr zastupowaše, ale Štúr wutra a doby. Reakcija po léče 1849 tež jeho z přédka wótčinskeho hibanja zmječe: w samoče spisa wón swój słowjanofilski spis: „Slavjanstvo i mír buduščago“, wudaty l. 1853 jenož ruski. (Wo Štúru čítamy najlěpje w knizy Jar. Vlěka „Dějiny literatury slovenskej“ 1890, 74 sc.)

Čyly tutón wichorojty čas a žoľmjenje žiwjenja měješe tehdy Štúr hišče před sobu. Ale kruteho ducha měješe hižo we sebi. Lohko ironiscy wotmoľwja Smolerjej, kak by mohł zabyč na zbudžowacych so serbskich bratrow, na kotrychž njeby zabył, hdy byštaj tež léta dolho hromadže njerěčaloj. Skhwaluje Smolerjowu prawopisnu reformu, radži tež jako Kollar k pisomnym počaham słowjanskim, pohonja k pilnemu džělu a khwali Kłosopólskeho, zo bě budyšinskemu towařstwu słowjanske knihi, hłownje pólski słownik Trojanskeho pósłal. Bě to tehdy powšitkownje wužiwany „Słownik polskoniemiecki“, wudaty wot pólskeho krakawskeho filologi J. K. Trojanskeho w Barlinju 1836. Štúrej so lubješe, zo běchu so Serbja tak horliwje słowjanskej wěcy přikhilili a pohnuwaše jich, zo bychu sebi „Danicu ilirsku“ a češke a pólske časopisy wobstarali. Přihłosuje Smolerjowemu mjenjeju, zo by najlěpje bylo, zo bychu Serbja wosebity časopis měli, kiž by tež wo Słowjanstvu powěšće přinošal. Widzimy z toho, zo so hižo l. 1840 Smoleř z mysličku zaběraše, wosebity serbski časopis wudawač, ke kotremuž wón woprawdže l. 1842 w „Tydžeňskej Nowinje“ dóndže hromadže z basnikom H. Zejlerjom.

Na kóncu so Štúr tež praša, hdy Smolerjowa zběrka serbskich narodnych pěsni wuńdže a prosy wo serbske městne mjena za Šafaříkowu ethnografisku khartu. Smoleř je zawěšće na tutón list wotmoľwił, runje kaž na Kollarowy dopis, ale wobaj listaj staj najskerje zhubjenaj. Z najmjeńša dotal nještaj namakanaj.

Smoleř bě potajkim tón čas dospołnje zadžěwany nic jenož z přihotowanjom k theologiskemu pruhowanju, ale hłownje ze swojimi wosebitymi džěłami. Zběrku hornjoľužiskich narodnych pěsni měješe hižo hotowu, pytaše jenož nakładowarja. A tu so jemu poskići L. Haupt, tajnik němskeho: „Hornjoľužiskeho Towarřstwa Wědomosci“ w Zhorjelcu, ze slubjenjom, zo k Smolerjowej zběrce swoju př-

zamknje a zo so wo wudaće w čišću postara. Smolef, kiž chcyše zběrku skónčnje čišćanu měč, hłownje, hdyž jeho ze wšěch stronow nučachu, zo by pěsnje skónčnje wudał, Hauptowy namjet přiwwa. Ale Haupt jeho wobšudzi: njemóžeše ani derje serbski a njestaraše so wo nakładowarja. Smolef nańdže sebi jeho skónčnje sam w knihikupcu Gebhardtu w sakskim městačku Grimmje (Křemjenju), zhotowi cyłu zběrku sam, dokelž běchu Hauptowe přinoški bjezwuznamne, a tak wuńdže l. 1840 přeni zwjazk „Pěsničkow hornych a delnych lužiskich Serbow“ — napinace to džěło wosebjje Smolerjowe. Haupt porjedzi pódlu jenož rythmisky němski přeložk pěsni a přeloži Smolerjowy zawód do němšćiny. Njeje potajkim prawje, zo so jeho mjeno blyšći pódlu Smolerjoweho.

Mjez tym bě Smolef swoje theologiske studije hižo skónčil a pytaše město domjaceho wučerja pola někajkeho němskeho šlechćica, jako nahlě přeměnenje w jeho žiwjenju nasta. Zezna so mjenujcy w Zhorjelcu, hdžež najskerje swoju zběrku narodnych pěsni z Hauptom k čišću přihotowaše, z wyššim ceremoniarom noweho pruskeho krala Bjedricha Wylema IV., z baronom Stillfriedom, předsydu zhorjelskeho wučeneho towarstwa. Baron Stillfried, potomk stareho českeho rodu Stojmirow-Stillfriedow, žběraše za swój swójbný archiv česke dokumenty, kotrež Smolerjej do Wrótšlawja sćeše, zo by je do němšćiny přeložil. Při hołdowacej swjatočnosći pruskeho krala we Wrótšlawju baron sam Smolerja wopyta a radžeše jemu, zo njeby město domjaceho wučerja přijal, ale radšo słowjanske rěče studował při nowozaloženej wučefni słowjanskich rěčow na Wrótšlawskej universiće. Smolef tu radu jara rad słyšeše, ale njeměješe dosć pjenježnych srědkow. Tomu njedostatkej baron Stillfried z tym wotpomha, zo Smolerjej stipendium pola krala Bjedricha Wylema IV. samoho wumože a to lětnje 400 toleri — z tym wuměnenjom, zo ma kóžde léto wo swojich studijach rozprawu podač, zo ma słowjanske kraje wopytowač a potom po připadze słowjanski rěčespyt na někajkej pruskej universiće přednošowač. Němske pruske knježerstwo hižo tehdy jara derje wuznam studija słowjanskich rěčow spózna! Podobne rozsudženje džě so w Ruskej jenož wo šěsć lět přjedy — léta 1835 sta!

Smolef wuměnenja zwólniwje podpisa — kak by je njepodpisał tak zahorjeny, horliwy Słowjan — a hotowaše so srjedž l. 1841 znowa do Wrótšlawja. W tym času, t. j. 1841, wuda w Budyšinje w čišću wažnu knižku: „Mały Serb aby serske a njemske rozmołwjenja“, wobsahowacu

nastawčk wo serbskim wurjekowanju a prawopisu (tež wo-sebje wudaty), rozmołwjenja a předewšëm serbskoněmski a němskoserbski słowničk, kaž tež němskoserbski zapis městnych mjenow. Swoju praktisku knižku serbskeho rozmołwjenja posła wězo najprjedy swojemu najlěpšemu přećelej a pomocnikej prof. Purkynjej do Wrótsławja, hdžež so po prawym sam hižo měrješe. Zastaji so zasy w Zhorjelcu, zo by na zběrcy pěsni džěłał. Wottam napisa Purkynjej list, wočišćany 1. 1904 w Časopisu Mačicy Serbskeje 95—97 w nastawkach VI. Franceva a Jakuba Čišinskeho „Listy serbskich wótcincow z časow serbskeho wozrodženja“. Piše tu:

W Zhorjelcu, 10. smažnika 1841.

Sławny knježe;

Wjelečesćeny knjez professoro!

Hdyž wěm, kak wy lubosć kóždemužkuli Słowjanej wobswědčujete, a hdyž spominam na wšitku dobrotu, kotruž sće mi we Wrótsławju a tež pozdžišo wopokazował, so kruće dowěrjam, zo móžu tež tón króc na Wašu miłosć džiwać a tak tónle lisćik a knižki, kotrež připoložich, bjeze stracha podać do Wašeju rukow. Dajće sebi tohodla tutón njenahladny mój plód iiterariski a khuduški dar mojeho počesćowanja spodobać a popřejće Małemu Serbej tež małe městačko we swojej knihowni! Po čišćenju napisma běše mje runje Boža ručka zajala, běch na smjerc khory, zo ničo njemóžach porjedzeć, a tež nikoho njemějach, kiž běše to mohł mi wobstarać, a tak wšelake zmylki w knizy wostachu. Štož ortografiju nastupa, kotruž nałožich, pola nakładnika ničo wusutkować njemóžach, hač jeno to, zo smědzach z lačanskimi pismikami dać čišćeć a „cz, cz“ za: č, ć stajić; myslu pak sebi, zo sym tola zaso mału kročelku sćinił k dospołnišej ortografiji a zo móža tute knižki jako překhod ze stareho do noweho prawopisa plaćić, kajkiž w serbskich ludowych pěsnjach nadeńdžeće; hač dotal hišće serbskich knihow nimamy, kotrež bychu byle čišćane z lačanskimi pismikami.

Njebyšće snadź Wy, nadobny knježe, tak dobry był a mału recensiju tutech knihow do Tygodnika Póznańskeho abo tež do druhich słowjanskich nowin stajił abo stajić dał? My Serbja hač dotal hišće žanych nowin nimamy, kotrež bychu našim słowjanskim bratram mohle přizjewić, što je pola nas wušło, a tola je trěbna wěc, zo tež wukrajni Słowjenjo wědža, što so pola nas piše, zo bychu serbske knihi kupowali a tak našeje literaturje k pozběhnenju a k rozšěrjenju připomhali, hdyž ma w Serbach samych, w 130 000

horních a 115000 delních, přez měru małe knihařske wiki. Starajće so tež tohodla za to, zo by so na tute knižki nic jich wažnosće, ale skerje jich žadnosće dla w nowinach spominało.

Pječ listnow mojich serbskich ludowych pěsni je čišćanych a za štyri njedzele drje budže so přeni zwjazk wuposłać móc. Za šěsć abo sydom njedzeli sam do Wrótšlawja přińdu a chcu tam lěto abo dlěje wostać. Hač do toho časa, najskerje pak wokoło Michała, budže drje stoł słowjanskich rěči wobsadženy? My tu čišće rjenje ničo njewěmy, što budže tam słowjanšćinu wučić. — Naše Budyšske serbske towařstwo dale bóle rosće, a hdyž bych wědzał, zo bych powěsće jeho založenja, rosćenja atd. w někajkich nowinach namakało městačka, bych so dał do jich spisanja. My smy so wšitcy wulcy zwjeselili, hdyž čitachmy, zo šće našich Wrótšlawškich Serbow tak dobročiwyje a přecelniwyje rozwučował; mějće naš najwutrobniši džak!

Knjez Sreznewski je mi we spočatku wulkeho rózka z Prahi pisał, sym jemu potom list přez knjeza Šafařika posłał, kotremuž khartu našeho serbskeho kraja poslał, dokelž njewědžach, hdže přebywa, štož pak tola wěsće Praženjo budža wědžeć.

Připožonych 6 serbskich pěsničkow wuwzach z „Lau-sitzer Magazin“, kotrehož čišćerňa hišće serbskich pismikow njeměješe, bórzy pak dóstanje; tohodla su w němskim přeložku čišćane.

Maće-li Wy žane pólske narodne pěsnje w swojej knihowni, byšće so snadź dał naprosyć a mi je posłał, zo bych je z našimi serbskimi mohł přirunać; z džakom Wam je wróću, hdyž do Wrótšlawja přińdu. Serbske, słowacske, česke, morawske, tež něšto ruskich, a němske sym přirunował, ale pólskich nihdže dóstać njemóžach.

Budźće Božemje a, je-li móžno, dźiwajće na próstwy Wašeho najswěrnišeho Smolerja.

Ponižnje Smoleř swojeho „Małeho Serba“ přewodža a hnydom kriticy našu kedžbnosć na jeho njedostatki zložuje. Je sebi toho wědomy, zo we swojej prawopisnej reformje njeje hišće dospołny, zdžěla bě sam ćežko khory, zdžěla nochcyše nakładnik cyle k jeho reformje přistupić, dokelž so najskerje potom snadneho wotbytko boješe. Ale při wšěm tym woznamjenja tež tak jeho knižka postup a Smoleř sam kharakterisuje ju najlěpje prajicy, zo je na překhodže ze stareho prawopisa k nowemu, kotryž měješe so přewjesć a woprawdže tež bu dospołnje přewjedženy we

„Pjesničkach“. Spomnjenja tež to zasluža, zo sebi Smolef za předlohu svojego „Małego Serba“ wza Fröhlichoweho khorwatskeho „Małego Jlira“ z l. 1840, z kotrehož někotre dialogi njeposrédnje do serbsčiny přeloži. Smolef znowa skorži, zo Serbja žanych svojich nowin nimaja, w kotrychž bychu wo sebi druhim Słowjanam móhli rozprawy podawać, a prosy tohodla Purkynju, zo by wo nowej knižcy něšto słowow do słowjanskich časopisow napisał. Zawěsće by so z tym małemu serbskemu narodej — Smolef hižo znaje ličbu 130 tysac Hornich- a 115 tysac Delnich Serbow (potajkim wo 15 tysac wjacy hač ma jich pozdžišo Šafařík we swojim „Slovanskim narodopisu“) — jara pomhało.

Smolef tu tež wozjewja, zo budže za štyri njedzele přni zwjazk „Pjesničkow“ hotowy. Potom přijědže do Wrótsławja, zo by tam wostał. Praša so hižo, budže-li so na Wrótsławskej universiće slavistika přednošować? Wěsće so wo to zajima. Připołoža Purkynjej šěsć pokazkowych pěsni z „Lausitzer Magazina“ a prosy jeho, zo by jemu někajke pólske narodne pěsnje požčił, kotrež nuznje k přirunanju ze swojej zběrku serbskich pěsni trjeba.

Z toho dopisa tež zhonimy, zo měješe Smolef hižo tehdy tež počahi k najwjetšemu slavistej tehdyšeho časa, k Pawołej Józefej Šafaříkej. Wědžeše najskerje wo Šafaříkowych dźělach wot Purkynje a ze Štúroweho dopisa dósta nastork, zo by njeposrédnje Šafaříkej khartu Hornjeje Łužicy wobstarał. Pisaše jemu něhdy w nalěcu 1841, najskerje po wudaću „Małego Serba“, kotrohož tež připołoža. Tutón dopis njebu dotal wozjewjeny.

Pawoł Józef Šafařík, rodženy Słowak (1795—1861), měješe w tym času hižo sławne mjeno. Započa z basnjemi, zběraše tohorunja ludowe pěsnje, ale potom so docyła wědomosći wěnowaše. Wot l. 1819 bě professor w Nowym Sadže, zwotkal l. 1833 do Prahi přindže, zo by tu hač do kónca svojego žiwjenja wostał. Šafařík znaješe Łužiskich Serbow jara derje, dyrbješe džě so z nimi při swojich studijach wo słowjanskich rěčach a literaturje, kaž tež wo słowjanskich starožitnosćach a narodopisu zaběrać. Hižo lěta 1826 wočišća we swojej: „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten“ (Ofen) w druhim dźěle 4. wotdželenju na str. 479—490 „Geschichte der Sprache und Literatur der Sorben oder Wenden in den Lausitzen“. Tu napisa rjadu historiskoethnografiskich přispomnjenjow, charakterisowaše rěč a literaturu we woběmaj Łužicomaj a na kóncu přida něšto słowčkow wo rěčnych powostankach połobščiny. Podobnje napisa serbski wotdžěl do swojich

„Slovanskich starožitnosćow“, čišćanych l. 1837, kotrež l. 1843—1844 Serb Mosak Kłosopólski (Mosig von Aehrenfeld) do němšćiny přeloži. Předewšěm pak wěnowaše Šafařík rjany nastawk Serbam we svojim „Slovanskim narodopisu“ (1841, 1842, 101—108), hdžež w druhim wotdźělu tež pokazki dweju hornjołužiskeju pěsni „Dobry wječor, maćerka“ a „Hołbik dwej bělej nózcy ma“ ze Smolerjoweje zběrki wočišća. Delnjołužisku pěseň „Přejšlej stej dwa mložejca“ wza ze zběrki Kuchařskeho, wozjewjeneje hižo přez Čelakowskeho l. 1830 w Časopisu Českeho Museja str. 379 sl.

Smolef potajkim ze Šafaříkom listowaše a pósła jemu w tym času khartu Hornjeje Łužicy za „Slovansky narodopis“. Šafařík podzakowa so z listom dnja 12. julija 1841. Tutón list je so nam jenož we wučahu zakhował we zawostajenych spisach Smolerja, wo kotrychž Adolf Černý rozprawu poda we Łužicy 14, 1895, 41—43 w nastawčku „Pawoł Józef Šafařík“. Šafařík so džakowaše za darjeheneho „Małego Serba“ a předewšěm za hornjołužisku khartu. Zdobom pak Smolerja prošeše, zo by jemu hišće delnjołužisku khartu pósłał. Tež tu próstwu Smolef dopjelni, kaž čitamy w dopisu na Hanku, dnja 6. okt. 1841, dale delkach wočišćanym.

Zložuju kedźbliwosć wosebje na tute Šafaříkové poměry k Łužicy, dokelž so runje kaž pola Štúra pola českich literarnych stawiznarjow na nje njekedźbowaše. Jenički Adolf Černý w mjenowanym nastawku we Łužicy 1895 z krótká je naspomni.

A hišće z druhim slawistu so w tych lětach Smolef zezna. Piše mjenujcy Purkyněj we horjeka spomnjenym dopisu: „Knjez Sreznewski je mi we spočatku wulkeho rózka z Prahi pisał, sym jemu potom list přez knjeza Šafaříka pósłał. . .“ Bě to pozdžiši professor Charkowskeje university Izmail Ivanovič Sreznevskij, jenož wo štyri lěta starši hač Smolef (1812—1880). Sreznevskij bě nimo Bodjanskeho a Čecha Preisa mjez tymi, kotrychž ruske knježestwo za hranicy pósła, na pućowanja do słowjanskich krajow, zo bychu so za karieru universitnych pofessorow słowjanskich rěčow a literaturow w Ruskej přihotowali. Tež wón započá z basnjemi a zběrkami ludoweje literatury kaž druzy słowjanofilscy romantikowje. Jako dwacećilětny młódzenc wuda hižo zběrku słowacskeho pěsni z małym słownikom a ruskim přeložkom, a znaješe nawječorne a južno-nawječorne słowjanske rěče. Wot l. 1833—1838 wudawaše zběrku mańoruskich narodnych pěsni, najwjetšu a najlěpšu swojeho časa. Přez tute a druge džěla bu adjunkt Charkowskeje university a tute džěla dachu jemu tež prawo na

studijny stipendij. Wotjědže 20. novembra 1839 a přebywaše skoro tři lěta za hranicami; přepučowa wšě wječorne a južnowječorne słowjanske kraje, zajimaše so horliwje za ludowu literaturu, wo rěč a z cyła wo zdžělanosć jednotliwych Słowjanow. W septembru l. 1842 wróci so do Charkowa a započa swoje skutkowanje jako professor słowjanskich stawiznow a literaturow. Ze swojimi džěłami na polu starosłowjanskeje, staroruskeje, staročeskeje a druhich literaturow położy zakład k wulkotnemu wuwicu slawistiki we Ruskej. (Hlej poradženu jeho kharakteristiku w čěskim „Ottowym Słowniku Nawučnym“ 27, 1905, 998—1000 wot Jurja Polivki).

Na swojim pučowanju zajědže sebi tež do Łužicow, wězo z Prahi, hdžež so wšitcy Słowjenjo najprjedy podachu. Nochcu tu šěršo wo tutych wěcach rozpisować, dokelž te slušeju do cyle druheho džěła, do Smolerjowych ruskich počahow a do jeho ruskeje korespondency, džěło, kotrež ma so tež napisać a wudać, ale njemóžu sebi tola zarjec, zo bych so jich znajmjeńša cyle skrótka dótknył, hižo tohodla, zo Smolef tu wustupuje we njewšědnje krasnym swětle — tak jako Serb, kaž jako Słowjan.

Sreznevskij powěda wo swojim lužiskim pučowanju we „Sprawje 9. ministra Narodnago proswěšćenija iz Wěny (Wina) ot 8 (20) Fěwralja 1841 goda“ w Žurnale Minister. Narodn. proswěšč. 1841, 31, IV. str. 9—36. Ta rozprawa bu přeložena tež do němskeho časopisa „Das Ausland“ 1842, Nr. 117, zwotkel ju J. L. Haupt přewza do swojeho „Neues Lausitzisches Magazin“ 20, 1842 str. 130 sc. Po tych rozprawach přijědže Sreznevskij najprjedy do Wrótsławja, hdžež so z Purkynju zezna, načož do Zhorjelca wotjědže, hdžež z Hauptom wobkhadžowaše a hdžež so zezna tež ze Smolerjom „wubjernym znajerjom serbskich narěčow“. A Smolef bu jemu swěrný přewodžowař na jeho jězdny m a pěšim pučowanju po Łužicomaj. Wěmy to džensa z pučowanskeje korespondency Sreznevského, kotruž swojej mačeri sčeleše. Ta bu wudata w ruskim časopisu „Žiwaja Starina“ l. 1890, 84—102 pod napismom: Putevyja pisma i zamětki Sreznevskago v Serbo-Łužičanech“ a zdžěła přeložena wot J. M. Holana do Łužicy 1895, 13 sc. w nastawku „Listy z pučowanja J. J. Sreznewskeho.“ Tu so z kóždého lista Sreznevského přeswědčamy, zo bě jemu Smolef swěrný a nazhonity pomocnik. Smolef wšo wo swojim ludu znaješe, měješe zajimanje za wšo a wědžeše jo tež zbudžeć. Njedžiwamy so potajkim, zo Sreznevskij swojej mačeri 29. sept. 1840 wo Smolerju napisa: „Mój smój ze Smolerjom žiwaj kaž bratraj.

Je to dobry čłowjek.“ Hromadže zaměřištaj so do Budyšina, hromadže wobhladowaštaj wokolinu, hromadže puščištaj so do Kamjenca, Rakec, wopytaštaj Łaz a tam Zejlerja, potom so zaso do Budyšina wróciwši pučowaštaj do Delnjeje Łužicy a něhdže 17. okt. 1840 so rozžohnowaštaj. Sreznewskij hižo do Prahi spěchowaše. Ale na Smolerja njezaby. Z Drježdžan napisa 1. nov. 1840 dołhi list knihownikej Čěskeho Museja Hancy, kiž z nimo měry wulkotnym khwalospěwom na Smolerja wuklinči:

„Tomu mužej — t. j. Smolerjej — wostanu wěčnje dołžnik a wěčny čescowať. Je z přikładom za tych, kotřiž so lubowarjo a znajerjo narodnosće mjenuja.“ Zreznewskij Smolerjowe wótčinske prócowanje wulcy khwali: Smoleť „ze sebje dospołnje narodneho čłowjeka sčini“, kiž tak derje znaje swój lud a kraj, kiž z dušu a čělom je žiwy swojej narodnosći, słyšo powědańčko druhe hnydom powěda, rejuje z wjesničanku, spěwa jej pěseň wot njeje zabytu, po zastarskim wašnju nic přiľadowať, ale wukonjeť — z krótka, dobywa so do narodneho žiwjenja, sam wot njeho dobyty.“

A Sreznewskij woła zahorjeny: „O, hdy by kóždy europiski narod měł po jenym Smolerju na telko ludźi, kaž je we Łužicomaj, hdy by wězo srědky měł swěť sebi zarjadowať po swojich nazhonjenjach, hinaša dróha by so wotewriła europiskim stawiznam, europскеj filologiji a filosofiji —“ A na kóncu: „Narodnosć sym přeco rad študował, sym sebi ju wažił, ale móžu z rozsudzenosću prajić: Smoleť mi to přěni žiwje dopokaza! A što móžemy wot njeho hišće wočakać! Wón je hišće mlody, započina hakle swoju dróhu. „Dajće mje pučowať“, praji wón sam, „da-li Bóh žiwjenje a strowosć, popřeje tež sčěpnosć k wědomostnym džěłam“ —.“

Tajki bě Smoleť woprawdže — horliwy a zahorjeny serbski młodženc a Słowjan! Tu je jeho Sreznewskij najlěpje kharakterisował ze słowami, kotrež buchu zahe Smolerjej a jeho rowjeńkam znate, dokelž Hanka dopis hnydom we Čas. Čes. Mus. 1840, 403—412 po słowje w čěskim přeložku wočišća (original bu znowa wudaty wot VI. Frauceva we Haukowej korrespondency 1905, 949—953) Sreznewskij wospjetowaše swoju Smolerjowu kharakteristiku znowa we swojim wobrazku lužisko-serbskeje literatury w „Žurnale Minister. Nar. Prosvěši“ 1844, 43, wotdž. II 26—66, zwotkal ju tež potom M. Hórnik do swojeho nastawka „Michaľ K. Bobrowskij a Izmail J. Sreznewskij wo Serbach“ w Čas. Mać. Serb. 42, 1889, 45 sc. přewza.

Njehodži so přěć, zo so z tym Smolerjowe mjeno rozšěri po wšěch słowjanskich krajach, hdžež čěski Musejnik

t. j. Časopis Českého Musea dokhadžeše. Ze Smolerjowym mjenom rosćeše pak tež póznače serbskeje literatury. Za to staraše tón čas tež druhi wuznamny — hižo prjedy mjenowany prócowař wo serbske wozrodženje, dvě léce mlódši rowjeňk Smolerja, Jan Pětr Jordan (1818—1891), kiž tehdy w Prazy studowaše a hižo jako student Serbam přikhilnosće a póznača doby ze svojimi nastawkami do časopisa „Ost und West“. Jordan zběraše tež serbske ludowe pěsnje a wuda jich džesać w léce 1841 pod pseudonymom Wičazec Pětra w Budyšinje, prócowaše so tež wo reformu serbskeho prawopisa a napisa: „Grammatiku der wendisch-serbischen Sprache in der Oberlausitz“, wudatu tohorunja w l. 1841.

Jordan wobkhadžowaše w Prazy jako khowanc serbskeho seminara z Hanku a druhimi českiimi wótcincami a skutkowaše pola nich k wužitkej serbskeje wěcy. A tu so jemu njenadžicy poradzi muža dobyć, kiž z pjerom poča džělać k wuspěchej małego serbskeho naroda. Njezezna so z nim w Prazy, ale w Liebwerdskich kupjelach. Bě to František Doucha (1810—1884), wubjorny česki bibliograf a lexikograf, basnik a přeložowař z něhdže 14 europskich řečow, kiž l. 1838 na płuca skhoriwši dyrbješe duchownske powołanje zložić a so cyle literaturje přiwobroći. Doucha so lěkowaše w Liebwerdže l. 1839 a tu so přeni króć z Jordanom zezna. Jordan powědaše jemu wo lužiskich Serbach a wo svojich džělach, wo svojich zběrkach serbskich pěsni, wo přihotowanej řečnicy — a Douchu dospołnje za serbsku wěc doby. Doucha sej hnydom někotre pěsnje z Jordano-weje zběrki žadaše a, zo by swoje woprawdžite zajimowanje wo serbsku wěc wopokazał, da z nich sydom w Čas. Čes. Mus. 1840, 215—231 w nastawku: „Lužické národní písně“, wočišćeć a to w originale a z parallelnym českim přeložkom. Doucha řeči w krótkim předšlowje z radosću wo nadobnym wobrazu, kajkiž woprawdže rjenje rozkčěwace písmowstwo pola wšěch jednotliwych słowjanskich narodow poskića, najbóle pak so nad serbskim wozrodženjom wjeseli, nad wothłosom lužiskich Serbow, kotřiž njedžiwajcy na zadžewki, měřjace k dospołnemu wuhubjenju jich narodnosće, za to so zmužiče zasadžeju, zo bychy swoje po wótcach namřete kubla zakhowali a we swoim narodže nowe žiwjenje zbudžili a mlódného kćenja a nadobnych plodow dospěli. Doucha so njewobmjezowa na jednore wočišćenje texta, ale přida tež paralely z druhich serbskich, českich a južnoserbskich pěsni z filologiskim wujasnjenjom. Přirunamy-li wočišćane pěsnje z małej Jordanowej zběrku, widžimy, zo so jenož tři trjehja (č. 1 Duchowe = č. 7.

Jordanowe, č. 4 = 3, č. 5 = 8). Zajima nas tu, zo Doucha tohorunja staja mamjet k reformje serbskeho prawopisa a sam namjetuje, zo by město či lěpje było tsi (tři) pisac, město mločjom lěpje młodsjom atd.

Jeho blizkemu počahej k Jordanej mamy so džakować, zo Doucha hnydom přeni króć tak wuspěšnje a z tak jasnym rozhladom we serbskej wěcy wustupi. A njewobmjezowa so jenož na jenički nastawk. Nawopak — wosta swojemu serbskemu zajimanju swěrný, tež hdyž Jordan z Prahi woteńdže. W tym času dóńdže hižo do Prahi powěsć wo přenim čišćanym zešiwku Smolerjowych „Pjesničkow“ a wo programje cyłeje zběrki. L. Š. (najskeje Ludevit Štúr) napisa wo programje cyłeje zběrki krótke přispomnjenje do „Květow“ 1840 w přílozy na str. 74. Tehdy sebi Doucha — najskeršo wot Čelakovskeho — cyty program wuprosy a pojedna wo nim sam podrobnje we „Květach“ 1841 w přílozy na str. 42—44 w nastawku: „O vydání Lužicko-srbských narodních písní.“

Smolerja tutón njenadžity pomocnik w Čechach nimo měry zwjeseli. Njeh jemu mjenowanej nastawkaj Doucha sam připósta abo něchtó druhi, Smolef wobaj přčita a njekomdžeše so, swój džak we wobšěrnym dopisu wuprajíc. Tehdy — běše to 6. okt. 1841 — přebywaše zaso we Wrótslawju pola Purkynje a radostnje Douchej w nutrnym lišće literarne počahi poskičeše. Dopis je zakhowany w „Čěskim Museu“ w Douchowych zawostajenych spisach a njebu dotal wočišćany. Smolef tu piše:

Wele česćenemu knezej, knezej Fr. Doucha.

Wratslawi 6. dzeń Oktobra 1841.

Wele česćeny kneže!

Pši pšecitanju časopisa Českeho museum a nowinow, kiž maja napismo „Kwěty“, sym ja z wulkej weselosću nawedžil, zo je Serbowstwo Čechach jara wažneho pšecela nadobyło. Ja pak widžich, zo sće Wy, nadobny kneže, nic jenož njekotre Serbske pjesnički do Českeho pšeložili, ale so tež wo to starali, zo bychu Češi atd. zhonili, zo budža naše Serbske narodne pjesnički bórzy čišćane. To pak je znamjo krasneje pšecelnosće pšeciwo Serbam, to je nas wulcy zweseliło a ja praju Wam swój najlubozniši džak za to. Njet pak wuńdže tych'lej dnjach prjeni zwjazk hižom pomnnych pjesničkow a dyž Wy nam bez próstwy, jenož pšez horliwosć za Słowjanstwo 'nućeny, dobrotu wopokazašće, da budžeće nam dre tež njetko, dyž Was wo to prosymy, z Wašej pomocu podperać. To je moja kruta na-

džija a so na tu spuščawši prošu Was lubje, zo byšće tak dobry byli a do Wašich nowinow poweść wot teho dali, zo je Serskich narodnych pjesničkow prjeni zwjazk tych'lej dnjach na swjetło wujšo! Dokelž pak dre do Čech hišće žane exemplary dójšli nejsu, da pósćelu Wam ja sam swój exemplar „Aushängebogen“, zo byšće bórzy spisać mó'li, štož snano treba je. 'Zmiće jón lubje horje a dopelnće moju próstwu, pšetož jenož pšez to, zo či wukrajni Słowenjo Sersku literaturu podperaja, móže tuta we swojim wobnowenju zrosć a zakćjewać a naš Serski lud so we swojej narodnosći wukhować.

Štož pak tute Serske pjesnički nastupa, da sym je skoro 'šitke sam zezbjerał a to na tajke wašnje, zo po Łužicach wokoło khodžach a je ludu ze-rta napisowach. Haupt je tesame po mojim wodženju pšeložował, dokelž sam wele Serskeho nerozemi. Čisło hornych Serskich pjesničkow je nješto pšez 300, delnych nješto pšez 200. 'Šitko druhe budžeće we predyryči namakać. Druhi zwjazk mó'ł za 6 nedžel hotowy być.

Ja pósćelu Wam džensa 6 Serskich basničkow, kotrež we „Neues Lausitzisches Magazin“ — zur Probe — z Hauptom po Njemskej ryči wotčišćeć dachmoj a ja dam Wam bórzy poslenju, kaž so we swojej Serskej ryči ma. Wy móžeće ju snano nje'dže do Českeho pšeložić: 6. Nutyrni zjewarjo. Sta so pak, zo Knez Khrystus a swjaty Pjetyr po swjeći khodžeštaj. A wonaj pšindžeštaj do weski, džež we jenym domi tak renje spjewachu. A knez Khrystus wosta stejo, zo by poskał, swjaty Pjetyr pak dale džješe. A jako wón kusk dale pšindže, powóladny so, a knez Khrystus tam hišće steješe. Swjaty Pjetyr pak pšeco dale džješe. A jako won kusk dale pšindže, powóladny so zasy, a knez Khrystus tam pšeco steješe. Swjaty Pjetyr pak tola hišće pšeco dale džješe. A jako wón kusk dale pšindže, powóladny so hišće zasy a knez Khrystus tam hišće pšeco steješe a poskaše. Duž wob'roći so swjaty Pjetyr a pšindže zasy k tej khježi a tam jara renje pjesnički spjewachu. A jako bještaj khwilu poskałoj, džještaj dale a pšindžeštaj k druhemu domu. Tam tež spjewachu. A swjaty Pjetyr wosta stejo, zo by poskał, knez Khrystus pak pšeco dale džješe. Duž džješe swjaty Pjetyr tež dale a džiwaše so wulcyšnje. A knez Khrystus praji: što džiwaš so tak wulcyšnje? Swjaty Pjetyr pak džeše: Ja so tak wulcyšnje džiwam, zo ty tam stejo wosta, džež pjesnički spjewachu a tu nimo džež, džež khyrlušje (geistliche Lieder) spjewaja. Duž rekny knez Khrystus: Mój luby swjaty Pjetro! Tam spjewachu

pjesnički, ale to ze-wšej nutyrnosťju, tu spjewaja khyrlušje, ale to be-wšeje nutyrnosťje. — Tutu basničku słyšiš cyłym Serskim kraju, pšetož dyž štó tym, kiž pjesnički spjewaja, to porukuje a praji, zo mó'li tola radšjo khyrlušje spjewać, da počinaja nydom tu'lej basničku powedać a zamolja so tak. — Serske basnički džjela so do tajkich, kotrež po prawym (eigentlich) basnički menujemy, a do tajkich, kotrež bamžički rjekaja. Bamžički (wot: bamž, Papst) su pak legendy a tajku sym runje napisał. Njetko 'cu pak hišće prawu basničku podać. 4. Bity nebiteho nese. Bješe pak rjany čas a mjesačk jasnje swjećeše a liška a welk na dyrdomdejach wokolo khodžeštaj. Duž pšindžeštaj k małej studničky a welk praji: Štoha to? A liška praji: Džeda? Welk rekny: Tu'lej studničky. A mjesačk tak renje do studnički swjećeše a bješe poľny. A liška praješe: To je sydrešk. Welk pak praji: Ja sydreška žalosnje rady jjem, och, dy bych tón sydrešk mje! Liška džeše: Mi so jeho necha, ja sym so kalenow najjedła. A welk rekny: Dy bych tola tón sydrešk mje! Duž praji liška: Wulapaj wodu. A welk poča tu wodu lapać a liška zasadži jemu khjetsy čopik. A wón tu cyłu studničku hać do dna wužrje, ale tam nebje žadyn sydrešk. A wonaj sebi praještaj, zo je jón dre njechtón 'zał. Potom džještaj do pšazy. A tam pšindžeču tež druzy hólcy a sebi zradžichu, zo 'cedžu pšazu hotować. A liška pytny, zo su stwicy dobre koľbasy. A wona sebi pomysli: Ja koľbasy tola žalosnje rady jjem; och dy bych te koľbasy mjela! Ale pšed stwicu ležeše žalosny rečaznik, jeje stary nepšećel, a tón so wot duri nehibny. Duž wotstorči liška welkej tón čopik a wón powodži cyłu 'stwu a woda dale, bóle pšibywaše, zo dyrbjachu na ławy čjekać. A liška wali so do stwicy do koľbasow. Nutskach počachu so pak hadrować a na welka swareć, hać so z pukami do neho dachu. A woni pšemlócichu jeho žalosnje a čisnychu jeho na posledku ze-jstwy won, zo na smecach ležo wosta. Liška bješe pak 'šitke koľbasy zežrała a so tak natykała, zo ljedy bježeše. A pši koľbasach stejachu prusnicy, z tymi womaza so wona, a zdaše so tak, kaž by krawa była. A wona pšiljeze k welkej a stonaše pospóchi. A welk tež jara stonaše a skoržeše lišcy, kak bjechu z nim zakhadželi. A wón staže a poča khodžić. A liška praji: Aw, jaw, jaw! mi je so hišće wele hóre zejšło, ja newjem, kak domoj pšindu. Newidžiš, kaha ja krawju? A wona postaže, a so tam pšeco zas wali. Duž praješe wona: Mój luby welko, ja će prošu, zo by me domoj dones'. A tón welk wozny ju na khribet. A dyž wonaj kusk dale pšindžeštaj, šepny

liška: Bity nebiteho nese! A welk praji: Štoha šepoceš? A liška praji: Och, ja newjem, što z bolosću a bjednosću rječu. Duž ju wón dale neseše. A dyž wonaj kusk dale pšindžeštaj, šepny liška zasy: Bity nebiteho nesy! A welk praji: Štoha šepoceš? A liška praji: Och, ja newjem što z bolosću a bjednosću ryču. Duž ju wón zasy dale neseše. A jako wonaj hišće kusk dale pšindžeštaj šepny liška pšeco zasy: Bity nebiteho nese! Welk pak zrozemi jeje słowa a rozlobi so jara a dokelž ju runje pšez jenu lawku neseše, da čisny ju pšecy do rebje delje a džješe swoju stronu. To pak lišku jara merzaše. — — Ja sym Wam tu'lej tej dwje najkrótsiej basničcy napisal, dokelž by mi za dlješe snano papera nedosahała. Ja 'cu Wam pak pšichodnje he-wak tež hišće nješto pšisłowow pósłać a njekotre Delne Serske pjesnički, jeli zo je k nadobizni našeho Słowjanstwa pšetřebać móžeće. Pisajće mi tehodla pšecelniwje swoju wolu. — Štoha mjeniče, — budže snano k tutym pjesničkam žadyn słownik treba? Dokelž hišće žaneho dobrego słownika nimamy, da dre wóše byt neby. Ja bych 'cył, zo byšće Wašich nowinach prajili, hać dyrbju Sersko-Njemski słownik pjesničkam pšiwdać. Wón by za horne Serske pjesnički 10 listnow (Bogen) a za delne tež telko wopšijec mół. To by dosć bylo. Tola ja widžu, zo mam hišće wele próznej papery, duž 'cu Wam njekotre delne S. pjesnički napisac:

I.

1. Za Kameńcom na gorami
Hinter Kamenz auf den Bergen
Te welike sněgi su.
Der grosse Schnee (pl.) ist.
Styńco na ne nepšízo,
Die Sonne auf ihn nicht kommt,
Mjasec jim nic' neškoži.
Der Mond ihm nichts schadet.

2. Žo bse 'zebi sóple wětsi,
Woher sollen sich nehmen
[warme Winde,
Aby sněgi roztajali.
Damit sie den Schnee zer-
[thauen.
Sněgi te su wottajali,
Der Schnee ist aufgethaut,
A welike wody su.
Und gross Wasser ist.

3. Chtóž ma lubku za wodu,
Wer hat das Liebchen jenseit
[des Wassers,
Njamóžo k nej pšez wodu
Kann nicht zu ihr übers
[Wasser.
Gólc ma lubku za wodu,
Der Bursch hat s. L. j. d. W.,
Njamóžo k nej pšez wodu.
Kann nicht z. i. ü. W.

4. Gólc pšez wodu plějašo,
Bursch ü. W. schwimmt,
Žówčo jomu swěšašo;
Das Mädchen ihm leuchtete.
Swěcka chopi gasowaš,
Das Licht fing an auszulöschen
Gólc se chopi zalěwaš.
Der Bursch fing an unter-
[zusinken.

II.

Šykna rola podworana,
 Naša hyšcer pusta:
 Šykne zówčca huženjone,
 Naša hyšcer doma.

Alles Feld ist umgeackert,
 Unsers noch wüste:
 Alle Mädchen sind verheira-
 Unsers noch daheim. [tet,

III.

Jaskoliska, šnigalicka,
 Żo maš twoje gněždko?
 Na werašku, na kerašku,
 Tam mam moje gněždko.

Schwälbchen, Schwätzerin,
 Wo hast du dein Nestchen?
 Auf dem Gipfel, auf dem
 [Sträuchlein,
 Dort habe ich mein Nestchen.

Delne Łużiske ź je = hornolużiskemu: dž = Čjeskemu: đ a wupraji so jako Pólske: ź. D. Ł. ś je naše: ć a = Wašem u f a wupraji so kaž Pólske: ś. Tola pak je so naše hornolużiske š a Waše ř, dyž pšed: e, i a zady p, k steji do ś pšemjenilo; na pšikład: přez = pšez = pšez; křiwy = kšiw y = kšiw y. Č pšemjeni so pšeco do: c, na pš. ručka = rucka, čerstwy = cerstwy, jenož za š a s wostane č stejo. Tola to 'šitko druhe budžeće we predryči k delnym Serskim pjesničkam namakać.

Wy budžeće mi wjesće pisac, što so Wam našeho Serbowstwa dla potrjebne zda, dyž najprjedy wo liščik prošu, kiž mi praji, zo je Wam 'šitko, štož Wam pólach, do rukow pšišlo, da wuprošu sebi dale, zo byšće khróblje 'šitko wote-mne žadali, štož ja Wam k woli šćinić móžu. Najposledy a najpredy, stajnje a pšeco prošu pak wo to, zo byšće naše Serbstwo dale, bóle lubo mjeli a jemu pšez to tež druhich lubosć a pšecelnosć wubudžili.

Na kóncu cyłeho lista prošu pak, zo byšće mi moju khroblosć, kiž Was z tajkimi wjecami wobčežuje, wodali, pšetož ja so nadžiju, zo sće, kaž cyłeho Serbowstwa, tak tež samych Serbow pšecel.

Bydžće z bohoin a wostańće strowy!

Waš wjerny služomnik

J. E. Smolef nem.: Schmalder
 kand. theol.

Breitestrasse No. 29
 pola k. prof. Purkinja.

To je mi nelubo, zo móžu jenož hač na Čjeske mezy listy a knihi frankjerować. Nemóžeće mi we Wašim pšichodnym lišće Prasy knihefnju pomenować, kotraž by na Was adresjerowane wjegy wobstarala. Ja prošu tehodla wo Wašu cyłu adresu.

S.

Tak so započa Smolerjowa korrespondenca z „druhim čichim genijom českeje literatury“, z Františkom Douchu. Smolef so za wobaj Douchowej nastawkaj džakuje a wozjewja, zo je přeni džěl jeho „Pjesničkow“ wušol. Dokelž wě, zo exemplary hišće rozeslane njeběchu, scele Douchej znajmjeńša wupowěšne listna („Aushängebogen“), zo by so z tym khětřišo powěsć wo nowej zběrcy rozšěriła a podawa hišće na kóncu tři delnjołužiske pěsnje z prawopisnym wujasnjenjom — wšitko najskerje tohodla, zo by Douchej maćiznu za nowy nastawk podať. Wosebje prosy Douchu, zo by w čěskim nastawku potřebnosć serbskoněmskeho słownika za pěsnički wuzběhnyl. Z tym drje chcyše Smolef dokument za nakładnika dobyć.

Njewěmy, što Doucha na rjany a wobšěrnny Smolerjowy list wotmołwi — bohužel, dopisy Smolerjej pósłane buchu skoro wšě zničene!! —, ale Smolerjowu próstwu zwólniwyje dopjelnj. Dopokaz toho je nastawk hišće w samsnym lětniku „Kwětow“ 1841 w přiłozy 86 a 89—92 „Zprawa o wyšłych již narodních písních Srbův Lužických“, hdžež Doucha podawa swědomiče wobsah předrěče Smolerjowych „Pjesničkow“ a cyłeho přenjeho zwjazka, wozjewja dvě pěsni „Zrudny kwas“ a „Jenajke spodobanje“ — zaso we serbskim originalu z čěskim přeložkom (dalše pokazki wo-čišća na samsne wašnje w „České Včele“ 9, 1842, str. 25, 93, 145 a druhdze) a na zakładze prjedawšeho dopisa podawa hižo rozprawu wo (druhim) zwjazku delnjołužiskich pěsni. Doucha podawa k zbudženju wyššeho zajimanja Smolerjowe słowa wo podpjeranju serbskeje literatury ze strony druhich Słowjanow po słowje (str. 92). Tež Smolerjowu próstwu słownik nastupacu Doucha dopjelnj. Žadaše džě sam naležnje dobry serbsko-němski słownik. Měščanski Lipsčanski knihownik Ernst Bose bě drje w Grimmje l. 1840 „Wendisch-deutsches Wörterbuch nach dem Oberlausitzer Dialekte“ pola Gebhardta wudať, ale to bě poprawym jenož přecišć stareho a njedospołneho rukopisneho Schmutzoweho słownika z l. 1743! Bose skónčnje ani derje serbski njemóžeše a jeho wudaće bě njedospołne, njewěste a poľne zmylkow. Čim nuzniši bě nowy serbsko-němski słownik.

Njetrjebam tu šěroko wukładować, zo Doucha z čězka ze swojeho nazhonjenja k tutomu nahladej přińdže. Telko tehdy ani hišće serbscy njemóžeše, dokelž sebi — kaž je z dalšich Smolerjowych dopisow widjeć — najskerje sam Smolerjowy paralelny němski text žadaše, zo by wobsah lěpje zrozumił. Ale tutón rozsudk měješe w předrěči k Smo-

lerjowemu „Małemu Serbej“, kotryž wěsće — hač runjež so wo tom ničo njeprispomina — z druhimi wěcami dósta. A někotre rozjasnjenja móžeše jemu tež Jordan podač. —

Smolerjowu posyłku za Douchu wobstara musejny knihownik Václav Hanka, na kotrohož so wšitcy Słowjenjo do Prahi wobročachu. Tež z nim bě Smolef w pisomnym počahu, kaž dokhowane listy dopokazuja.

Václav Hanka (1791—1861), česki slawista, slawjeny hłownje dla „namakanja“ kralodwórskeho rukopisa, překroči tón čas pječdzesate lěto swojeho žiwjenja. Muž, powšitkomnje waženy, kotremuž Słowjenjo ze wšěch kónčin dopisy sćezechu, kaž to džensa dopokazuje hobrski foliant „Pisma k Vjačeslawu Gankě iz slawjanskich zemel“, wudaty wot V. A. Frauceva we Wařawje 1905, w kotrychž z Łužicy nimo Smolerjowych dopisow tež Jordanowe a Hórnikowe čitamy. Hanka bě tehdy na wjeršku swojeje slawy. Wědžeše sebi ju dobyć nic tak ze swojimi wědomoscemi, kaž skerje ze swojimi počahami a swojim wosobinskim jednanjom. Muž, kotrehož žiwjenje bě poľne potajenstwow a njedorozumjenjow! Muž, kotrehož na jenej stronje do njebies wuzběhowachu a na drugej dla jeho falšowanjow staročeskeje literatury tamachu. Muž, kiž pječa skutkowaše ze swojej žadnej powahu a tola jemu přisłodženja na českich rowjeňkow pola ruskeho knježerstwa připisuja. Muž, kotrehož žiwjenje je poľne kontrastow a wobšudow — wobšudžeše nic jenož druhich, ale tež sebje samoho. Tragiski zmylk žiwjenja čłowjeka, kiž móžeše za česku literaturu a česku kulturu wjacj skutkowač hač štó druhi. Doucha měješe prawje, hdyž sebi po swojim wopyče pola mrějaceho Hanki l. 1861 na kusk papjery (zakhowaneje w Českim Museju) napisa: „pohlada na mnje wobšudžef z poslednim pohladnjenjom — — “ Wobšudžef? Snadž so to jenož pócćiwemu duchownemu Douchej zdaše — a Hanka njeby snadž sam to wěriť?! Štó wě? Přichod je to wobkručiť.

Hanku přiwjedže k studiju slawistiki počah k Dobrovskemu l. 1813. Wot tam wukhadža tež žorlo jeho počahow k lužiskim Serbam. Je džě znate, zo Dobrovský lužiskich Serbow w pražskim seminarje wopytowaše, zo serbsku rěčnicu spisa, kotruž bohužel zniči, a zo přeco pokazowaše zajimowanje wo serbske wěcy. (Přirunaj moje přispomnjenja wo tom w Čas. Čes. Mus. 1914, str. 202.) Z Dobrovským přikhadžeše do seminara tež Hanka. Po Dobrovskeho smjerći přewza Hanka starosć wo Serbow sam (hlej Vit. Halka w nastawku wo Hancy w Nar. Listech 1861, 16.—23. jan.) a wuwučowaše jich nic jenož w čěšćinje, ale tež w staro-

słowjanščinje. Na jeho zaslužby wo serbski seminar spominaju džakownje wšitcy Serbja, kotřiž wo serbskim seminarje pisachu. Z nastawka Filipa Rězaka wo „Serbowcy“ w Almanachu 10. skhadž. serbsk. stud. mladosće (Budyšin 1884, 28—35) zhonimy, zo so Hanka wo založenje „Serbowki“ prócowaše a wulcy k jeje wobstaću přispě. Dučman to woslawi z basnju l. 1871, w kotrejž džakownje spěwa, zo małostronscy serbscy studenća „na radu wzachu Hanku sej, wšak Hanka radu dawać wě. A Hanka je jim wuradził, zo dyrbja stupić hromadže atd.“ (Hlej „Almanach“ str. 28 sc.) We tom Dučman njeje lhał, dokelž tak organisatoriskeho ducha, kaž Hanka, měješe lédma štó z tehdyšich českich wótčincow. Hanka pak bjerješe tež Douchu sobu do serbskeho seminara a tón bě tam bórzy jako doma. Tohodla připožiči Smolef swój dopis a swoju posyłku za Douchu do posyłki a lista Haukoweho, kotryž samsneho dnja 6. okt. 1841 napisa. Tón list bu wočišćany we Łužicy 1898, 44 sc. a znowa we naspomnjenej Haukowej korespondency 924 hač 928. List rěka:

We Wrótslawi, 6. dzeń oktobra 1841.

Wysoko čescenemu Knjezej, Knjezej W. Hancy, knihownikej Česk. mus., ryčerjej rjadu sw. Wlad. atd.

Wysoko česceny Knježe:

Přez knjeza Šafařika sće Wy wěsće mój list na Knjeza Sreznewskeko dostał a dale wobstarał, za což Wam swój najlubozniši džak praju. Při tym prošu Was pak wutrobnje, zo byšće tež 'šitko, štož džensa sobu sćelu, po napisanej adrese milosćiwje přepodać 'cył. Přetož njewěm, kak bych hinak što do Prahi pósłać mó'ł, dyžli na póstach, a dokelž wosebje knjeza Douchi njeznaju, d'a sebi hinašeje rady njewědzach, hač zo listik na jeho tutomu pismej připožičich. A nadžějám so, zo Wy, kotrehož dobroćiwosć napřećiwu słowjanskim bratram sławotna je, tež špatnemu słowjanskemu člowjekej, kaž ja sym, swoju dobrotu a miłosć wopokazaće. Mój džak za to budž Wam nic jeno we słowach, ale tež w skutkach!

Ale, 'dyž je tež móžno, zo swoje džakomne słowo praju, d'a tola dotal njewěm, kak bych skutk sćinił, kiž by so Wam džaka hódny zdał! Tola, snadž mó'ło so Wam lubić, 'dyž Wam pěsničku napisam, kotraž je na Wašu z napisomom „Kozák“ jara podobna a kaž so praji, wot njeboh' knjeza Lubjeńskeho znjesena. Tuta pěseň spěwa so po 'łosu Małorósyńskeho: Jicha kozak na Dunaj atd. atd. a je hižom tam a sem do sameho serbskeho ludu přešła. Lubjeński je ju

wěšće po němskim: Schöne Minka, ich muss scheiden atd. zložil, přetož rósynski wón njerozumješe. Jeje napismo a słowa maja so pak takle:

Wojak a jeho Hanka.

Wojak: Budž tu bož'mje, Hanka rjana,
Wjetša zrudžba njeje žana,
Hač dom swojoh' luboh' nana
A će wopušćić.

Ach, ja budu 'šědnje zrudny,
Budu khodzić jako błudny
Na horach a přez haj khlódny,
Budu žaloscić!

Zabyć nochcu tebje ženje!
Stajnje budže dopomnjenje
Na tebje mi wokřewjenje
Prečku we cuzbje.

'Dy drje přińdže, w myslach nošu,
Čas, zo tebje zaso košu.
Wo to jeničke će prošu:
Wostań swěrna mi!

Hanka: Ach, kak sym ja wurudžena,
Zo wot tebje wopušćena
B'du nětk 'šeho porubjena,
Štož je lubo mi.

Moju tyšnosť, kiž mje rudži,
'Cu ja zrudnje skorzić 'šudži
A so prašec' 'šitkich ludži,
Luby po tebi.

Zrudnu nětk mje budža widzić; —
Ale 'šón stysk 'cu ja hidzić,
Budu-li će zaso widzić
A byc' při tebi.

Njeh tež 'jacy njeb'džeš rjany,
Njeh će přikrywaja rany,
Tola maš mój lubowany
Wostać wobstajnje.

Knjěz Šafařík je mi Štylfridoweje kroniki dla někotre powěsće pisał (mój wutrobny džak za to!), ale ja bych hišće rad wědzał, kajke mjeno knihownja ma, w kotrejž tuteje kroniki rukopis leži, a kak stary so wam zda, přetož z Jungmannoweje hist. lit. Česk. sebi to do syteje wole wuložić njemóžu. Němske knižki „Heinrich der Löwe“ znaju kaž w prosy, tak tež w spēwu, ale te džiwaja skoro we wšitkim jenož na Brunswikowu kroniku a mi by tohodla jara lubo bylo, 'dy bych z'onił, hač maće w Čeckach němske

knížki, kotrež su po słowach Štylfridoweje a Brunswikoweje Českeje kroniki přeložene. Ja mam tu dwaj wudawkaj. W starym stoji mjeno: Štylfrid, w nowym: Stogmir, a mi so zda, zo je Stogmir jenož pozdžiše přeloženje. Ma so to tak? Budžće tak dobry, wjele hódny knježe, a wotmołwće mi na tute prašenja, a jeli zo je Wam što druhe wo tutymaj kronikomaj wědome, d'a zdžělce mi dobroćiwje tež tole. Je Wam snano tež familia Štylfrid w historiskim nastupanju znajomna? Abo wěšće koho, kiž by mi historiske powěšće dać mó'ł, kak a hdy je familia Štylfrid w Awstrijach a w Čechach přebywała? Hájek praji něšto, je-li zo so njemylu, ale to mi dosć njeje, a radostna wěc by za mnje była, 'dy bych hišće 'jacy naz'onić mó'ł, dokelž mam nětko džělo pod rukomaj, kotrehož dla 'šitko to wě-džec dyrbju. Ja dželam pak to, zo bych pola wjeseleho kn. barona Štylfrida, kiž nět' we Łužicach bydli, dobru mysl za naše 'bohe, hišće jara wopušćene Serbowstwo dale, bóle zbudžił a tak za tosame dobrego přecela nadobył. Milý božo! na kajke 'šelake wašnje mamy za tym honić, zo by naše Serbske Słowjanstwo 'dys a 'dys twjerdšu podpjeru dóstało. A štož mje nastupa, d'a 'šak ja kóždu wobčež-nosć rad njesu, jenož zo z toho našim Słowjanam někajki dobyt看 nastanje. Kaž pak my wot toho dnja, zo zaso do kručišeho zwjazka ze swojimi bratrami stupichmy, na mocach přibjerachmy, tak budu drje po swojej swěrnej nadžiji tež dale dobru pomoc dostawać.

W Hornich Łužicach zakčěwa naše Serbstwo džeň wote dnja rjeńšo, ale w Delnich knježi hišće stara pokornosć před němcowstwom, a cuzych železny spřah tłóči wšitko serbske do procha dele. Loni běch někotrych Delnich Serbow ze spanja jich wotročstwa zbudžił a myslach sebi, zo budža na horliwosći za Słowjanstwo přibjerać, ale woni, bohužel! zaso drěmaja. To je mje jara zrudžiło. Ja pak tola hišće wšitku nadžiju njezložuju, ale póndu po hodach zaso khwilu do Delan, zo bych tam z nowa za Serbowstwo rečał a džělal, snano so mi mój stutk tón króc lěpje radži.

Hornja serbska studowaca młodosć ma nět' štyri słowjanske bjesady, a wšitkich wotpo'ladanje je wosebje Serbowstwa přisporjenje a zbudžowanje horliwěšeho słowjanskeho ducha. A byrnjež dla małeje ličby našeho ludu mało Serbow studowalo, dha založuju mi tući tola čím wjetšu radosć a podawaja čím rjeńšu nadžiju, dokelž žadyn mjez nimi njeje, kiž by horliwy Serb njebył. We Wróclawi studuje nětkole pjeć Serbow, a či su stawy serbskeje sekcije Wróclawskeho Łužiskeho towafstwa. Jich protektor je knjez

professor Purkyně. W Lipsku studuje 9 Serbow. Z tych su štyrjo serbskeho předařskeho towarstwa stawy, či druzy pječo su pak lětsa nowe serbske towarstwo založili. We wyšších klasach Budyšskeho gymnasia je džesać Serbow, a tući su stawy Budyšskeho towarstwa. Mjez wšitkimi towarstwami je Budyšske najwažniše, přetož tuto je srjedza mjez Serbami, a wšitcy horliwi Serbjo, kiž so z akademijow zaso do wótcneho kraja 'róca, zastupuju z tym, zo při knihowni Budyšskeho towarstwa „Serbske čitelstwo“ založić móžachmy, do zwjazka mjez sobu, přibywaja tak sami we słowjanskich wědžeństwach a podpjeraja svojich mlódsch Budyšskich bratrow w jich horliwosci.

Šitke stawy tutychle towarstwow su hač dotal jenož wuknyli, budža pak w swoim času wěsće na polu serbskeje literatury čim krasniše plody plódić, čim wjetšu prócu nětk' na swoju wunawědžitosć waža a čim 'jacy słowjanskich wěcow naz'onja. Ja pak sym w spočatku tohole lěta knižki, kotrež maja napismo: „Mały Serb“, čišćeć dať, kotrež svojego nakładnika dla hišće ze starej, ale trochu porjedzenej, poněmčenej orthografiju, tola pak, kaž so nadžiju, w dobrym słowjanskim duchu spisach. Sym exemplary do Čech póstať, ale ni'dže na nje njespomnichu, runjež maja 'nowiny, 'džež by tež krótkie spomnjenje tychle špatnych, ale tola słowjanskich knižkow město dostać mó'lo. We tutech dnach wuńdže přeni zwjazk mojich z'romadzenych „Serbskich Narodnych Pěsničkow“, kotrež je kn. Hawpt přeložil, na swěto, a nakładnik je tutoho zwjazka přenje štyri listna w někotrych exemplarach wosebje čišćeć dať, zo bych je rozpósłať a snano tak skerje kupcow nadobyl. Tež tutomu listej sym tři exemplary připoložil, a prošu Was, zo byšće 1 exemplar sam za so 'zať, 1 knjezej Šafařikej, 1 knjezej Čelakowskemu podať. Hewak sym pak knjezej Fr. Douchej swój cyły exemplar „Aushängebogen“, kiž 10 listnow wopřija, sobu dať a prošu Was, zo byšće jemu jón z listom, kotryž je na njeho adresowany, tak bórzy hač móžno póstať. Čehodla wón to dóstanje, a što wón z tym, kaž ja prošu, činić ma, widziće z mojeho lista na njeho a myslu sebi, zo moju próstwu dopjelni, dokelž so tola hižom dotal w „Časopisu Českeho Museum“ a w „Kwětach“ wo wozjewjenje Serbskich Pěsničkow staraše.

Wy pak, wulcy waženy knježe, kotrehož mjeno přeze wšitke Słowjanstwo płaci, starajće so tež miłosćiwje wo to, zo by serbska literatura prawje wjele přecelow namakať a 'ladajće, zo bychy Słowjenjo 'šitkich krajow tónle přeni plód našeho, na nowiše, wobšěrniše wašnje založeneho

jara wopušćene Serbowstwo“ zdžeržał. Kak krasnje so tu zasy Smolerjowe wótcinstwo zjewi, kiž kóžde brěmjo rad na so wza, hdyž jenož swojej domowinje pomhaše. Jenož tohodla zaběraše so z džělom za barona Stillfrieda, a tomu mamy so džakować, zo čitaše w Jungmanowych stawiznach českeje literatury, zo čitaše Hájkowu króniku a druhe stare česke spisy.

Jima nas Smolerjowa čicha radosć nad rozkcěwanjom Serbowstwa w Hornjej Łužicy a na druhe woprawdžite jeho rudženje nad tym, zo „w Delnich Serbach knježi hišće pokornosć před Němcowstwom a zo cuzych železny spřah tłóči wšitko serbske do procha dele“. Smolef rozšěri tehdy swoje prócowanje do Delnjeje Łužicy, kotruž zawěsće ze svojich studentskich wulětow a pućowanjow za narodnym pěsnjerstwom znaješe a do kotrejež tež Rusu Sreznevskeho zawjedže. Runje w towaršnosći Sreznevskeho so jemu poradži tam někajku škrěčku zapalić, kotraž pak bohužel bórzy zaso hasny. Ale Smolef njespušći nadžije, nawopak — čím bóle sebi wotmysli, zo sebi zajědže do Delnjeje Łužicy, zo by tam znowa „za Serbstwo rěčał a džělał“, zo snadž lěpši wuspěch změje!

Kak žadny přikład dawa tu Smolef nic jenož wšěm svojim krajanam wšěch časow, ale tež wšěm słowjanskim prócowarjam! Z połnym prawom přispomnja prof. V. A. Francov k tomu dopisej we Łužicy 1898, str. 44, zo je za nas „wosebje drohotny“, dokelž we nim „so jasnje wobrazuje jeho (Smolerjowa) wysocy nadobna powaha.“ A cyle prawa je tu kharakteristika Smolerja jako „rozsudženeho a energiskeho“ muža, kiž je „khróblý napřećiwu wšěm přećiwnikam jducy k wotmyslenemu kóncěj, hotowy wšitku čezu na so wzać, jenož zo by z tym někajki wužitk nastał „za našich Serbow“ — a tajkeho my jeho znajemy w jeho cylej njesebičnej dołholětnej džělawosći“.

Smolef rozprawja Hankej wo serbskich studentskich towarštwach we Wrótsławju, Lipsku a Budyšinje, skorži, zo je do Čech „Małeho Serba“ pósłał, ale zo w nowinach so nihdže na njeho njespomni a na kóncu wozjewja wuńdženje přenjeho cyłeho zwjazka „Serbskich Narodnych Pěsničkow“, z kotrehož pokazkowe listna do Čech zdobom sće. Smolef Hanku naležnje prosy, zo by jeho literarne prócowanja podpjerał, zo by so starał wo rozpředaće noweho džěla — pěsni, dokelž na nim zaleži dalše wuwice. Nje-rozpředača-li so pěsnje, njenańdže přichodna serbska kniha nakładnika a z tym budže wuwice na dołhi čas zadžěwane. Smolef so na Hanku spušća, dokelž jeho počahi a jeho

wliw znaje. Na zbožo so Smolerjowe strachi njedopjelnichu. Jeho wudaće pěsni bě tak wulkotne a wažne, zo powšitkownu kedźbnosć na so sćeže hnydom l. 1841 z přenim zwjazkom, zo přetrjechi wšě tehdyše zběrki słowjanskich narodnych pěsni a zo bu cyle rozpředate. Tola — na to spomnju we zwisku při druhim zwjazku.

W samsnym lisće Smoleť nimo Šafařika tež Čelakovskeho postrowja, tež jemu posyla pokazku serbskich pěsni a prosy jeho posrědkownje přez Hanku — „zo by so tež wo serbske pismowstwo lúbje starać chcył“.

František Ladislav Čelakovský (1799—1852) bě tón čas hižo namjetowany za profesora slavistiki na Wrótslawskej universiće. Čelakovský pódla Kollára dotal najpopularniši česki basnik ze staršeho časa, kiž bě so w zrudnych poměrach svojich štyrceci lět žiwil, wěnowaše so tehdy studiju rěčow a literaturow, bě wukublař, redaktor a knihownik, wojowaše ze žiwjenjom jako zmužity wojowař, ale njeměješe zboža. Podarmo so prócowaše wo profesuru we Ruskej, podarmo tež w Rakuskej, doniž jeho l. 1841 nje-powola — Pruska (!) na Wrótslawsku universitu. Znajemy džensa dopodrobna cyłu historiju pomjenowanja Čelakovskeho z jeho „korrespondency a zapiskow“, wudatych wot Fr. Bílého w Prazy 1910 w dwěmaj zwjazkomaj (Bílý je tež pisař wo „Čelakovském na universitě wratislavské“ w Rozprawach wěnowanych Gebauerej 1898, 18—20). A tola měješe Čelakovský hižo sławne mjeno přez swój „Ohlas písni ruských“ (1829), „Ohlas písni českých“ (1839), „Růži stolistou“, „Smíšené básně“ přez swoje prosaiske džěla, kaž zabawne tak wědomostne. Ale najbóle bě znaty w tehdyšim času słowjanskeho romantisma přez swoje zběrki „Slovanských národních písni“, kotraž w třoch džělach l. 1822, 1825 a 1827 wuńdžechu.

Čelakovský znaješe hałožku lužisku jara derje, dokelž sebi wot l. 1827 ze Zejlerjom dopisowaše. (Hlej: Bílý, Korr. a zápisky L. Čelakovského I 1907 II 1910). Ale hižo před tym w druhim zwjazčiku svojich „Slovanských národních písni“ l. 1825 wočišća jenu „starovendickou“ t. j. lužiskoserbsku pěseň, kotruž bě so jemu poradžilo zehnać. Wjacy jich tehdy njemóžeše wuslědžić. Ale jeho počah k Potakej Kucharskemu doby jemu nowych přinoškow k serbskim pěsnjam a dobytých 11 čisłow wočišća l. 1830 w Čas. Čes. Musea 379—406 we nastawku „Prostonárodní písně Slovanů v Lužici Dolní“. Čelakovský sebi z wočišćenjom małeje zběrki Kucharskeho njewšědných zaslužbow doby, dokelž z tym Serbam docyła přenju čišćanu zběrku narodnych pěsni

poskići. M. Hórnik wěnowaše jej nastawk w Čas. Mać. Serb. 1885, 181—185, w kotrymž paralele ze Smolerjoweje zběrki přida. Čelakovský potajkim derje wo Serbach wědzeše a jeho džěła w tym nastajenju su wažene tež we wopisanju jeho džělawosće. Rěči wo tom hłownje Jan Máchal we swojej studiji „O básnické činnosti L. Čelakovského“ z l. 1899 na str. 36 a najposledy Zd. Broman w nastawku „Fr. L. Čelakovský a slovanská vzajemnost“ we „Slovanském Přehledě“ 1912, str. 14—15.

Ale z tym njeběchu Čelakovského džěła wo lužiskej serbsčinje dokónčene. Z jeho korespondency widžimy, zo so wosebje w lětach 1831 a 1832 horliwje ze serbskej rěču a serbskimi narěčemi zaběraše. Piše mjenujcy 14. měrca 1832 swojemu přečelej a sobuzběrarjej J. VI. Kamarýtej (Korr. a zápis. II č. 171): „S lužickým slovníkem (dle kořenů) jsem již do polovice hotov“ — a w jeho zawostajenych spisach bu zapis delnjołužiskeje literatury namakany. W tym času pak, hdyž bě professor we Wrótšlawju, so wězo najbóle studiju serbsčiny wěnowaše, dokelž běchu jeho poslucharjo zwjetša Polacy a Serbja.

Smolef potajkim Čelakovského wosebje prosyć njetřebaše, zo by so lužiskim Serbam přikhilił — bě džěn to tak hižo wjele prjedy sčinił a mjezy Čechami poprawym přeni! Čelakovský přijědze do Wrótšlawja něhdze srjedź meje lěta 1842. Z Prahi wotjědze 7. meje 1842. Mjez přenimi jeho wopytarjami a poslucharjami bě — slavista Smolef, nic bohosłowc, ale zaso student. A Smolef bě rady student! Rad posluchaše Čelakovského wuložkam a rad so skhadžowaše z Čelakovskim tež zwonka posluchaŋje. W Čelakovskim doby druhého mócneho spěchowarja we svojim prócowanju a noweho wučerja pódla Purkynja. Hižo prjedy spomnich Smolerjowe wosobne wuprajenje, po kotrymž Purkyně Smolerjej přenje powěsće wo Słowjanach da, a po kotrymž „wón dalšu wučbu dósta wot Čelakovského“. Ale nic jenož Smolef, tež druzy Wrótšlawscy Serbja mějachu w Čelakovskim přeco zwólniweho radźićela a přečela. Cyle prawje twjerdži M. Andricki we svojim jubilejnym nastawku wo „Fr. L. Čelakovskim“ we Lužicy 1899, 25 sč., zo lěta přebywanja Čelakovského we Wrótšlawju „su tež za nas njemało wažne . . .“, dokelž „bě tutón wulki duch tež našej snadnej słowjanskej hałožcy z wutrobu přikhileny. Jeho přečelstwo a radne słowo bě pohnuwace a pozbudžowace za našich serbskich mužow znowanarodženja. Ci so z dowěru k njemu znajachu.“ —

Smolef wšak dyrbješe hnydom, hdyž bě Čelakovský započal přednošowač, z Wrótšlawja wotjěc. Zda so, zo z Rusom Osipom Maksimowičom Bodjanskim (1808—1877) wotjědže, kiž bu tehorunja l. 1837 za hranicy posłany a srjedz meje 1842 do Łužicy přińdže, hdžež něhdže 6—7 njedzel přebywaše, dokelž bě započatk julija zaso w Prazy. Bodjanskij, pozdžiši professor Moskowskeje university, bě tež zběrať ludoweje literatury, basnik a stowjanofil. Ale Smolerja wotwoľa z Wrótšlawja tež hišće druha naležnosć: dokončenje wudaća Pjesničkow. Tohodla wosta w Zhorjelcu, zwotkelž so wozjewja Pyrkynjej dnja 31. julija 1842 z delnołužiskim dopisom (wočišćanym we Łužicy 1899, 34—35) w kotrymž piše:

Zgorelcu, 31. pražnika 1842.

Wele cesčony Knjez profesar,

Mój nejwážnejšy psijašel!

Wy sćo se wjesći welgin žiwali, aź ten Smolař, kenž po njekótarych tyženjach zasej do Wratsławja psis kšješo, daniž se newróši, daniž teke nic wot sebe slyšaš nedašo, lec rowno se hužor dwa mjaseca minuštej. Ja pak se newróšich, dokulaž kńez Bodjanski, kaź Wy wjesćo, dlej we Serbach zawosta, ako pefej hucynjone bješo, a ja nepisach, dokulaž kšjech ned k weženju daš, dyga zasej do Wratsławja psis mógał. Ja pak som njent teje mysli, aź se pefej newrošim, fiežli som ze wšyknym gotowy, což hyšćer z wudawanjom pjesnickow žjelaš mam. To mógało pak znaž do poľojcy Septembra traš. Psijdu-li togo dla we tutym casu listy atd. na mńe, ga mjejšo tu dobroš a dajšo je pak Wařkej, pak Redej, aby je ku mnjo hobstarali. Nedawno jo mi Reda dwa lista, kótarej hu Was wotedatej bještej, poslať a wón pisa mje, aź hyšćer jeden wot kniglarja Gebhardta Wratsławju laży. Tuten bych ja tek raži mjeľ, pseto ja som sebe wot Gebhardta žadaľ, aby mje pisaľ, kakemu kniglarjoju wón do Morawskeje knigly sćelo, a to jo mje wjesći tutom lisci pisaľ. Pšepowdajšo jón togo dla, joli se to južo netało, Redej a psíwdajšo mje teker hysći kn. prof. Šemberowu adresu, dokulanž mam tomu pisaš. — Což na swojej podroży z kn. Bodjanskom wižel som, ga zdaja se mje te Čjeske rukopisy, kenž Žytawe, Herrnhuće a Budešyńe zmakachmej, mjazy šyknym za to nejwážnejše. Žytawske je hužo Dobrowský wižel a Budeske ze Sřezńewskeho hopisanja znaješo, ale což ja wjem, ga wón ten rukopis: Memoriae civitatis Pragensis, a potom drugi, kótaryž ma welgin wele listow a diplomow Karla, Waclawa, Sigismunda, Jiřika atd., wižel neje. Herrnhuće maja 13 welikich folian-

tow, kenž perwe casy Husytskich bratšow nastupaja. Ako ja z Budešyna do Zgorelca jježech, zmakach ja Herrnhut-skego archywaru Barona Schweinitz. Tensamy pšošešo mne, aby jomu njekótare kusy pšeložyl. Ja som to zľubiľ, joli až mje te knigly do Wratslawja pšćelo, aby je teke Wy wižeš mógli.

Ja som žinsa po doľojcnej Serbskej rjece pisal, aby pokazal, až som tam teke njeco nahuknuľ. Dla D. Łužycow a nowych wot Seilerja hudatych nowinow pisam drugi raz.

Byžćo tak dobry a pšipowežćo Immanueloju a Karloju wele dobrego wote mnjo, tak teke kn. prof. Čelakowskemu. Mi jo welgin luto, az ějsom jogo kollegium sľyšaľ, ale togo dla budu teke pšichodnu zymu pšawě pilně na ěgo poschaš. Byžćo strowy a wostaňšo z bogom!

Waš ějswjernjšy cesćisel
Smoleľ.

Smoleľ piše delnjoserbski, zo by swojemu wučerjej a přećeľej Purkynjej dopokazaľ, zo njeje tón čas, hdyž we Wrótslawju njepřebywaše, ľenjeho pasľ, zo bě něšto nawuknyľ, hačrunjež měješe nadosć džěľa ze swojej zběrku delnjoserbskich pěsni. Zamoľwja so, zo doľho njeje pisal a zo so njeje do Wrótslawja wrócił, dokelž bě Bodjanskij dlěje we Łužicy přebywaľ, hač bě postajene. Hižo z toho móžemy sudzić, zo bě Smoleľ Bodjanskemu tajki přewodzeľ kaž poľdra ľěta přjedy Sreznevskemu. A ze słowow „Což na swojej podrožy z kn. Bodjanskim wižeľ som“ je to jasne. — Ale z pěsnjemi bě telko džěľa, zo w Zhorjelcu hač do srjedz septembra wosta. Prošeše tohodla Purkynju, zo by jemu korrespondencu po Serbomaj Waľku a Rjedže poštal. Prosy tež wo adresu Woľmuckeho profesora, Čecha Aloisa Vojtěcha Šembery (1807—1882), kiž bě wot ľěta 1849 professor českeje řeće a literatury při Wideňskej universice. Smoleľ chcyše jemu najskerje někotre rozwučowanja wo Łužiskich Serbach podač, njech za literarne přednoški abo za jeho pozdžiše džěło: „Západni Slované v pravěku“, kotrež bu hakle 1. 1868 čisćane. Šembera so zawěšće ze Smolerjom wosebje zeňdže, dokelž sam pozdžišo z tym wotpohľadom Łužicu wopyta. (Hľej Jos. Bartocha „Alois Vojtěch Šembera.“ 1907 str. 21 w 2. přispomnjenju. Pokazuju při tom na Jordanowy dopis, napisany Šemberje 10. hapryla 1846, zakhowany w Čěskim Museju.) —

Tutón dopis je nowy dopokaz, kak Smoleľ na wšěch stronach skutkowaše k spomoženju swojego naroda, kak zjawnosć doma a za hranicami powučowaše a při tom stajnje

pilnje džělaše. Ani z Bodjanskim njepućowaše ze zawrjenymaj woćomaj, ale jewješe za wšo zajimanje. Zajimowaše so za česke rukopisy w Žitawje, w Herrnhuće („Ochranowje“) a w Budyšinje. Wědžeše, zo bě Dobrovsky wo Žitawskich pisał a znaješe tež rozprawy Sreznevskeho wo Budyšinškich, čim skerje wědžeše, zo njebuchu wot woběju wobkedźbowane *Memoriae civitatis Pragensis* a mnohe listy českých knježerjow Karla IV., Wjacława IV. atd. Smolef nas čini kedźbných na spisy husitske, t. j. česko-bratske w Herrnhuće, z kotrychž měješe někotre dokłady za barona Schweinitza přeložić. Snadž tež Purkyně je wohlada, dokelž sebi je Smolef da do Wrótstawja posłać.

Na kóncu lista lubi Smolef rozprawy wo Delnjej Łužicy a wo nowych Zejlerjowych nowinach. Mjez tym mjenujcy běchu so dalše kročele stala k wudospołnjenju a rozwiću serbskeje literatury. Jordan wozjewi hižo l. 1841, zo budže wot započatka lěta 1842 serbski tydzenik „Jutničku“ wudawać a rozesła słowjanskim přecelam němski program svojeho časopisa: „Ankündigungen einer neuen Serbisch-Wendischen Zeitschrift“. Bě to přeni nowinafski pospyt we Łužicy po 30 lětach wot časa Dejkoweho „Serbskeho Powěda a Kurěra“ (1806—1812) a tohodla bu z wulkej radosću powitany, a to tež w Čechach. Doucha dostawši program (hlej Jordanowy dopis w Hankowej korr. 17. 12. 1841) napisa hnydom wozjewjenje do přiłohi „Květů“ lěta 1841, 99—100 w nastawku „Novy časopis slovansky v nářečí lužicko-srbském“, w kotrymž Jordanowy pospyt nutrnje doporučeše. Ale Jordanowy časopis so dołho njedzeržeše: njedostatk předplaćerjow, kotrychž zlěpšeny Jordanowy prawopis t. j. zestajany z katolskeho, evangelskeho a analogiskeho, wotdžeržowaše, hrožeše, zo łopjeno zańdže. Smolef, kiž do „Jutnički“ přinošeše, zhoniwši wo tom wot Jordana — kaž sam we swojim žiwjenjopisu powěda — pytaše časopis zdžeržeć, ale podarmo. Tola njeđziwajcy toho so Smolef nochcyše serbskich nowin wzdać. Pytaše někoho, kiž by časopis bjez myta redigował, a namaka jeho we swojim druhim rodzišću, we Łazu — w fararju Zejlerju. Handrij Zejleř (1804—1872), wubjerny serbski basnik, měješe tón čas hižo wjele džěla k spomoženju Serbowstwa zady sebje, bě serbsku rěčnicu wudał (l. 1830), džělaše na serbskim słowniku, ale nadobo poča w džěle khablować a wustawać. Hdyž pak l. 1835 do Łaza přińdže, dósta sylny nastork k nowej basniskej džělawosći a k džělu z cyla wot zahorjeneho J. E. Smolerja. Hlej, što zamóže woprawdźite zahorjenje a prócowanje za swjatu wěć!

A tak přija tež tehdy lěta 1842, hdyž bě „Jutnička“ zašla, Zejleř Smolerjowy namjet a z pomocu sobudželačeri, mjez nimi wosebje Smolerja samoho, kaž tež jeho nana, spytá wudawać časopis „Tydžeńska Nowina aby sserse Poweszje sa hornych Lužiččanow“, kotrež wjedžeše hač do l. 1848. Prěnje čisło, wězo w starym njedospólnym ewangelskim prawopisu čišćane, wuńdže 2. julija 1842. Rozprawu wo tom, slubjenu w dopisu dnja 31. julija, napisa Smoleř Purkynjej — hišće ze Zhorjelca, w lisće (wocišćanym we Łužicy 1899, 35):

Zgorelcu, 27. Oktobra 1842.

Welgin cesćony Knjez,
Rozmilony dobrošel!

Zyma se južor psibližuju a ja deru hyšcer Łužycach pšebywaš. Bóg wje, až som rad svojim wošćnym kšaju, ale lubo jo mje teker welgin, až krótkim casu zasej do Wratstawja psijdu, pšeto, což mjejach cyniš, to bužo skóro hotowo.

Pjety zešyt mójich próznickow po njekótarych tyženjach wujžo, ja sćołu Wam pak zinsa stwórty juž z kn. Rādu, dokulanž móžo snaž hyšcer mjasec traš, pšefej až Was wižu. Naš welikomócnny kral je dobromyslne pobwólił, až jemu naše Serske próznicki poswešimy, a ja sebje myslu, až tajka psijazň svojim casu Serskemu ludoju k lješsemu bužo.

Pšecer njeco, lec rowno mało, se stańe, což nam nazeju dalšeho wobstaša našeje narodnosći powdawa a wobkrušī. Wy wjesćo, až Seileř Serske nowiny po stareju orthografiju hudawa, dla cegož su se njekótare zwjerne psijašeli našego ludn tužyli, dokulaž mjejachu za to, zo je stara orthografija weliki zažjewk nowemu zakwišenju našeje literatury. To jo teker mója mysl; ale to jo tek wjerno, až se lud nikul hinace až pomału k nowej wjecy psihucyš da. Dla tego bje welgin defe, až Seileř swóju „Tydžensku nowinu“ hudawaš zachopišo, pšeto Jórdanowe nowiny se nikomu pšawe nelubichu, dokulanž daniž z nowaju daniž ze stareju orthografiju šepisašo. Seileř bužo pak teker svojim casu nowu orthografiju naložyš, ale njent to hužor mjazy prostym ludom se hujasć šegoži. — My smy dlujko radu skladowali, coby Jórdan ze swójeju Jutnicku cynił, až nejposlezy to za nejlepše spoznachmy, až ma ju we wšym po nowej orthografiji a z Łatańskimi pismikami na swjetło huchadaš daš. Tak su psijašeli dotalnego pisanja swóje casowe pismo, psijašeli noweje orthografije tek swóje nowiny dostali; — a to jo derje.

(Pokračowanje w přichodnym zešiwku.)

Nekrolog LXXXIII.

Jurij Wingeř,
farař w Lubiju.

* 26. 6. 1872.

† 27. 2. 1918.

Nahle zemrje 27. februarja 1918 we Łusku p. Pomorc knjez Jurij Wingeř, farař w Lubiju. Wón so narodži 26. junija 1872 we Khróścicach, studowaše w Budyšinje a we Prazy a bu na měšnika swjećený 21. septembra 1896.

Z Jurjom Wingerjom je do wěćnosće wotešoł jara swědomity a horliwy duchowny, wobdarjeny a pilny spisowaćel a serbski wótčinc, kajkichž je mało.

Pobywši w Radworju za kapłana a w Budyšinje za katechetu je Wingeř runje 15 lět hač na najspomožnišo skutkował jako farař w Lubiju. Joho předkhadnik tam bě Michał Šewčik, kiž zemrě 26. februarja 1903. — Wot ranja hač do wječora bě tam džělać, wosebje na nje-dželach a swjatyh dnjach, z jenocho džěla dyrbješe so khwatać do druheho.

Što je Wingeř jeno hižom jako dobry a swědomity předař dokonjał! Kóždu njeđzelu a swjaty dzeń spochi němski a pólski předowaše. Jako dobroćiwý, nazhonity a lubosćiwý radzićel a wjednik so wón wosebje Polakam woprowaše z njewurjeknitej sćerpnosću, so wo nich staraše, zo njebychu woliwkli we wěrje, zhubili rěč a narodnosć a dobre počinki křesćanskeho žiwjenja. Na to bě so Wingeř hižom za mlóde lěta pilnje přihotował, dokładnje serbsku, čěsku, a pozdžišo wosebje tež pólsku rěč studował a w pólskich wosadach přebywajo praktiscy dowuknył. Hižom w Prazy spisa nastawki wo pólskich spisowaćelach, kaž wo Krasinskim a druhich. Myslu sej, zo po praelatu Jakubje Buku ze Zyjc mjez serbskimi duchownymi njeje nihtó pólsčinu lěpje znał dyžli Wingeř. A jeho próca njebě podarmo; tež Serbam a serbskemu pismowstwu je to z wužitkom było. Z přenja je wón z tutym studowanjom rjaneje sotrowskeje rěče tež mnohe rjanosće a wosebitosće-maćeřšćiny dokładnišo spóznawał, je z wulkich pokładow pólskeho pismowstwa wjele dobrych mysličkow čerpał a so dobreho křesćanskeho ducha nasrěbał. To je snadnje spóznać z jeho samsnych serbskich spisow, kotrež pokazuja a dopominaju na cyle wubjernje wudokonjane příklady klasiskich pólskich spisowaćelow. Jako wopisował serbskeje zańdženosće a wobrazował žiwjenja a wašnjow našich

prjedownikow nima Winger pola nas svojeho runjeća. Spominam jeno na „Rownow“, „Poslednja primica na Tuchorju“, na spodziwne přenjesenje postawy swj. Marije z hory Hojbina pola Žitawy do cyrkwy klóštra w S. Marijnym Dole, štož je we swojim času tak rjenje w „Krajanu“ wopisał. Wšitko je tak woprawdžite, žiwe, čerstwe, při tym tak krasne, idealne a nadobne, zo čitař mohł rjec na woči widži, a z wušomaj słyši, što wopisane wosoby činja abo rěča, zo z nimi sobu čuje, čerpi, so wjeseli a rudzi, so zahorja za wšitko rjane, dobre a wysoke. W tym nastupanju je Winger přeni mištr w serbskim pismowstwje. A zo je prawu rěč a słowo za myslički a začuća trjednił, za to swědči tež to, zo lud wurjadnje rady runje joho wudžělki čitaše, joho nastawki bjez jeho podpisma z wěstosću jako Wingerowe spóznawaše. Wobšěrny rjany nekrolog, kotryž je Winger našemu wulcy zaslužbnemu wótčincej M. Āndrickemu poswjećil, swědči wo tom, kak wótrje wón wobkedźbowaše a powahu z prawymi słowami rysować wjedžeše. Ze swojimi spisami, wosebje stawizniskimi powědańčkami je sej wón stajil pomnik, kotrehož ani čas ani njeďzak njezničitej. W českej literaturje mohł so Winger přirunać z Benešom-Třebizským a w pólskej ze Sienkiewiczom. Tež žort jemu přistoješe, tola to bě jemu jeno tak připódlá. Wón je był a wostał předewšěm khutny horliwy pastyř dušow. Stajnje čuješe so k tomu pohnuwany, haj nuzowany wot praweho ducha wěrneje lubosće, zo by sebje zabywajo, druhim služil a jich časne a wěčne zbožo spěchował.

Prědař, wučer, farář a zarjadnik wosady, basnik a spisowaćel, bě wón z dobom a, doniž mocy dosahachu, cyle dospołnje; hidžeše wšu položnosť. „Wšitkim so prócowaše być wšitko.“

„Zdžěłaneho muža hakle spóznaješ po wobkhadženju z njezdžěłanymi.“ Runje ze wšědnym, wosebje pólskim ludom wědžeše Winger wustojnje wobkhadžeć. Kelko sćerpnosće, lubosće a prócy sej to žada! W tysac wulkich a małych naležnosćach wobroća so wšědny, wosebje pólski čłowjek, na duchowneho, k njomu ma wšitku dowěru a wě wěsće, zo ženje z toho škody njezměje.

Stysk, njewurjeknity stysk bě we wutrobje našeho njezapomniteho bratra a přećela: stysk po njebjeskej, stysk po zeńskej domiznje. Styskniwe žadanje za serbskej domizny je so dopjelniło, joho mučne stawy wotpočuja domach w narodnej wsy — stajnje jenak čily a džěławy

duch pak pozběhnje so bórzy, jara bórzy tam, hdžež džělenja, styska a zrudoby wjacy njeje.

Wěnc dopomnjeńkow dcych tebi, lubowany bratře! zwić, ale podarmo bych pytał prawe kwětki. Žana róža w cyłym kraju njeje dosć čerwjena, zo mohła dospołnje dowuznamjenić wohenja, kiž so w nocy a wo dnjo horješe we twojej wutrobje za Boha, za duše, za serbski lud a kraj. Ani lilija njeje dosć běla, zo mohła so cyle napodobnić našemu wóčku, kak čista bě twoja přecy jenak młodostna wutroba, kak čiste, njesebične bědu wšě twoje zamysly a wotpohlady. Ani dobytko ani sławy njejsy pytał, jeno časne a wěčne zbožo svojich sobučłowjekow. Twoje mysle, zdrasćene do złotych słowow maćeřšćiny, blyšća so a budža so wěčne blyšćić jasnišo dyžli sněh w serbskich nižinach a horach, hdyž so blyskotaju w pruhach skhadžaceho slónca.

Skřidleny běše twój njewšědnje wobdarjeny duch, na křidłomaj mócneje wobraznosće sy so džeň jako džeň pozběhował nad hubjenu zemju k wěčnym wyšinam, zo by widzał ze znutřkownym wóčkom a rozpominał ze zahorjenej wutrobu bóžske wěrnosće a je wopisował mištrowscy ze rtom a z pjerom. Twoje džělo, twoje słowa, twoje pisma su drohotniše hač złoto a dejmant a tute drohotne pokłady sy zawostajił swojemu ludej. Ženje njebudže w serbskim kraju zabyte twoje mjeno. A hdžež a hdyž budža mjenowani najnadobniši serbscy wótcincy: Serbin, Ticin, Tecelin, Hórnik a druzy; tam budža tež z džakom, z khwalbu a sławu wopominać mjeno:

Jurij Wingerf.

Skónčnje přidawamy tutej dvě basni:

Za † Wingerjom.

Nic jenož duch a rozum Twój, ně cyla
Ta złota wutroba, wšě Twoje čuće,
Wša lubosć z mocu by so předobyla,
Hdyž wo serbskej by pisał zemi, ludže.

Tuž do wutrowow wšěch tež zarywale
Su hluboko so wšitke Twoje słowa
A nihdy njejsu, ženje wuklinčale,
Tež hdyž juž pjero njenastajiš z nowa.

Spi derje, bratře, duša sprawna, miła!
Ty, wo naš přichod stajnje starosćiwy!
Džens wutroba by z juskom Ći wšak biła,
Hdyž widžiš narod swobodny a žiwy! Młodošerb.

Přečelej Jurjej Wingerej.

Zo twojej milej woči njetrjebatej hladač
Na wšitku nuzu, kiž je z wójny stała,
Kiž je po Tebi hišće doľho trała,
Zo njetrjebaťoj lubosć dlěje tradač.

Njebjeska miłosć jimaj daše spadač.
Kaž Twoju dušu zaja kóžda trawa
A kóžde džěčo, kóžda kłosa zrała!
A kóždemu Ty dčyše lubosć nadač.

Z lubosću horjachu so twoje słowa.
Ty běše wšitkim Serbam w duši z blizka,
Jich wšitkich džaki slědža Ći do rowa.

Kak čestna Twoja řeč bě, nihdy z nizka!
Ći z ławrjencom nětk krónuje so hłowa,
Ty serbski bratře swjateho Franziska! —.—

Nekrolog LXXXIV.

Kantor Jurij Zahrjeńk,

cyrkwiny wučer w Hrodzišću,

sobustaw Maćicy Serbskeje 1894—1918.

* 18. IV. 1842.

+ 17. III. 1918.

Mój luby nan narodži so 18. hapryla 1842 w Jitru jako starši syn žiwnosćerja Mateja Zahrjeńka. Na Budyškim seminaru na wučerstwo přiřadowany, bě wot jutrow 1864 najprjedy z vikarom a po wobstaću pruhowanja wólbokhmanosće ze statnym wučerjom w Bělej. Tutón čas jeho přenjeho zastojnstwa běše za njeho we wšelakim nastupanju jara zbožowny, a wón by hač k šědźiwym włosam z wosebitej radosću džakownje na njón spominał. Hižo w léće 1866 bu na 2., pozdžišo na 1. wučerjske městno při cyrkwinej šuli w Sohlandze nad Sprewju powołany. Ze Sohlanda so do Hrodzišća přesydli, hdžež běchu jeho za cyrkwineho wučerja wuzwolili. W Hrodzišću je pod Božim žohnowanjom wot l. 1873 hač do l. 1906 skutkował. Přez 11 lět bě jemu potom spožčene, derje zasluženeho wotpočinka w Budyšinje wužiwać, posledni čas wšak w křižu a wulkej tyšnosći dla čěžkeje, dolheje khorosće jeho mandželskeje, kiž 29. jan. 1917 w smjerći před nim woteńdže do wěčnosće. Kónc toho samoho lěta a w februarju noweho lěta dyrbyeše

strašnje skhoriwši dwójcy lékařsku pomoc w měsćanskej khorowni pytać. Hižo so nadžijachmy, zo budže z nim zasy lěpje, dha štwórtk 7. měrca 1918 slabosć wutroby jeho žiwjenju mjezu staji. Póndželu 11. měrca smy jemu na Tuchorju při boku maćerje k poslednjemu wotpočinku pósłali.

Wšitcy, kotřiž su k mojemu lubemu nanej do šule khodžili, budža móc wobswědčić, zo je wón jim był wustojny, nazhonity a swědomity wučef. Na dokładne rozwučowanje džěci we wšěch poručenych wědomosćach a wustojnosćach by wón kóždy čas wšu prócu swěru nałożował. We wšěch wěcach by na dobry porjad dzerzał, a wšitko by dyrbjało hač na mjeńšinu z dypkom we prawym času so stać. Najwažniše pak bě a wosta jemu přeco nabožinska wučba. Jow wón, přeswědčeny wěrjacy křesćijan, nutrny modleř a pilny kemšeř, z poľneho čerpaše. Zane powołanje w jeho wočomaj rjeńše a swjećiše njebě hač powołanje duchowneho. Hdyž pak jemu njebě prikazane, dorosćenym z přědowanjom Božeho słowa služić, dha by tola sebi dowěrjenym dušam móličkich so dawał bohaće napić z teho žiweho, čisteho zórła. Tajki zmysleny je tež kaž swojeje šulskeje tak swojeje cyrkwinskeje služby hladał z wurjadnej swěrnosću, so w nej ani najjednorišeho při swjatnicy njehańbujo. Nje-dželu wječor by druhy runje tak sprócny był abo hišće sprócniši hač wšědny dzeń, hdyž je tola při swojim cyrkwiskim džěle tójšto lět wšitke šulske džěci w třoch rjadownjach sam bjez pomocnika wučil, tak zo by džěń wote dnja rano započal hač do wječora, husto hač do pózdnjeho wječora, skoro bjez přestaća činić měł.

Wón bě, kaž so mi wo nim po jeho smjerći pisaše, jedyn tych našich dobrych serbskich křesćijanskich wučerjow, kiž su wukubłali nam naš bohobojazny narod. Jeho cyłemu na džěle bohatemu žiwjenju mohło so za napismo dać, štož bě jemu samemu, pohladujo na swój běh, wažne słowo: Z Božeje hnady sym ja to, štož sym. Bóh tón Knjez daj jemu nětk po swojej smilnosći našeho Knjeza a Zbóžnika dla hnadnu mzdu, kotruž je swojim wotročkam slubił. Jeho wopomnjećo pak wostań mjez nami w žohnowanju!

Gustav Zahrjeńk, faraf.

Nekrolog LXXXV.

Jurij Deleńk,

bywši serbski kapłan w Budyšinje a redaktor „Katolskeho Pósta“.

* 22. apryla 1882.

† 11. apryla 1918.

Čišinskeho słowow z basnje „per aspera ad astra“ so dopominam, hdyž runje we dnjach, zo je so lětko hižo pominyło po smjerći njeboh Jurja Deleńka, pišu posmjertny postrow jemu ze sylzajtym wóčkom:

Ze zrudobow a bédow mojich je
 Wěnc Łužica mi pletla džakownosće.
 Ze sylzow mojich mi nět radosć kće
 A mojim Serbam nowe mjeno rosće...
 Haj, bolostne khwile a martrafske čwile
 Móc do mnje su lale a myto nět da! —
 Njedh horjo tuž pari a běda njedh wari:
 Ja přišo! přez křiže k hwězdam sym bliže.

Je mi, kaž bychy naši serbscy wojowarjo, a w přě-
 nich črjódach naš Rječka, Kral a za nimi naši serbscy
 studowacy a mjez nimi tež naš njeboh Jurij Deleńk a
 wšitecy či, kotřiž so njewróćidu a juž so zaso njewróća
 runja třom kralam w znatym sławnym wobrazu, ruku
 před wočomaj wuhladajcy zaso z Jeruzalema wustupiwiši
 a postrowjejcy betlehemsku hwězdu tež woni na swojich
 tak wšelakorych bitwišćach hižo kaž wo snje widželi rańšu
 hwězdu, jutrnjčku noweho, lěpšeho serbskeho přichoda
 a z basnikom wospjetowali: „Ze sylzow mojich mi nět
 radosć kće. A mojim Serbam nowe mjeno rosće...“
 Je to jenož són, tola popřejće jim tak rjanu smjerć, zo
 z tutej nadźiju móža nětko drěmać a wotpočować. K nim
 słuša tež njeboh Jurij Deleńk. Runje jeho kruta, pře-
 swědčena lubosć k Serbstwu, kiž dychatej jeho poslednjeje
 listaj swojej maćeri, bě z winu, zo jeho žiwjenje po wu-
 dyrjenju wójny do cyle druhich, jemu samemu přećiwnych
 kolijow zajědze a so skónči 11. apryla w bitwje pola Ploeg-
 steert z rjekowskej smjerću. Při spočatku bě wot swojeje
 wyšnosće postajeny był za pólneho duchowneho a bě
 hižo w Lipsku, zo by swoje městno nastupił — tuž jeho
 přěndžechu, dokelž wšelake llsty z Budyšina přikhadžachu,
 přisłodžowace so a jeho ranjace, dokelž mějachu wšelacy
 jeho Budyšscy přećiwnicy jeho zjawne serbske skutko-
 wanje za winy dosć, zo njeby so jemu čestne zastojn-
 stwo pólneho duchowneho dowěriło. Haj hišće poslednje
 měsacy swojeho žiwjenja, hdžež so wo to jednaše, zo

ma so na rezervneho wyška powyšić, přińdže na doprašowanje jeho wyšnosće w polu z Budyšina depeša: politiscy njespušćomny.

Bohužel su tući knježa, kotřiž su tutu depešu zawinyli, kaž často w tajkich padach, cyle na to zabyli, přičiny za swoje přisłodžowanja mjenować. A tuž słuša mjeno † Deleńka sobu do zrudneho kapitla, zo so po mēnjenju wšelakich worštow němskich wyšnosći njeznjese zjawne serbske skutkowanje přeswēdčeneho Serba z němskim patriotismom a často tež rěka: Cyle dobry muž, ale dobry Serb a tohodla politiscy njespušćomny. Sapienti sat!

Jurij Deleńk narodži so 22. apryla 1882 we Wutołčicach jako najstarši wot pjatnaće dźěći — dwanaće je jich hišće žiwych — † Jakuba Deleńka, žiwnosćerja we Haslowje († 31. julija 1916) a Madleny rodž. Křižankek z Jaseńcy. Wukhodžiwši do šule w Baćonju a do tachantskeje šule w Budyšinje, studowaše w serbskim seminaru w Prazy a bu 5. sept. 1905 na měšnika wuswjećeny. Duchowna wyšnosć pósła jeho za kapłana do Žitawy. Tam bě wosadnym Čecham wótcowski wjednik a přédowaše jim tež w českej rěči, štož tehdy hižo wóčko němskeje wyšnosće na njeho zložil a dosahaše pódla přisłodžowacych so hewrjekanjow a šćuwanjow w němskich nowinach, zo bě jej tutón „česki“ kapłan w „němskej“ Žitawje bolostna třeska we jich za wšo słowjanske wotwryjenym wóčku. Dołho njetrjebachu so na njeho mjerzać. Nic tak z lubosće k wěcy samej hač bóle posłuchajo namołwjenju z druheje strony poda so do Lipska, zo by tam matematiku a fyziku studował a so na wyššowučerske powołanje přihotował. Lohkeje mysle da so tuž wutorhnyć ze swojeho lědoma dospěteho powołanja bjez toho, zo by, kaž by to druhi činił, so najprjedy zwěsćil, hač by potom pozdžišo swoju na to nałożenu prócu a wosebje pjenježne wudawki w tomu přiměrjenym powołanju wužić mohl a hač by tež woprawdže we wučerskim powołanju zbožowny był. Nětko hodži so khroble wuznać, zo bě tuta kročel za njeho z njezbožom. Zo bóle přiwisowaše swojemu přenjemu duchownskemu powołanju, na tym njeje dwěla. Rad a lubje wón na mnohich městnach w dušepastyřstwje wupomhowaše; z tym je wjele časa, tež při dalokich pučach na železnicy za swoje studije zhubil, tak zo jemu njebě móžno dostudować, čím mjenje, dokelž jeho njeboh biskop Schaefer ruče z Lipska zwoła, zo by kapłanstwo w Pěrnje nastupił lěta 1910. Tola bórzy bu do Budyšina zawołany

a běše tu najprjedy nakhwilny, pozdžišo kruće postajeny serbski kapłan. Zdobom dowěri so jemu redaktorstwo „Kat. Pósla“ a dušepastyřstwo w krajnym wustawje za jatyč. Njehodži so přěć, zo bě to přewjele ćeže za ramjeni jeneho, čím bóle, dokelž † Deleńk z cyłym młodostnym zahorjenjom a z cyłym wótčinskim wotmachom redaktorstwo přija, hačrunjež njebě prjedy w Serbach kapłanował a so tak mohł přiřadować za tuto wažne a dosć wobćežne zastojnstwo. Što je Deleńk jako redaktor był za „Kat. Posoł“ a jeho woteběrarjow, to wostawa njewuhasniće zapisane w stawiznach Pósla, a pozdžiši, wot wšěch předsudkow a čłowjeskeje zawisće wuswobodženy čas budže snadź tež † Deleńkej kaž mnohim serbskim wótčincam wjacjy sprawneho posudženja wěnować. Porjadne lětne hłowne zhromadźizny towarštwu swj. Cyrilla a Methoda a Deleńkowe rozprawy wo lětnym skutkowanju a džěławosći Pósla na nich běchu ze swědkom mócneho postupanja a stajnje přiběraceho wliwa na lud. Tak swjećeše Posoł za jeho čas swój złoty jubilej w Khrósćicach. Předewšěm pak budže za wšě časy z Deleńkowym mjenom zwjazana zaslužba založenja wosebiteje čišćeřnje tow. swj. Cyrilla a Methoda a džensa, hdyž so džěło w serbskej čišćeřni tak nimo měry kopi, začuwamy čím bóle, kak nuzne to bě, hišće druhu čišćeřnju založić, a smy † Deleńkej wulcy džakowni, zo wón tehdom hižo spózna wažnosć zaměra a z pomocu někotrych druhich po mnohich zadžěwkach to tež wuwjedže. Wo dnjo a w nocy je tam džělať přěni čas a bě w techniskich wěcach duša čišćeřnje. Tu přińdže wójna a tež my Serbja woplakujemy mnohe škody a rany, kiž je nam biła. Hdyž njemóžeše abo njesmědžeše nětko do pola, so doma předzěchu njerozomne bajki a lózyske řeče, haj někotři běchu widželi, kak su jeho w Budyšinje jako špiona zatřělili, tu bu přesadženy do herbskich krajow za kapłana w Plawnje a bórzy po tym w Kamjenicy. Wšo to tlóčeše tak jeho dušu, začěmnješe jemu hłowu, rozderda jemu čuwy, zo so rozsudži, dušepastyřstwa w Sakskej so wzdać a přiřwza wučěrske městno na Prynck-Heinrichowym gymnasiju w Barlinje-Schöneberku. Wottud jeho do wójska zwolaču do sanitetnje služby. Dobrowólnje wuzwoli sebi službu z brónju a přebywaše na rańšim bitwišću při řečy Čarje a pola Slonima hač do nalěca 1918, dóniž njepřińdže ze svojim pěšim połkom čisło 363 do Francózskeje, a bu tak tež za njeho kaž za njedaloko wot

njeho drēmaceho njezapomniteho jeho přečela Franca Krala-Rachlowca francózska zemja smjertna plachta za jeho stawy. Padny w bitwje pola Armentieres pódl Ploegsteert 11. apryla 1918.

Wojak pisaše pozdžišo † Deleńkowej maćeri, zo je syna do wutroby třeleneho na bitwišću w dnjach 21.—27. apryla namakał a čestnje pokhował. Při jeho wojeřskich wěcach bě mała khorhojčka zaštapjena, čělo same ležeše w rěčcy připódl. Snadž je † Deleńk hišće po třelenju khwilu žiwy był a sam tutu khorhojčku zhotowiwši z napinanjom poslednich mocow so k rěčcy wačil, zo by so w zymnicy něšto wody napił a tu je jeho smjertny jandžel wokošil.

Štóž je † Deleńka za žiwjenje bliže zeznał, štóž je jeho bohužel tak krótkolětnu džělawosć za Serbow, wosebje hdyž Posoł jeho redaktorowe mjeno na čole nošeše, njestronicy a swěru scěhował, njemóže so při jeho zažnej smjerći bolostnych začuwanjow a wěrneho želeńja zminyć.

Štóž je Deleńk za nas Serbow był, to ma so jenož wot nas posudzeć po jeho džělawosći za nas Serbow. Jeli je štó njesebičnu a woporniwu lubosć k nam Serbam měł, bě to zawěsće njeboh Jurij Deleńk. Ničo nam jasnišo a wěrnišo njeťoľmača † Deleńkowu lubosć k serbskemu ludej, hač tamne słowa, kotrež je wón před bitwu pola Armentieres 8. apryla, widžo a wědžo smjerć před wočomaj, za Posoł zapisał a sebi wozjewjenje swojeje smjerće w Posole sam zestajał. Jeho słowa: „w poslednim wokomiku spominaše wón na wšěch swóich swěrných přečelow a serbskich sobudžělaćerjow z wutroby jich strowjo, jim so džakujo a wo paćeř za swoju khudu dušu prošo“, kotrež njemóže nihtó bjez hłubokeho hnuća čitać, wobrazuje nam jeho serbsku dušu bjez tajenja a bjez kóždého falša tak, kaž je přeco w Posole pisał a za narod džělał, njepytajo khwalby, njebojo so přećiwnistwa.

Njebohi Deleńk bě bjez dwěla talent, wobdarjeny a njewšědny čłowjek, přesahujo tak wšědne woršty 'luda. Z poslednich † Deleńkowych listow rěči duch pobožneje a njekhablaceje wěry, scěřpneje podatosće do Božeje wole, pokutneho zmyslenja, duch kruteje, přepokazaneje lubosće k swojemu narodej, duch něžneje lubosće k swóim swójbnyim a bratrowskeje lubosće k swóim Serbam.

Tuž njech tež tute rjadki † Deleńkej zasluženu česć, kiž je so jemu za žiwjenje často dosć zapowěla, wozje-

wjeju, džakne připóznaće jeho džělawosće za naš lud, jeho čisteje lubosće k narodej.

„Stož z mjasu je a z kosći, z ćělom zhinje,
Blyšč jeho, kaž by njebył, do ćmy prasnje;
Duch přez row pak a do hwězdow so winje,
A štož je džěłať, nihdy njewuhasnje.“ (Čišinski.)

Budź jemu cuza zemja lohka,
Njech wotpočuje w měrje!

W Baćonju, 5. apryla 1919.

Jurij Delan, faraf.

Nekrolog LXXXVI.

Praelat Jurij Kummer (Komor),

sobustaw Maćicy Serbskeje 1889—1918.

* 4. decembra 1855.

† 18. augusta 1918.

Do mužow, kotřiž su nadobni synojo swojeho naroda a jemu wšudže česć činjachu, słuša bjez dwěla Jurij Kummer (Komor), bamžowy domjacy praelat a čestny kanonik kapitla swj. Pětra w Budyšinje, praeses duchownskeho konsistoria a dwórski kapłan w Drježdžanach, kotryž wukonjejo duchownsku službu w Moricburgu nahle skhoriwši w kralowskim khorobnym wustawje w Bjedrichowym měsće w Drježdžanach 18. augusta 1918 zemřě. Jemu tudy pomnik česće a džakownosće njeh wutrobna lubosć staji.

Staršiski dom a wurjadne dary ducha a ćěla hromadze skutkowachu, zo žiwy hólčec Jurij, narodziwši so 4. decembra 1855 na młynje we Łazku pola Róžanta, so džeň a bóle wuwywaše na młodźenca a muža, kajkehož smy jeho tudy znali a sebi wažili. Nanowa wustojnosť, w cyłej serbskej wokolinje a dale znata, bě tež na syna přešla, tak zo wón lohcy a z wurjadnej hibitosću ducha wšě ćeže studijow přewiny. Poesija krasnych Łazkowskich lěsow a pluskatata klóštrska woda, rěč młynskeho koła, wobkhađ ze sprawnym wšědnym ludom — wšo to z hibitosću maćérneje powahi wožiwjene wutrobu młodźenca zaja, tak zo wědomosć wučenca a hłuboke začuwanje basnika sebi we nim ruku zawdawaštej. Hižo zahe pospytowaše so Kummer w lětach studijow w basnjenju, bjez toho pak, zo by z wjetším wupłodom na zjawnosť stupił. K tomu jemu pobrachowaše tamna

wobrótnosć w maćefnej řeči, kajkuž na Čišinskim wobdźiwujemy. Tuž jeho ideje, kotrež by tu a tam trochu wotkrywał, so njedowutworichu. Pódlu mjeńšich basnjow a nastawkow w Pražskej Serbowcy a někotrych nastawkow w Katolskim Póсле so Kummer na literariskim serbskim polu z wjetšimi džělami wobdźělił njeje.

Za to pak bě we svojim duchownskim powołanju wulcy wustojny muž. Wuswećený na měšnika w léče 1881 pobu kapłan w Ralbicach a Khrósćicach (1883), dale tachantski wikar a předarj w Budyšinje (1884) a bu, dokelž bě po theologiskim wuwučowanju w Prazy tež paedagogiske wyšše studije w Lipsku dokonjał, 1890 za direktora tachantskeje šule postajeny. W tutech zastojnstwach hišće we wužšim zwjazku z narodnym žiwjenjom serbskeje Łužicy stoješe. Trochu zdaleny jemu bu, hdyž kralowska dowěra jeho 1896 do Drježdźan za dwórskeho předarja powoła. Jeho wustojnosć, theologiske wuwučenje a horliwosć předarja so léto a dale wopokazowaše, tak zo kral Friedrich August sebi jeho za swojeho wosebiteho dowěrnika a spowědnika wuzwoli. Što je jemu Kummer najbóle w jěrych a struchłych podeńdženjach, kotrež dom krónprynca překhwatachu, był, a kak je hluboko zarudženeho, přeradženeho wjercha pokojał, pozběhował a změrnjował, to hakle so něhdy dospołnje póznaje, hdyž wšitke zeńske potajnoće a hódančka so nam z božim swětlom dospołnje wotkryja. Telko je nam znate, zo měješe kral Friedrich August wulku dowěru k swojemu spowědnikej, zo je wosebje wón so postarał za to, zo bamž Kummerej wysoke wuznamjenjenje swojeho domjaceho praelata spožči, zo kral jemu po něčim rjady Albrechtowy, zaslužbny a wójski zaslužbny křiž wudźěli. Wysoke a wažne zastojnstwo praesesa duchownskeho konsistorija přepoda so Kummerej z wosebitym skhwalowanjam krala.

We wšitkich wysokich zastojnstwach a dostojnosćach Kummer njezabu swojeje wužšije wóťčiny a lubeje serbskeje domizny. Najwjetše wjeselo jemu běše, hdyž móžeše sebi do narodneje Łužicy dojeć, we Łazkowskich lěsach so wokřewić, ze swojimi lubymi Serbami so zetkać. Kak rady by k nam přikhwatał! Wšak tež jako čestny kanonik swjateho Pětra w Budyšinje, kotraž dostojnosć bě so jemu hižo před lětami spožčila, k nam słušeše. W tym nastupanju so cyle wosebiće podobaše našemu wulkemu krajanej a narodowcej praelatej Jakubej Bukej, swojemu posrědnjemu prjedownikej jako praesesej kon-

sistoria, kotryž mrějo w zdalenyh Wildungach sebi spěwać da něžne domjace „Budź powitana kralowna!“

Nahle skónčenje bohateho žiwjenja našeho Kummera bě nam hłuboko zrudźace překhwatanje. Jemu samomu pak běše — to w nětčišich struchłych dnjach dale a bóle póznawamy — kaž smilne wukhowanje božej miłosće před strašnym přewrótom, kotryž drje by jeho čućiwu, pobožnu, kraloswěrnú wutrobu zlemił. R. i. p.

Praelat Skala.

Nekrolog LXXXVII.

August Jenč,

měščanski učer-Drježdžanski na wotpočinku,
 učenc-historik a narodopisnik,
 swěrný sobustaw M. S. 1877—1918.

* 10. III. 1836.

+ 22. XII. 1918.

Jan August Jenč bu rodženy w Budyšinje 10. měrca 1836 jako syn Budyskeho khěžerja Jana Jenča a jeho mandźelskeje Hańže rodź. Hirsikec. Staršej běštaj serbskej a wot njeju syn derje serbski nawukny. Dla jeho wosebitych darow jeho po wukhodženju měščanskeje šule nan, dokelž njebě zamožity, na tehdy zhromadny učerfski seminar na Mnišskej hasy pósła, hdžež so wón stajnje mjez swojimi sobušulerjemi ze swojej wobdarjenosću, pilnosću, wědomosću, khutnosću a pobožnosću wuznamjenješe. Po khwalobnje wobstatym pruhowanju na seminaru (jutry 1856) a wólbokhmanosću (1858) bu wón za měščanskeho učerja do Drježdžan powołany a skutkowaše tam porjadnje postupujo a skónčnje tež dostojnosć wyššeho učerja dostawši z wulkim žohnowanjom a wysokočesceny wot swojich šulerjow a jich staršich, stajnje ponižny a všemu hołkej nowočasných myslow, wumyslenjow a požadliwosćow z přeswědčenjom a mužnej rozsudženosću njepřístupny, swěrnje a pilnje we swojim lubowanym učerfskim powołanju skutkujo jako woprawdžity *ludi magister* cyłe 45 lět. Jutry 1903 so na derje zasluženy wotpočink poda a bydleše najprjedy džesać lět w Kluči pola Drježdžan, potom w Drježdžanskim předměsće Plawnje a skónčnje něšto lět w Delnej Lěsnicy pola Drježdžan, hdžež wón 22. decembra 1918 wot Božej ručki zajaty nahle wumrě, 83 lět 10 měsacow stary, bywajo hač do tuteje žohno-

waneje wysokeje staroby nimale přeco strowy a hač do poslednjeho dnja swojeho žiwjenja čily na duchu a wědomostnje džělawy.

Naš Jenč lubowaše swoju serbsku maćefnu rěč a zastupowaše wšudže njebojaznje swój lubowany serbski narod. Wón njespokoji so z tej zdžělanosću a wučenosću, kotruž sebi ze seminara sobu přinjese, ale džělaše stajnje hač do swojeje smjerce na svojim wědomostnym wudokonjowanju; wón wopytowaše tohodla wšitke jemu přistupne wědomostne wustawy a wosebje wšelake jeho zajimowace kolegije na polytechniku w Drježdžanach a bě we wšitkich Drježdžanskich archivach a zjawnych knihownjach wobstajny, pilny a rad widžany hósé. Wón bě powšitkownje česceny skutkowny sobustaw mnohich wědomostnych, wosebje historiskich a narodopisnych towarstwow w Drježdžanach, w kotrychž so ze swojimi kruće wědomostnymi, sprawnje sudžacymi a dokładnymi přednoškami wuznamjenješe. Přede wšem pak bě wón 41 lět dołho swěrný, pilny a woporniwy sobustaw našeje Maćicy Serbskeje. Jako wustojny sobudžělaćeř při wšelakich wědomostnych časopisach wón stajnje rad kóždeho serbskeho a njeserbskeho spisowacela ze svojim wědženjom njesebičnje podpjerowaše a so ženje nikomu njezapowě, haj samo čezu sobučitanja korrekturew wědomostnych džělow serbskich a druhich spisowacelow hač do poslednich lět swojeho žiwjenja rad zwólniwje na so bjerješe. Jeho mnohe wědomostne nastawki we wšelakich němskich a serbskich časopisach tu hižo dla njedostatka městna registrować njemóžu; tuž njed je wosebiće mjenowane jenož jeho najwažniše džělo w Časopisu Maćicy Serbskeje (lětnik 1910, str. 48–68, 81–126 a lětnik 1911, strona 3–21): K prašenjam wo pohanskich kulturnych městnach Hornjeje Łužicy; wubjerne to a powšitkownje připóznate, kruće wědomostne starožitnostne džělo.

Jan August Jenč běše žadny čłowjek, wubjerny muž, wěrný křescijan; jeho złota powaha bě njepřetrjehomna, jeho čista duša wšemu dobremu přikhilena a wot wšitkich, kiž so z nim zetkowachu, wysoko wažena; z jnym slowom, wón bě čłowjek bjez falša a poroka. Ja wo njeho žaruju jako wo jenocho svojich najlěpšich a najswěrnějšich přecelow. Džak jemu do rowa a slawa jeho wopomnjeću.

Ernst Muka.

Wučahi z protokollow M. S.

1. Posedženje předsydstwa a wubjerka 12. měrca 1918.
 Přítomni: Křižan, Skala, Muka, Šolta, Cyž, Žur, Nowak, Hejduška a Smolef. Najprjedy so postaji, zo budže hłowna zhromadźizna, kaž dotal, jutrownu srjedu a tež porjad wostanje: 1. rozprawy, 2. nekrologi (Fiedlef, Rězo, Winger a Zahrjeńk) a 3. namjety. Jako nowe sobustawy buchu přijeci: Pjetška, řězbařski mištr w Budyšinje, klóštr Benediktinow w Rajhradze, měšč. wučef Ernst Pałm we Wulkim Hajnje, indogermaniski institut, słowjanske wotdźělenje na universice w Lipsku, universitny professor Moric Murko w Lipsku. — Dr. Muka žada, zo bychu so tež zaso wotryjady zešle, chce je sam zarjadować, k čomuž so přihłosuje. — Tež namjetej knihownika kantora Šolty, zo by so w knihowni najnužniše wuporjedžalo, so přihłosuje. — Dr. Muka sebi přeje, zo by so serbskoněmski słownik, kotryž je k. faraf Kral z Dubina zhotowił, čišćał. Tomu so napřećiwi, zo mamy hišće Pfulowy słownik, a knihiskładnik Kaplef ma so prosyć, zo by wobličil, kelko exemplarow je hišće na skladze. — Tohorunja měni dr. Muka, zo by so jónu inventura wšoho, štož ma M. S. na skladze, zestajała a podała.

2. Hłowna zhromadźizna M. S. 3. hapr. 1918. W 3 hodź. wotewri předsyda faraf Křižan zhromadźiznu, powita wšitkich přítomnych a spomni na nětko rozrisowace wojowanja w polu a na wójnski raz našeje zhromadźizny, hdyž tu skoro docyła nikoho z našeje mlodosće njewidžimy nimo 4 knježnow; napominaše, zo by M. S. dale swoje džěło činiła, hdyž budžemy serbsku rěč w přichodze hišće bóle trjebać, hač dotal. — Na to scěhowachu rozprawy. Hłownu rozprawu poda sekretaf Mikl. Žur spominajo na to, kak staj předsydstwo a wubjerk w tutym struchłym času činiłoj, štož so hodžeše: staj so štyri króč zhromadnje zešłoj a jónu wubjerk sam (hl. wučahi z protokollow); ze zrudobu spominaše na wopory, kotrež bě sebi smjerc žadała, mjez nimi wosebje na našeho sławneho wótčince Fiedlerja a zahorjeneho Serba a spisowačela Jurja Wingera. Literariskich džělow wšak je było mało: protyka „Předženak“ na l. 1918 drje je wušła, ale Časopis M. S. minjeného lěta je hakle do brošuwowanja hotowy. — Rozprawu pokładnika knižneje pokładnje wyš. wuč. Wjeraba, kotryž je w polu, poda wučef Šolta: dokhodow bě wšo hromadze 3368 hr. 90 pj., wudawkow 3250 hr. 23 pj., tuž je zbytk 118 hr. 17 pj. — Z rozprawy zarjadnika „Mačičneho Domu“ justicn.

rad. Cyža zhonichmy, zo je derje hospodarił: wšech do-
 khodow 13879 hr., wudawkow 11013 hr., tuž čisteho wu-
 noška 2865 hr. Tak mjenowaneho železneho kapitala je
 summa na 15000 hr. zrostła a tuž móžemy po mēnjenju
 pokladnika nětko zaso na wotplaćenje dołha na „Serbskim
 Domje“ myslić. Wobě zličbowani buštej za prawej spóznatej
 a zličbowarjej jenohłósnje wuswobodženaj. — Knihiskładnik
 wyš. wučer Kapleř rozprawja wo knihach a knižkach ze
 składa wudatych: protykwow 5450, z druhimi knihami wšo
 hromadže 6573 exemplarow; porěča tež wo Pfulowym s.-n.
 słowniku, kotrehož by so hodžało z jednotliwych listnow
 hišće 50 dospólnych exemplarow zwjazać. Skónčnje so wob-
 zamkny, zo maju so wot nětko słowniki exemplar po 16 hr.
 předawać. — Knihownikowa rozprawa dyrbješe wupadnyć,
 dokelž bě dotalny knihownik Fiedleř wumrjel a nakhwilny
 njebě hišće ničo činić móhl. Tu spomni Mačićny redaktor
 dr. Muka, čohodla so „Časopis“ hišće přepodać njemóže,
 zo pak so džensa dari sobustawam 3. zešiwk Rězakoweho
 němsko-serbskeho słownika, a zo je so protyki „Předženaka“
 telko exemplarow rozpředało, zo njebě móžno, sobustawam
 žaneho připósłać. — Rozpravu wubjerka poda jeho před-
 syda, faraf Rjeda; zličbowani wobeju pokladnikow buštej
 pruhowanej a w dobrym rjedže namakanej; rěči wo něko-
 trych njedostatkach w „Serbskim Domje“. Wo knihowni
 rěčeše rozprawjeť razne słowa, zo by tola skoro do rjadu
 přišla, tež přeje so přihódny katalog, dokelž je dotalny
 jednory cyle njepraktiski. Na wotrjady spomni prof. dr. Muka
 zkrótka. — Sčehowace nekrologi běchu přiměrjene wa-
 nosći lubych zemrětych, podawachu je Kapleř wo našim
 wótčincu a dołholětnym knihowniku, sem. wyš. wučerju
 Fiedlerju; — dr. Muka wo delnjołužiskim fararju Rězu
 (Riese); — faraf Hejduška wo Lubijskim fararju Wingerju,
 a faraf Zahrjeńk wo svojim nanu, kantoru Zahrjeńku
 z Hrodžišća. K počesćowanju zemrjetych zhromadźizna
 postany. — Postrowy běchu pósłali: kk. prof. Wićaz, far.
 Handrik-Slepjanski, w. wučer Šyca, dr. Winař, dr. Páta,
 kantor Šwjela (83 l. st.), dr. Murko z Lipska, Valtyn z Woje-
 rec, Pjech z Miloćic a prof. Adolf Černý, naš wosebity pře-
 čel, kotrehož list so přečita. — Jako nowe sobustawy běchu
 so zamołwili kk. Piskorz, far. vikar Dobrucki z Budyšinka,
 kubleř Kobanja z Čemjeřc, far. Mrózak z Łupoje a far.
 Rězbark z Poršic: buchu jenohłósnje přijeci. — Zběrka za
 Mać. Dom wunjese 52 hr. 80 pj. — Na to sčehowaše před-
 nošk našeho sejmskeho zapósłanca E. Barta; wón rěčeše
 wo našich Serbach a jich přiwisnosći k swojemu krajej,

wo čimž swědči peticija na sejm, zo njebychu so burske kubla a žiwnosće cuzym wukutlerjam předawaše ani knježim dworam, kotrež w poslednich lětdzesatkach, štožkuli so hodžeše, burske statoki pokupichu. W přitomnosći hrozy strach pokupowanja burskich kublow wosebje ze strony tych, kotřiž su so we wójnskim času njesměrnje wobohačili. Rěčnik přeje sebi, zo bychu so jemu tajke pady wozjewile. Skónčnje wuzběhnje wažnosć našich burskich pokladnicow w tutej naležnosći. Swoje připóznače wozjewi zhomadźizna z přikleskom a předsyda ze słowami džaka. Professor dr. Muka přeješe za k. Bartowu statistiku zapis wšitkich burskich kublow a žiwnosćow, kotrež su pak so wot zběhnjenja roboty hač dotal wot knježich dworow a wot industrialnych zawodow ke škodže srěnjeho burskeho stawa pokupile. — Namjety. Zapóslanc Bart spomni na zawěšćenje našeho Serbskeho Domu a namjetuje, zo by so zawěšćerski pjenjz powyšił, k čomuž so přihłosuje. Bjarnat Krawc-Drježdžanski chce, zo by so naša serbska sala za wšelake potřebnosće po wuzwolenju přenajała, štož so, kaž zarjadnik Cyž wobkrući, hižo stawa. Just. rada dr. Herrmann namjetuje, zo by M. S. z peticiju na Budyšsku měšćansku radu zarjadowanje fakultativneje serbskeje wučby za serbskich šulerjow na měšćanskej realcy a w překupskej šuli žadała, dokelž wójna nam pokazuje, kak wažne słowjanske rěče su; tež za ratafsku šulu bychu tajke serbske hodžiny nuzne byle. — Kralowska knihownja w Barlinje sebi přeje stare lětniki „Předženaka“ 1902, 1904—09, 1911—16. — Skónčnje namjetuje dr. Muka, zo by so přichodnje „Předženaka“ hišće 500 ex. wjacy čišćało a Bart žada, zo by so w „Předženaku“ wocišćał tež zapis fararjow a wučerjow w Serbach a w cuzbje, kaž tež čas Božich službow w Sakskej a Pruskej; tohorunja zapis serbskich knihow z plaćiznu.

3. Posedženje předsydstwa a wubjerka 27. meje 1918. Přitomni: Křižan, Muka, Nowak, Hejduška, Herrmann, Cyž, Smoleř, Rjeda, Domaška a Žur. Hłowny zaměr posedženja je wuradženje a zestajenje próstwy dla wuwučowanja w serbskej rěči na wšelakich Budyskich srěních šulach. Just. radž. dr. Herrmann přečita swój namjet. Nasta dlějše wuradžowanje wo wučencach, nadawku tuteje wučby, dla ličby hodžinow, wo knježich, kotřiž bychu chcyli a móhli wučić; potom wo tych knježich, kotřiž měli próstwu podpisać. — Dokelž budže naš Pfulowy serbsko-němski słownik bórzy wukupjeny, namjetuje dr. Muka, zo by so bórzy **přiručny** serbsko-němski słownik čišćał a Maćica S.

jón nakładowała; dr. Muka na namotwjenje slubi, tajki słowničk zestajeć a předsydstwo přilubi, jón nakładować..

4. Posedženje předsydstwa a wubjerka 9. julija 1918.

Přitomni: Křižan, Skala, Muka, Šolta, Cyž, Herrmann, Hejduška, Nowak, Smolef a Žur. Jednaše so jeno wo próstwje dla wučenja serbskeje řeče na tudomnych srjedźnych šulach. Just. radž. dr. Herrmann wo tom rozpraweše a přispomni k poslednjemu zestajenju swojeho pisma, zo je k tomu hišće nowy podawk přišo: w Zhorjelcu so 1. oktobra wotewri ludowa wysoka šula (Volkshochschule), w kotrejž maja so narańše řeče wučić, kaž ruska, rumunska, bołhařska a turkowska, štož by so tež hišće našemu pismej přidało. Po dołhim rozpominanju wšelakich nahladow so skónčnje wobzamkny, zo so wěc tak khětře hač možno šulskej kommissiji na Budyšskej radnicy woteda.

5. Posedženje předsydstwa a wubjerka 24. sept. 1918.

Přitomni: Křižan, Rjeda, Kapleř, Hejduška, Cyž, Nowak, Muka, Herrmann, Wjerab, Šolta, Skala a Žur. Zarjadnik domu, Cyž, wupraji swoje přeća dla powyšjenja bydleńskeho pjenjeza. Dokelž je wšitko dróżše, změjemy tež mjenje wunoška z domu. Ležomnostny dawk wučinješe prjedy 100 hr., nětko hižo 300 hr., rjedženje popjelneje jamy plaćeše hewak wóz 2 hr., nětko 10 hr. atd. Po krótkej rozmołwje so wobzamkny, zo so bydleński pjenjz wot noweho lěta 1919 wo 10% powyši. Pojedna so tež wo wotnajeću sale wšelakim towarstwam a so postaji, zo so jeno tajkim přewostaji, pola kotrychž za salu, jeje pychi a nadobu strach wobškodženja njeje. — Wo namjeće Marka Smolerja, zo by so z pjenjezami doma, kotrež mamy nětko na dani ležo, radšo Mačićny dołh wotplaćil, nasta dlějša rozmołwa, dóniž so skónčnje namjet praelata Skale, zo so Kaupej 4000 hr. dołha wotplaći, jeli wón to přijima, a zo reserwy wostanje 6000 hriwnow. — Professor dr. Muka wozjewi, zo so 19. julija 1919 jeho žiwjenjo-zawěšćeńka 5000 hr. wuplaći, kotrež pjenjezy je wón 1893 M. S. darił, a hač dotal porjadnje lětne přinoški sam plaćil. Wón chce swój legat po wuplaćenju wosebiće zarjadować a statut postajić. Tež swoju knihownju chce wón M. S. darić a sebi přeje, zo so njeby z druhimi knihami zaměšała, ale sama za so w Herrmannowej jstwě postajiła. Za tule knihownju ma so młody knihownik, snadž serbski gymnasiasta, postajić, kotryž ma ju pod nawjedowanjom a dohladom Mačićneho knihownika rjadować. Łačonske, grichiske atd. knihi móža so tež serbskim studowacym wupožčować. Tutón knihownik dostanje tež małe zarunanje z danje tych

5000 hriwnow. Wosebita jstwa so přilubi a k druhim Mukowym namjetam so přihłosuje. Tuž bu tež knihownja z wulkim džakom přijata. — Wo Pfulowym słowniku zdžěli Kapleř, zo mamy hišće 160 exempl. na skladže. — Wyšši wučer Wjerab je so z wójny domoj wróciwši zaso přeni króć w posedženju přítomny. Wón so praša dla nětčišich knižnych plaćiznow. Sčehowace plaćizny so postajichu:

Bibl. stawizny wjaz. dotal 1 hr. plaća nětko 1 hr. 50 pj.,

Čitanka wjaz. dotal 60 pj. plaći nětko 1 hr.,

Pfulowy s.-n. słownik plaći nětko 16 hr.,

Předženak 1919 ma plaćić 50 pj.

Wučer Šolta zdžěli, zo je nam Fiedlerjowy syn zapis knihow swojeho njeboh nana pósłał, a so praša, hač chcemy je kupić. Měnjenje bě, zo by je Fiedlerjowy syn ze wšelakich přičinow Maćičnej knihowni darił. Jeho wuj dr. Muka dosta nadawk, zo to z nim wujedna. (Přisp.: Jednanje bě bjez wuspěcha. E. M.) Skónčnje rozprawješe dr. Herrmann wo próstwje dla zawjedženja rozwučowanja w serbskej rěči na někotrych Bud. srjedźnych šulach a zdžěli, zo je Budyšska měšč. rada próstwu wotpokazala. Nětko ma so nowa próstwa na sakske kultusowe ministerstwo pósłać. (Přisp.: kotrež je ju tež 10. I. 19 začisto.)

W Budyšinje, 1. měrca 1919.

Mikławš Žur, 1. sekretar M. S.

Rozprawa wo knihowni M. S.

I. Dary za knihownju.

W lětomaj 1917 a 1918 do knihownje M. S. darichu:

1. Knjez stud. radž. dr. Muka: Tadeusza Kósciuszki, opis kampani R. 1791 ogłosil dr. Zygmunt 1917.
2. Knjez red. Smoleř w Budyšinje: Serbske Nowiny a Pomhaj Bóh 1918.
3. Tow. ss. Cyrilla a Methoda w Budyšinje: a) Katolski Posoł 1918. b) Krajan 1914—1919. c) Křižowy puć w času wójny 1915.
4. Čišćeřnja ss. Cyrilla a Methoda w Budyšinje: a) Legendy a druhe powědańčka 1914. b) Stara jablučina a druhe powědańčka 1914. c) Plista. Ducey z kowařnje 1914. d) Serbskeho ludu myšlički a nahłady wo serb. swójbje.
5. Knjez praelat Skala w Budyšinje: Kěrluš Pobožneho Wosadnika. Wudawk 1918.

6. Knjez scholastikus Žur w Budyšinje: Jandžel pěstoń. Modlitna knižka za katolske serbske džěci 1917.
7. Knjez faraf Nowak w Radworju: Křesćanka. Struchlohra w 3 jednanjach.
8. Knjez P. Romuald Domaška w Róžeńće: Geschichte des Gnadenortes Rosenthal. Neubearbeitung 1917.
9. Knjez faraf Šořta w Lubiju: a) Częstochowa: Pólski Różant 1915. b) Bosniski kraj a raj 1918.
10. Swobodne zjednoćenstwo serb. kat. wučerjow we Łužicy: Einst u. Jetzt. Kleine Bilder aus der Lausitz 1915.
11. K tomu dari hišće k. assessor dr. Fiedleř někotre knihi ze zawostajeństwa swojeho † nana bywšeho zaslužbneho knihownika M. S. wyż. wuč. Fiedlerja.

II. Wuměńjenje knihow z wědomostnymi towarstwami.

Wuměnjale su swoje spisy ze spisami Maćicy Serbskeje scěhowace wědomostne towarstwa a wustawy:

1. Hornjołužiske tow. wědomosćow w Zhorjelcu: Neues Lausitzer Magazin Bd. 94, 1918.
3. Jugoslavska Akademia znanosti i umjestnosti: a) Rad knjiga 216 zazreda historičko-filologičkoga. 1917. Radujiga 217. matematičko-prirodoslovniga zazreda 1917. b) Ljetopis Jugoslavske Akademije za godinu 1917.
4. Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Poznaniu: Rocznik 1917.
5. Towarzystwo Naukowe w Toruniu: Fontes XX. Annales. Monasterii Olivensis Ord. Cist. aetate posteriores cur. P. Czaplewski 1918.
6. Akademia Umiejętności u Krakowie: a) Sprawozdania Komisji do badania historii sztuki w Polsce. b) Przewodnik po zbiorach przedhistorycznych: Muzeum im. Mielzyńskich Poznań.
7. Královská Česká Společnost Nauk w Prahy: Věstník na 1916, 2 zwjazkaj.
8. Matice Moravská w Brnje: Časopis 1917 a 1918.
9. Společnost Narodopisného Musea českoslovanského we Prahy: Narodopisný věstník českoslovanský, ročník XII. č. 2 a 3 1917, č. 1 1918.
10. Thüringisch-sächsischer Geschichts- und Altertumsverein in Dobrogorje (Halle a. Sa.): Thüringisch-sächsische Zeitschrift für Geschichte u. Kunst 1917 u. 1918.
11. Klub historický w Prahy: Český Časopis Historický, ročník XXIII (1917) a XXIV (1918).

12. Jednota českých filologů w Praze: Listy filologické, létník 1917 a 1918.

Wšitkim darićelam wuprajam w mjenje Maćicy Serbskeje najwutrobniši džak.

III. Rozprawa.

Knihownja M. S. je přez wójnu z tym ćerpjela, zo běše wobkhod wumjenjenja knihow wosebje z wukrajnymi towařstwami zatorhnjeny, a tutón zadžewk traje hišće nětkle.

W běhu léta 1918 wopytachu někotři knježa, zwjetša sobustawy Maćicy Serbskeje, knihownju, mjez nimi wosebje knjez univ. prof. dr. M. Murko z Lipska.

W Budyšinje, 1. jutrownika 1919.

Jurij Šolta,
knihownik M. S.

Přinoški sobustawow M. S.

Swój létny přinošk, po 5 hr., na léto 1918 zaplaćichu w běhu léta 1918 tele sobustawy:

Andricki Jan, cyrkw. wučef w Radworju. Bahr M., faraf we Wochozach. Bělik, kantor a cyrkw. wučef w Hodziju. Bieger (Běgaf) faraf w Neustadtu. Boehmer, cyrkw. wučef w Jónsbachu p. Drježdžan. Bross Kazimir, dr. phil. w Charlottenburgu. Čornobóh, serbske towařstwo w Drježdžanach. Cyž Jan, wojefski faraf, t. č. w Budyšinje. Cyž M., just. radž. w Budyšinje. Cyžec Hana, knježna w Drježdžanach. Čap Josef, inženěr w Rohatecach. Boic (Boitz) Richard, duchowny w Budestecach. Delan Jurij, faraf w Baconju. Deleńčka Jakub, klóštiski sekretaf w Marijinej Hwězdze. Dobrucki Jan, archidiakonus we Wojerecach. Dobrucki Božidaf, faraf w Budyšinku. Domaška P. Romuald, administrator w Róžeńće. Dórnik Mikławš, kapłan w Radworju. Dukat Viktor, dr. phil., prof. w Zagrebje. Franka Herm., dr. phil., w Gnadenfrei. Fencł P. Florian we Wodnjanach. Grólmus Jan, dr. phil., dir. eni. w Lipsku. Hrdina Karel, prof. na Vinohradach. Haješ Jan, překupc we Łazu. Hajna Mikławš, wučef w Konjecach. Handrik Jan, faraf w Huscy. Handrik Matej, faraf w Slepom. Handrik Kurt, faraf w Klukšu. Hanowski Ota, knjež. radž. ryćefkublef w Małym Wosyku. Hantuš Jurij, gymn. w. wučef we Winje. Hejduška Jurij, faraf w Budyšinje. Hejduška Jurij, zastojnik w Budyšinje. Herrmann Ernst,

dr. jur. just. radž. w Budyšinje. Hila Pětr, wyšši wučef a kantor w Khróscicach. Hoker Pawoł, cyrkw. wučef w Kotecach. Holan August, žiwnosćef w Budyšinku. Holan Ernst, cyrkw. wučef w Budyšinku. Holka Mikławš, tach. registrator w Budyšinje. Hórnik Michał, kubleř w Hornjej Kinje. Imiš Marćin, dr. iur. fin. radž. w Kluči. Indogermaniski Institut w Lipsku. Jacsławk Jakub, dr. phil. assistent zjawneje knihownje w Drježdžanach. Jakubaš Filip, wučef w Njebjelčicach. Jenč August, wyš. wučef na wotp. w Delnjej Lěsnicy. Just Jan, farař w Ralbicach. Kapleř Jan, wyš. wučef a kantor na wumj. w Budyšinje. Kapleř Jan, wyšši farař w Halštrowje. Kapleř Božidař, farař w Hornim Wujězdze. Kapras Jan, dr. jur., prof. na Pražskej universiće w Kral. Vinohradach. Kefk Jan, wyšši wučef w Pěrnje. Kirchschragerowa Marka, rodž. Zejlerjec, w Lublani. Kětan Michał, kaplan w Ralbicach. Knorre Bjedrich, prof. při realcy w Kralowej Hradcu. Kobanja Ernst, kubleř w Čemjericach. Konwalinka, prof. w Młodej Bolesławu. Kotrch Wjacław, probošt w Roudnicy. Kral Jurij, farař w Dubinje. Kral Marćin, wučef w Zarěču. Kramattowa Mina, měščanska wučefka w Prazy. Křižan Jan, farař w Hodziju. Křižan Jan, farař w Doninje (Dohna). Křižan Khorla, farař w Rakecach. Króna Jan, žiwnosćef w Bukcach. Krušwica Bjarnat, farař we Wjerbnje. Krygař Ernst, farař em. w Budyšinje. Kummer (Komor) Jurij, praelat a dwórski kaplan w Drježdžanach. Kubaš Gusta, farař na wotp. w Njebjelčicach. Marja Kubašec, wučefka w Khróscicach. Kubjeńc Herman, tel. sekr. w Drježdžanach. Kukowske kasino w Kukowje. Łahoda Gusta, wučef we Wujězdze p. Lubija. Laduš Jan, šewski mištr we Wochozach. Ladk Fryco w Perlebergu (Nowej Wsy p. Picnja). Lebza Jakub, wobsedzeř skałow w Nuknicy. Leidleř Josef, wyš. just. radž. na wotp. w Budyšinje. Libš Jurij, farař na wotp. w Budyšinje. Lorenc Jakub, lěсны insp. w Lohbergu. Lodny Ernst, wučef w Rakojdach. Lodny Ernst, kantor w Bukcach. Matek Ernst, farař w Barće. Matek Handrij, farař na wotp. w Hućinje. Mikela Gusta, farař w Malešecach. Mjeřwa Gusta, farař w Bukcach. Mjeřwa Moric, rentier w Budyšinje. Mič Michał, farař w Njebjelčicach. Młynk Jan, kubleř w Čemjericach. Mósak-Kłoso-pólski, Caesar, rentier na běłym Jelenju p. Drježdžan. Mrózak Pawoł, farař w Ketlicach. Mrózak Oswald, farař w Hrodzišću. Muka Ernst, dr. phil. prof. stud. radž. na wotp. w Budyšinje. Mukowa Loska w Budyšinje. Murko Moric, dr. phil. univ. prof. w Lipsku. Nawka Michał,

wučef w Radworju. Nowak Jakub, faraŕ w Radworju. Nowak Jakub, kan. a direktor tach. šule w Budyšinje. Nowy Wylem, faraŕ w Brjazynje. Občanská Bjesada we Wysokim Myće. Palm Ernst, měšč. wučef we Wulkim Hajnje. Páta Josef, dr. phil. prof. na Kral. Vinohradach. Pětranc Felix, měšč. wučef w Lipsku. Pječka Jan August, řezbař w Budyšinje. Pjech Mikławš, kubleř w Miłoćicach. Polan Ernst, měšč. wučef w Budyšinje. Přikryl Frant., dr. theol. faraŕ w Drahotuši. Rab Jar. Wjaclaw, farski wikar w Prazy. Rachela Mikławš, dr. med. w Pančicach. Rachela Jan, cyrkw. wučef w Róžeńće. Rjenč Jan, faraŕ we Wjelećinje. Řezak Filip, dr. theol kan. a kons. radž. w Drježdžanach. Řezbař Khorla, faraŕ w Poršicach. Rjeda Pawoł, faraŕ w Budyšinje. Rjeda Jurij, faraŕ w Hajnicach. Rjelka Jakub, překupc we Worklecach. Rothe, inženěr we Wrótslawju. Schättinger Karel, prof. we Wysokim Myće. Sedmíhradská Eliška, wučefka w Strakonicach. Skala Jakub, praelat, senior w Budyšinje. Slodeńk Jurij, wučef w Pančicach. Smoła Handrij, wyšši wučef a kantor w Budestecach. Smoleř Marko, redaktor a knihičišćeř w Budyšinje. Sołowjew Eugen, probst w Koburgu. Stehlik Ludwik, inženěr w Kelčanach. Stranc Jakub, superior w Lipsku. Stumme Hans, dr. phil. univ. prof. w Lipsku. Sykora Khorla, faraŕ w Minakale. Symank Jan, wyšši wučef a kantor w Baćonju. Šěca Jan, wyšši wučef w Rachlowje. Šěca Jan, cyrkw. wučef w Malešćcach. Šewčik Jurij, kantor w Rablicach. Šolta Jan, faraŕ w Birkenbrücku. Šolta Jurij, cyrkw. wučef w Budyšinje. Šolta Pawoł, faraŕ w Lubiju. Šolta Jurij, skótny lěkar w Khróscicach. Šudak Gusta, kubleř we Komorowje. Šwjela Bohumiř, faraŕ w Dešnu. Szablewski, Edm., dr. med. san. radž. w Drježdžanach. Tajrych Frant., gymn. prof. w Taborje. Taszycki Witold, ryčeř w Krakowje. Tyšeř Wylem, pastor w Budyšinje. Urban Matej, faraŕ na wotp. w Khróstawje. Valtyn Jurij, hosćencař we Wojerecach. Vinář Josef, dr. med. we Wysokim Myće. Voigt Gerhard, pastor w Hodžiju. Vrhovnik Ivan, faraŕ w Lublani. Wařtař Jan, faraŕ w Njeswaćidle. Wencko Marćin, faraŕ w Strobicach. Wićaz Wařtař, řečnik w Budyšinje. Wićežk Pawoł, faraŕ we Wóslinku. Wjenka Jan, faraŕ w Aue. Wjerab Michał, wyšši wučef w Budyšinje. Wójćech Ludwik, faraŕ Pasewalku. Wyrgač Karl, faraŕ w Nosaćicach. Zahrjeńk Gustav, faraŕ w Khwaćicach. Zahrjeńk Jurij, kantor na wotp. w Budyšinje. Zouhař Josef, leutnant w Prazy. Žundalek Frant., prof. w Pilzni. Žur Jakub, faraŕ w Kamjencu. Žur Michał, faraŕ w Turawskej Ligoće.

Žur Mikławš, šolastikus w Budyšinje. Žur Mikławš, kubleř w Njebjelčicach.

Přinoški dopłaćichu na lěto 1917 po 5 hr.:

Bart Ernst, kubleř w Brězyncy. Bahr M., faraf we Wochozach. Bieger (Běgař), faraf w Neustadtu. Boehmer, cyrkw. wučer w Johnsbachu. Čornobóh, serbske towarstwo w Drježdžanach. Cyž Jan, wojeŕski faraf w Budyšinje. Čap Josef, inženěr w Rohatecach. Dobrucki Jan, archidiakon us we Wojerecach. Hantuš Jurij, gymn. wyšši wučer we Winje. Hejna Jurij, dr. jur. řečnik w Nosynje. Herrmann Ernst, dr. jur. just. radž. w Budyšinje. Hrdina Karel, prof. na Vinohradach. Indogermanski Institut w Lipsku. Keřk Jan, wyšši wučer w Pěrnje. Kirchsclagerowa Marka, w Lublani. Knorre Bjedrich, prof. w Kralowej Hradcu. Kotrch Wjacław, faraf w Roudnicy. Křižan Jan, faraf w Doninje (Dohna). Marja Kubašec, wučerka w Khróšćicach. Kukowske kasino w Pančicach. Lebza Jakub w Nuknicy. Libš Jurij, faraf na wotp. w Budyšinje. Mósak-Kłosopólski Caesar, rentier na Bělym Jelenju. Mrózak Waltař, faraf we Łupoj. Mrózak Pawoľ, faraf w Ketlicach. Nawka Michaľ, wučer w Radworju. Občanska Bjesada we Wysokim Myće. Páta Josef, dr. phil. prof. na Kral. Vinohradach. Rab Jaromir, farski vikar w Prazy. Rothe, inženěr we Wrótslawju. Sedmihradska Eliška w Strakonicech. Stehlik Ludwik, inženěr w Keľčanach. Sykora Khorla, faraf w Minakale. Schättinger Karel, prof. we Wysokim Myće. Šewčik Jurij, kaňtor w Ralbicach. Tajrych František, prof. w Taborje. Vinář Josef, dr. med. we Wysokim Myće. Vrhovnik Ivan, faraf w Lublani. Wičaz Waltař, řečnik w Budyšinje. Winger Jurij, faraf w Lubiju. Žundalek, prof. w Pilzni. Žur Michaľ, faraf w Turawskej Ligoće.

Přinoški dopłaćichu na l. 1916 a předkhadžace lěta, po 4 hr.:

Bieger (Běgař) faraf w Neustadtu (tež na 15 a 14). Cyž Jan, wojeŕski faraf t. č. w Budyšinje (tež na 15). Čap Josef, inženěr w Rohatecach. Hantuš Jurij, gymn. wyšši wučer we Winje (tež na 14 a 15). Hrdina Karel, prof. na Vinohradach. Kirchsclagerowa Marka w Lublani (tež na 14 a 15). Knorre Bjedrich, prof. w Kral. Hradcu. Kotrch Wjacław, probošt w Roudnicy. Krawc Bjarnat, hudžbny direktař w Drježdžanach (tež na 14 a 15). Křižan Jan, faraf w Doninje (Dohna). Lebza Jakub w Nuknicy. Nawka

Michał, wučer w Radworju (tež na 15). Páta Josef, dr. phil. na Kral. Vinohradach. Rab Jaroměr, farski vikar w Prazy. Sedmihradská Eliška w Strakonicach. Stehlik Ludwik, inženěr w Kelčanach. Schättinger Karel, prof. we Wysokim Myće (tež na 15). Tajrych Frant., prof. w Taborje. Vinař Josef, dr. med. we Wysokim Myće (tež na 13—15). Vrhovnik, farař w Lublani (tež na 15). Žundalek Frant., prof. (tež na 12—15).

Zličbowanja M. S. na lěto 1918.

1. Zličbowanje M. S. w 72. lěće (1918).

A. Dokhody.

I. Zbytk w pokładnicy z lěta 1917	118.17
II. Přinoški sobustawow M. S. na 1918 a prjedawše lěta . . .	1180.—
III. Dobrowólne dary sobustawow (prof. Žundalek 5 hriwnow, dr. med. Vinař 4 hr., prof. J. Hantuš 3 hr., knjeni Kirchschlagerowa 3 hr., kat. Fenc 2,80 hr., farař Vrhovnik, professor Schättinger a wučer Nawka po 2 hr.; professor Hrdina, prof. Kapras, dr. Páta, prof. Tajrych, ing. Čap, ing. Stehlik, wučerka Sedmihradská, wyšši wučer Hila, wobs. skałow J. Lebza a farař Rab po 1 hr.)	33.80
IV. Daň ze zamoženja knižneje pokładnicy M. S.	147.60
V. Wot knihow a spisow w l. 1917 a 1918 z Macičn. sklada předatych	5047.65
	<u>hromadže 6527.22</u>

B. Wudawki.

I. Časopis 1917, čišč, wjazanje a rozestanje a 300 hr. do- płaćenja na Časopis 1916	1093.21
II. Protyka „Předženak“ na l. 1918 a 1919	3244.—
III. Za Słownik: k. Rězakej: V. (posl.) přinošk M. S. za jeho „Němsko-serbski słownik“ 200.— hr., za brošurowanje 163 (posl) exempl. „Pfuloweho słownika“ 140.55 hr.	340.55
IV. Za Čitanku: M. Smolerjej za nowočič wobjeju džělow 948.— hr., za wjazanje 365 exemplarow 178.60 hr.	1126.66
V. Za wjazanje 150 exemplarow Bibl. stawiznow	127.50
VI. Přinošk za Serbski musej na l. 1918	50.—
VII. Wšelake wudawki	43.45
VIII. Za zarjadnistwo pokładnicy	200.—
	<u>hromadže 6225.31</u>

C. Přirunanje.

Wšitke dokhody	6527.22
Wšitke wudawki	6225.31
Zbytk w pokładnicy	301.91

D. Zamoženje knižneje pokladnicy.

1. Tyburowskeho (1000 hr.) a Łahodowy (500 hr.) fondaj na Serbskim domje	1500.—
2. 3½ proc. rukowacy list krajnostawskeje banki čo. 11110 (Jakubowy fond)	500.—
3. 4% kreditny list krajnost. banki čo. 3213	500.—
4. 4% ruk. list města Drježdžan čo. 26608	100.—
(3. a 4. daraj njeboh Wićazoweje z Janec)	
5. 3 listy Lipsč. hyp. banki čo 2070/72 po 200 hr. (Dar fararja Wjelana)	600.—
6. Awstriska statna papjera čo. 383706 na 200 kr. (Dar P. Halabale z Rajhrada)	160.—
7. Dwaj krajnej kred. listaj čo. D 168 a D 1607 po 100 hr. (dar klóštra Rajhrada)	200.—
8. Zbytk w pokladnicy	301.91
9. Hač do 31. měrca 1919 nazbérane přinoški za M. S. na l. 1919	152.88
<hr/>	
hromadže	4014.79

E. Druhe pokłady we wobsedženstwje M. S.

1. Fond za Budarjowy pomnik w Budestecach w knižkach na měščanskej nalutowafni čo. 17122	178.08
2. Jana Rječkowy-Fond, musik. wotrjadej služacy, na Lubijskej bancy čo. 3363	212.75
3. Fond za „klanko-dźiwadło“ na Lubijskej bancy čo. 2543	98.20
4. Žiwjenjo-zawěšćaca polica k. stud. radž. prof. dr. Muki wot njeho M. S. darjena (Gotha čo. 290839 a swědč. na)	5000.—

W Budyšinje, 31. měrca 1919.

M. Wjerab, pokladnik.

Zličbowanje Serbskeho Domu M. S.

wot 1. januara 1918 hač do 1. januara 1919.

A. Dokhody.**I. Wunošk z přenajeća bydłow a klamow.**

1. Wot knjeza Smolerja	1460.—
2. „ „ Gläselja	1540.—
3. „ „ Fritše	1600.—
4. „ „ Hendricha	400.—
5. „ „ Hengersdorfa	400.—
6. „ „ Hajncy	640.—
7. „ „ Cyža	360.—
8. „ „ Krause	1000.—
9. „ „ Wjeraba	420.—
10. „ „ Wićaza	250.—
11. „ „ Žida	150.—
12. „ Lubijskeje banki	3100.—
13. „ knjenje Rōšenthaleroweje	1340.—
14. „ knježny Marje Bukec	600.—

13260.—

II. Zběrka na hłow. zhrom. 11./4. 18.	44.—
III. Wódny dawk	95.60
IV. Zarunanje za wzaty bŷskowód	176.—
V. Zbytk w pokładnicy z lěta 1918	365.74
	<hr/>
	13941.34

B. Wudawki.

I. Dań.

1. Dań za I. hypoteku 100000 hr. po 4% pola Budyskeje nalutowafnje	6400.—
2. Dań za II. hypoteku 36000 hr. po 4% pola 12 sobust. M. S.	1440.—
3. Dań za III. hypoteku 19000 hr. po 4% pola k. Kaupa . .	760.—
4. Dań za Łahodowy a Tyburowskeho fond do knižn. pokladn.	60.—
5. Dań za wjefcha Gagarinowy fond do knižkow	200.—
6. Dań za krala Albertowy fond	120.—
	<hr/>
	8980.—

II. Dawki.

1. Wotpaleńska pokładnica	156.88
2. Dokhodny dawk	150.60
3. Ležown. dawk, statny a měščanski	435.20
4. Za zawěšćenje bibliotheki a doma	29.10
5. Za pŷun	69.25
6. Za wodu	230.24
	<hr/>
	1071.27

III. Porjedženja a nowe džěta.

1. Twarsk. mištrej Kaupěj za wšelake porjedženja	54.90
2. Installateurej Eckhardtej	26.80
3. Třechikryjerjej Kučcy	213.65
4. Klampnarjej Domšcy	314.85
5. „ Rachlicej	326.74
6. Molerjej Salměj	548.58
7. „ Langej	88.—
8. Mulerjej Hönšěj	11.20
9. Zamkarjej Breitkopfej	201.27
10. Překupcej Miešnerej	105.—
11. „ Hartmannej	61.75
12. Zamkarjej Büttnerěj	6.90
13. Škleńčerjej Měcy	13.75
14. Klampnarjej Münchej	15.50
15. Lehmancy	4.—
	<hr/>
	1992.89

IV. Za porjad a čistotu.

1. Za mjećenje wuhnjow	48.—
2. Za rjedženje juhoweje jamy	63.88
2. Za rjedženje popjełneje jamy	115.—
4. Libušowej za rjedženje museja	20.—
5. Rōšenthalerowej za rjedženje bydła	23.50
6. Za rjedženje skhodow	8.—
7. Ludwigej za wupowěš. khorhojow	2.—
8. Libuši za syp. sněha a druhe džěta	20.—
	<hr/>
	300.38

V. Wšelake druhe wudawki.

1. Honorar zarjadnika a zarunanje za wudawki	300.—
2. Lětny přinošk za towafstwo khěžerjow	3.—
3. Šindelej za wěncy při domwróč. naš. wojakow	9.—
4. Za wóz pěska	5.60
	<u>317.60</u>

Wšě wudawki.

1. Dań	8980.—
2. Dawki	1071.27
3. Porjedženja a nowe džěła	1992.89
4. Porjad a čistota	300.38
5. Wšelake druhe wudawki	317.60
	<u>12662.14</u>

A. Wšě dokhody 13941.34

B. Wšě wudawki 12662.14

Čisty wunošk 1279.20

C. Čisty wunošk z Mačićneho Domu.

Čisty wunošk je so wužił:

1. Na dań date do Budysk. nalutowafnje (knižki č. 24972)	1000.—
2. Zbytk w pokladnicy	279.20

D. Zamoženje Mačićneho Domu.

1. Płačizna ležownosće a twarjenjow	356800.—
2. Nadoba w khofejowni, sali a Herrm. jstwě	4400.—
3. W nalutowafskich knižkach (č. 24972)	6971.40
4. Dwě 5% wójskej požčoncy po 1000 hriwnach č. 10392175 Lit. C. a č. 394942 1915 Serie I. Lit. H.	2000.—
5. 7 akciow Lubijskeje banki po 1000 hr.	7000.—
	<u>377171.40</u>

E. Dołh Mačićneho Domu.

1. Hypotheka Budyskeje měščanskeje nalut.	160000.—
2. Hypotheka 12 sobustaw. M. S. a přečelow	36000.—
3. Hypotheka knjeza twarsk. mištra Kaupa	19000.—
	<u>215000.—</u>

Aktiva: 377171.40 hr.

Passiva: 215000.— "

Zamož. S. D.: 162171.40 hr.

W Budyšinje, 1. měrca 1919.

Michał Cyž, zarjadnik.

Wobsah.

	Strona
Sydlefsko-historiski a socialno-politiski přinošk k najstaršim serbskim stawiznam. Wot dr. Jakuba Wjacstawka	3
Swjaty Beno, japoštoť lužisk. Serbow. Napisal dr. theol J. Jakubaš	12
Spominanje — napominanje. Zbasnił Matej Urban	28
Delnjoserbski rukopis ze Stoborska. Podał dr. Ernst Muka	29
Rěčespytne drobnostki. Piše Jurij Libš (Pokračowanje)	34
K serbskemu prawopisej. Napisa J. Libš	39
Starosłowjanski rukopis z Gósmarja w Delnej Łužicy. Wozjewił a wuložił dr. Ernst Muka	43
Z českeho listowanja J. E. Smolerja. Podał dr. Jozef Páta	49
Nekrolog LXXXIII (Jurij Wingef, z podobiznu)	101
Nekrolog LXXXIV (Kantor Zahrjeńk)	104
Nekrolog LXXXV (Jurij Deleńk)	106
Nekrolog LXXXVI (Praelat Kummer, z podobiznu)	110
Nekrolog LXXXVII (August Jenč, z podobiznu)	112
Wučahi z protokollow M. S.	114
Rozprawa wo knihowni M. S.	118
Přinoški sobustawow M. S.	120
Zličbowanje M. S. w 72. léće (1918)	124
Zličbowanje Serbsk. Domu wot 1. jan. 1918 hač do 1. jan. 1919	125

Wobsah lětnika 1918

	Strona
Sydleŕsko-histor. a socialno-pol. pŕinošk k najstaršim serbskim stawiznam. Wot dr. J. Wjacławka	3
Swjaty Beno, japoštoł lužiskich Serbow. Napisał dr. th. Jozef Jakubaš	12
Spominanje — napominanje Zbasnił M. Urban	28
Delnjoserbski rukopis ze Stoborska Podal dr. Ernst Muka	29
Rěčespytne drobnostki a wo serbskim prawopisu. Podawa J. Libš. (Pokrač.)	34
Starosłowjanski rukopis z Gósmarja w D.-Ł. Wozjewił a wuložił dr. Ernst Muka	44
Z českeho listowanja J. E. Smolerja. Podal dr. Josef Páta	49
— Nekrologi. — Rozprawy. — Zličbowanja. —	

Z nakładom Maćicy Serbskeje je wušła:
128. Protyka „Předženak“ na lěto 1919.

Wo zapłaćenju lětnych pŕinoškow (kóždolětnje 5 hr. abo w cuzych pjenjzech po kursu) a wo dary za „Serbski Dom“ a za „Serbski Musej“ M. S. najpoddolnišo prosymy. Pokładnikowa a musejownikowa adresa za póst je: Oberlehrer Michael Werab, Bautzen (Sachsen), Lauengraben 2^{III}, Serbski Dom.

Dale naležnje prosymy wo dary do Maćičneje knihownje. Dary za knihownju a posylki towaŕstwow, swoje spisy z našej Maćicu wuměnjowacych, prosymy slać z adresu knihownika: Domschullehrer Georg Scholze, Bautzen, Vor dem Schülertor 21.

Po wobzamknjenju hłowneje zhromadźizny lěta 1917 ma so wot 1917—1921 wob lěto jenož jedyn zešiwk Časopisa M. S. wudawać a město druheho zešiwka kóžde lěto sobustawam jedyn zešiwk Rězakoweho wulkeho „Němsko-serbskeho Słownika“ podawać. — Hdy by něchtó Časopis abo žadyn wozjewjeny spis M. S. w prawym času njedostał, njech sebi z lisćikom žada pod adresu: Studienrat Dr. Ernst Mucke, Bautzen (Sa.), Wilhelmstraße 16.

